

O. Benignus Józef Wanat OCD

**MARYJNE
SANKTUARIUM
KARMELITÓW
BOSYCH
W CZERNEJ**

Przewodnik

1992

Wydawnictwo OO. Karmelitów Bosych
31-510 Kraków, ul. Rakowicka 18

Redaktor książki:
O. PIOTR FRANCISZEK NEUMANN OCD

Korektor:
O. BENEDYKT BELGRAU OCD

Opracowanie graficzne:
BARBARA SZCZERBIŃSKA

Fotografie wykonał:
STANISŁAW MICHTA

IMPRIMI POTEST
O. DOMINIK WIDER OCD
Prowincjał
Warszawa, dnia 10 maja 1990 r.

REIMPRIMATUR

L. 1898/90
+ KAZIMIERZ GÓRNY
wik. gen.
Kraków dnia 13 czerwca 1990 r.

ISBN 83-85401-03-2

Druk: Drukarnia Pallottinum II, Ząbki, ul. Wilcza 8

PRZEDMOWA DO II WYDANIA

Od pierwszego wydania przewodnika: „Maryjne Sanktuarium Karmelitów Bosych w Czernej”, Kraków 1981, upłynęło już 11 lat. Cały nakład został wyczerpany. W dziejach klasztoru tego okresu miały miejsce wielkie wydarzenia, jak beatyfikacja o. Rafała Kalinowskiego (22 VI 1983), i koronacja łaskami słynącego obrazu Matki Boskiej Szkaplerznej koronami Jana Pawła II, w dniu 17 VII 1988 r. oraz kanonizacja bł. Rafała Kalinowskiego (17 XI 1991). Wydarzenia te przyczyniły się do wyniesienia ukrytego w lasach klasztoru do godności podwójnego sanktuarium: Matki Boskiej Szkaplerznej i Jej czciociela św. Rafała Kalinowskiego – bohatera z powstania styczniowego.

Te nadzwyczajne łaski stały się historycznymi wydarzeniami o wielkim znaczeniu. Zainicjowały nowy okres w dziejach klasztoru z wymiarem duszpasterstwa pielgrzymkowego o profilu duchowości karmelitańskiej. Sanktuarium stało się dynamiczną oazą życia duchowego w atmosferze skupienia, wyciszenia, modlitewnego dialogu z Bogiem, zawierzenia Bogarodzicy, za wzorem św. Rafała.

Od czasu tych wydarzeń ożywił się znacznie ruch pielgrzymkowy Czernej. W roku koronacji obrazu (1988) przybyło do sanktuarium ok. 300 pielgrzymek. Ponad 11 000 osób przyjęło szkaplerz – znak przynależności do Najśw. Maryi Panny. W roku 1989 liczba pielgrzymek wzrosła do 400. Pąt-

nicy, obok zasadniczego celu – religijnego przeżycia spotkania się z Matką Boską w łaskami słynącym wizerunku i św. Rafałem przy jego grobie – mają okazję odprawienia drogi krzyżowej w uroczym parku przyklasztornym, zaznajomienia się z historią i zabytkami klasztoru, zwiedzenia ekspozycji muzeum oraz audiowizji religijnych filmów w sali wideo.

Wychodząc naprzeciw zapotrzebowaniu pielgrzymów i turystów, klasztor podjął decyzję wznowienia poszerzonego wydania przewodnika po sanktuarium w Czernej.

We wznowionym wydaniu zamieszczono opis nowej kaplicy Św. Rafała Kalinowskiego z jego sarkofagiem, muzeum Świętego oraz etnograficzne muzeum misyjne zbiorów z Burundi i Rwandy. Umieszczono również opis i charakterystykę nowej, monumentalnej drogi krzyżowej, rzeźbionej w pińczowskim kamieniu, w przyklasztornym parku, poświęconej przez nuncjusza apostolskiego ks. abpa Józefa Kowalczyka, 26 maja 1990 r. Edycja wzbogacona została nowym rozdziałem „Świadkowie Boga”, czyli krótkimi biogramami wybranych zakonników klasztoru z różnych okresów jego istnienia. Sylwetki te kształtowały duchową fizjonomię klasztoru. Ten duchowy wymiar stał się fundamentem powstania sanktuarium. Na te wartości zwrócił uwagę Ojciec święty Jan Paweł II, kiedy w telegramie na koronację cudownego wizerunku Matki Boskiej Czerneńskiej napisał:

„Promieniowanie sanktuarium w Czernej na archidiecezję krakowską i na Kościół w Ojczyźnie, wiara i modlitwa pielgrzymów – są to szczególne brylanty korony, którą Biskup Krakowski włoży w Roku Maryjnym na skronie naszej Pani i Jej Syna w Czernej, w akcie dziękczynienia za Jej obecność na Krakowskiej Ziemi i w duchu zawierzenia na trzecie tysiąclecie po Chrystusie”.

Maryjne sanktuarium w Czernej jest domem naszej Matki

i Królowej, szkołą kształtowania wiary, kultury i ducha narodu. Jest miejscem wybranym przez Boga dla wypełnienia Jego planów i zmiłowań.

Nowa edycja przewodnika pragnie wprowadzić zainteresowanych pielgrzymów w duchowe dziedzictwo karmelitańskiej kultury na przestrzeni istnienia klasztoru.

Czerna, dnia 25 listopada 1991 r.

Autor

WSTĘP

Na Szlaku Orlich Gniazd, w uroczym zakątku dawnego powiatu chrzanowskiego, pośród lasów, wznosi się kościół-sanktuarium Matki Boskiej Szkaplerznej i klasztor karmelitów bosych w Czernej. Jest to fundacja Agnieszki z Tęczyna Firlejowej, która „ten łuk murów za łuk niebieski swym tęczyńskim wyciosała toporem”. Tęczyn – potężny niegdyś zamek Toporczyków – od dawna leży w gruzach. Natomiast ich fundacja „trwalej od spizu przekazuje potomności królewską wspaniałomyślność wielkich bohaterów z Tęczyna” (napis z portalu kościoła).

Na terenie przedrozbiorowej Rzeczypospolitej istniało 28 klasztorów karmelitów bosych. Klasztor w Czernej jest jedynym z tej liczby, który oparł się wszystkim zawieruchom politycznym i kasatom dokonany przez zaborców. Spełnia on rolę zwornika łączącego dawne tradycje i dzieje życia karmelitańskiego siedemnastowiecznej Polski z prowincją odnowioną w XX wieku. Sto lat temu (1880-1980) na ruinach dawnej świętości zapalono ognisko nowego życia. Wznowiono pierwotną obserwę według charyzmatu świętych reformatorów Karmelu: Jana od Krzyża i Teresy od Jezusa. Zaniedbany klasztor zreformowano. Przywrócona gorliwość i świętość życia (której przykład znajdujemy m. in. w osobie o. Rafała Kalinowskiego), stała się zaczynem odrodzenia i wskrzeszenia polskiej prowincji karmelitów bosych, noszącej tytuł Ducha Świętego.

Przewodnik niniejszy ukazuje zarys dziejów klasztoru, jako centrum życia duchowego prowincji pod patronatem Matki Bożej Szkaplerznej. Podaje też dla zwiedzających krótkie informacje o jego architektonicznych zabytkach oraz muzealnych, bibliotecznych i archiwalnych zbiorach.

ZARYS DZIEJÓW KLASZTORU

POŁOŻENIE I TOPOGRAFIA KLASZTORU

Zabytkowy klasztor karmelitów bosych w Czernej jest położony w pobliżu Krzeszowic, w dawnym powiecie chrzanowskim, na terenie parafii nowogórskiej. Piękno swego położenia zawdzięcza budowie geologicznej terenu, który należy do pasma Jury Krakowsko-Częstochowskiej zwanego Wyżyną Krakowską. Ta południowa część wyżyny jest najbardziej malownicza. Zbudowana jest z osadów wapiennych morza, które pokrywało te okolice przed 140 milionami lat w okresie jurajskim. W trzeciorzędzie wapienna pokrywa uległa sfałdowaniu wskutek ruchów górotwórczych. W okresie zaś dyluwialnym i następnym, w procesie działania erozji wody i powietrza powierzchnia uległa skrasowieniu, tworząc fantastyczne układy warstw skalnych, grot, jaskiń, dolin, potoków ze źródłami, strumykami, rozlewiskami. W północno-wschodnim narożu wsi Czerna, na stoku góry liczącej 430 m n.p.m. usytuowany jest klasztor i kościół karmelitów bosych. U podnóża góry klasztornej z południa rozciąga się dolinka Czernki, a od wschodu w stronę Paczółtowic i Gorenic ciągnie się pełna uroku dolina Eliaszkówki, ze źródłem proroka Eliasza zwanym Źródłem Miłości, ocembrowanym w kształcie serca.

GENEZA PUSTELNICZEGO KLASZTORU

Zakon karmelitański w swoich początkach w Palestynie (XII-XIII w.) miał charakter pustelniczy. Po osiedleniu się w Europie karmelici zmienili styl życia z eremickiego na cenobicki; zakon zaliczony został do zakonów żebrzących. Zawsze jednak umożliwiał swym członkom prowadzenie życia pustelniczego według pierwotnego ideału. Istnienie eremu w każdej prowincji było i jest zalecane przez konstytucje zakonu.

Dnia 20 VI 1620 r. definitorium generalne w Rzymie upoważniło o. Jana Marię od św. Józefa (Joannes Centurioni), prowincjała karmelitów bosych w Polsce, do założenia pustelniczego klasztoru dla prowincji Ducha Św. Pięć lat czekano na fundatora i poszukiwano odpowiedniego miejsca. W 1625 r. fundację eremu podjęła Agnieszka z Tęczyńskich Firlejowa, wojewodzina krakowska. Generalnemu wizytatorowi o. Gerardowi od św. Łukasza (Lucas Braccelli) i o. Andrzejowi od Jezusa (Andrzej Brzechwa) oświadczyła gotowość założenia klasztoru. W tym celu poleciła szukać odpowiedniego miejsca pod budowę eremu. O. Marcin od św. Teresy (Marcin Kos), prowincjał i o. Piotr od św. Andrzeja (Kordoński) znaleźli odpowiednie miejsce w lesie siedleckim nad doliną Dubia, w dobrach Melehiora Gierstmana. Nieruchomość tę oraz wieś Paczółtowiec, Siedlec i Żbik nabyła fundatorka dla karmelitów przez pośrednictwo i na imię swego brata Jana Tęczyńskiego, wojewody krakowskiego. Za dobra te zapłaciła 46 000 zł.

BUDOWA KLASZTORU

W nabytej realności rozpoczęto budowę. Jeden z pierwszych przeorów klasztoru, o. Ignacy od św. Jana Ewangelisty,

zaznaczył w opisie klasztoru, że już zakładano fundamenty pod erem na wzgórzu siedleckim. Wnet jednak z powodu braku wody zrezygnowano z budowy na tym miejscu. Wówczas fundatorka zaprowadziła zakonników do otoczonej górami i lasami doliny, oddzielającej wieś Paczółtowiec od Czernej. Ojcowie urzeczeni pięknym położeniem zawołali z radością: „Bóg sam wybrał to miejsce”. Wybór tego miejsca przyjęto z entuzjazmem. Za najodpowiedniejszy pod kościół uznano zachodni stok góry czarneckiej, będący własnością Jana Tęczyńskiego, brata fundatorki. Na jej prośbę Jan Tęczyński w 1630 r. odstąpił karmelitom bosym realności, na których obecnie stoi klasztor. Darowiznę tę Firlejowa umocniła aktem spisany w urzędzie wójtowskim i burmistrzowskim w Nowej Górze, we wtorek przed św. Wojciechem bpem, tj. 19 IV 1633 r. W akcie tym włościanie czarnecki ustępujący grunt pod pustelnię potwierdzili, iż otrzymali za to wynagrodzenie pieniężne od fundatorki. Faktycznej donacji i inskrypcji w krakowskich aktach grodzkich dokonał Jan Tęczyński dnia 20 lutego 1636 r.

Po zniwelowaniu i przystosowaniu wzgórza pod budowę, dnia 19 marca 1629 r., za prowincjalstwa o. Michała od Zwiastowania NMP (Michael a Vidarte), uroczyście poświęcono kamień węgielny. Nad budową czuwali bracia z klasztoru ŚŚ. Michała i Józefa w Krakowie, mieszkający na ten czas w nowo wybudowanym dworze w Paczółtowicach. Prace postępowały szybko. Fundatorka zamierzała wznieść kościół z czarnego marmuru. Uzyskała nawet na to pozwolenie od definitorium generalnego w Rzymie (w maju 1629 roku). Następny prowincjał, o. Stefan od św. Teresy (Hieronim Kucharski), wysłał już zakonników do Czernej na stałe. Dnia 28 września 1633 r., ku wielkiej radości fundatorki, rozpoczęto wspólne akty życia eremickiego. Na zapoczątkowanie życia

pustelniczego sprowadzono z prowincji niemieckiej o. Gerarda od św. Łukasza, dawnego przeora pustelni w Varazze k. Genui. Niebawem jednak z powodu dalszej budowy musiano przerwać regularne życie.

Aktem w Rogowie dnia 10 maja 1631 r. fundatorka oficjalnie erygowała klasztor pustelniczy pod wezwaniem Św. Elia-sza; oddając karmelitom bosym w posiadanie wsie: Paczółto-wice, Siedlec, Żbik, młyn chechelski i części w Żarach. Do-bra te przeznaczyła na wybudowanie klasztoru i stałe utrzy-manie pustelników.

Dnia 17 maja 1631 r. kapituła prowincjalna obradująca w Lublinie zatwierdziła akt fundacyjny. Równocześnie zobowiązała wszystkie klasztory prowincji do odprawienia jednej mszy św. w tygodniu w intencji fundatorki eremu, aż do roz-poczęcia regularnego życia w pustelni. W latach 1634-1637 nad budową klasztoru czuwał o. Franciszek od Najśw. Maryi Panny, prowincjał. W tym też czasie w pobliżu klasztoru sta-nął kościół i trzy ermitarze: Św. Agnieszki, Św. Jana Chrzci-ciela i Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny.

Po dziesięciu latach budowy, nakładem 75 000 zł uiszczonych przez Firlejową, stanął kościół wraz z jednym skrzy-dłem klasztoru. Zaraz też pomyślano o konsekracji kościoła. Za pozwoleniem Jakuba Zadzika, biskupa krakowskiego, aktu tego dokonał cioteczny brat fundatorki Piotr Gembicki, biskup przemyski i kanclerz wielki koronny, dnia 21 września 1640 r. Papież Urban VIII udzielił wszystkim uczestnikom uroczystości odpustu zupełnego. Fundatorka zaś urządziła dla gości ucztę przy klasztorze. Po skończonych uroczystośc-iach o. Felicjan od Wszystkich Świętych, prowincjał ogłosił dnia 1 października 1640 r. dekret wieczystej klauzury, wyda-ny dla pustelni przez papieża Grzegorza XV. Szczęśliwie roz-poczęto dzieło Boże – ćwiczenia zakonne. Pierwszym przeo-

rem kanonicznie obranym na kapitule prowincjalnej (w Wiśniczu, 27 kwietnia 1640 r.) był o. Michał od Zwiastowania NMP (Michael a Vidarte).

Fundatorka bogato wyposażyla kościół. Zbudowała wielki ołtarz i 5 portali z polerowanego czarnego marmuru. Sprawiała bogate sprzęty kościelne, jak: tabernakulum ze srebra wartości 12 330 zł, dwie puszki do komunii św. z czystego złota za 13 907 zł, złoty relikwiarz dla relikwi św. Teresy za 1000 zł, monstrancję srebrną połączoną za 1360 zł oraz złotą koronę do monstrancji, wysadzaną rubinami i innymi drogimi kamieniami za 1600 zł, cztery pary srebrnych ampułek z tacami oraz 6 wielkich srebrnych lichtarzy i dwa małe za 2570 zł, dwa srebrne kielichy za 800 zł, lampę srebrną za 172 zł i wiele innych przedmiotów ze złota i srebra. Oprócz wyposażenia wnętrza klasztoru, zabezpieczyła utrzymanie pustelników przez zapisy sum funduszowych, ulokowanych i zabezpieczonych na różnych dobrach. W grodzie nowomiejskim w Kroczynie (w poniedziałek 20 września, w wigilię św. Mateusza ap., 1638 r.) zapisała eremowi 10 000 zł na dobrach Iwanowice, z zastrzeżeniem dożywotniego pobierania procentów. W 1641 r. dała gotówką 10 000 zł, które za jej poradą karmelici wypożyczyli Łukaszowi Opalińskiemu, zabezpieczając je na Sierakowie w Wielkopolsce, z czynszem rocznym 700 zł. W 1642 r. zapisała na wsi Zbylitowice w województwie sandomierskim 20 000 zł z dobrodziejstwem zastawu i okupu. W 1643 r. zapisała 3000 zł na Birkowie, przeznaczając je na wykup niewolników. Wreszcie testamentem swoim zlegowała 7000 zł, wypożyczone na 7% Jackowi z Brzezia Lanckorońskiego, zabezpieczone na miasteczku Oleśnica w powiecie wiślickim. Ogółem fundacja karmelitów bosych w Czernej kosztowała Firlejową 200 000 zł.

Celem zabezpieczenia i utrzymania na stałe wszelkich dóbr

ruchomych i nieruchomości klasztoru pustelniczego, pod wpływem o. Dominika od Krzyża (Charbicki), stałego eremity i swojego spowiednika, Agnieszka Firlejowa uzyskała najpierw dekret kapituły generalnej w Rzymie (z dnia 15 kwietnia 1664 r.), a następnie bullę papieża Urbana VIII (z dnia 15 czerwca 1664 r.) o nienaruszalności dóbr klasztornych.

FUNDATORKA KLASZTORU

Agnieszka z Tęczyńskich Firlejowa, wojewodzina krakowska, córka Andrzeja Tęczyńskiego, wojewody krakowskiego i Zofii Dembowskiej, urodziła się w Tęczynie w 1578 r. Przyjaźniła się z królem Zygmuntem III Wazą i jego żoną Anną Habsburżanką, arcyksiężniczką austriacką. W 1593 r. towarzyszyła parze królewskiej w podróży do Szwecji. W szesnastym roku życia (1594) poślubiła wdowca Mikołaja Firleja, wojewodę krakowskiego. Uczta weselna z udziałem pary królewskiej odbyła się w „Malowanym Dworze” Tęczyńskich w Krakowie, ofiarowanym później (1610) karmelitom bosym pod fundację klasztoru ŚŚ. Michała i Józefa. Po rychłej śmierci męża (1599) zajęła się wychowywaniem swego syna Jana i dwóch córek: Zofii i Krystyny. Syna kształciła w Ingolstadt i w Lowanium. Zmarł on bezpotomnie w 1641 r. Córki zaś wstąpiły do reformowanego klasztoru benedyktynek w Chełmnie. Starsza, Zofia, pełniła urząd ksieni klasztoru.

Przez 47 lat swego wdowieństwa Agnieszka Firlejowa oddała była uczynom chrześcijańskiej miłości i dobroczynności. Prowadziła głębokie życie wewnętrzne. Przez pewien okres życia jej kierownikiem duchowym był ks. Piotr Skarga SJ. Przed nim złożyła śluby, jak świadczy o tym napis na obrazku św. Franciszka Ksawerego, ofiarowany przez nią klasztorowi

w Czernej. Należała do III zakonu świeckiego ss. benedyktynek. W habicie benedyktynek przedstawiona jest na czterech portretach klasztoru w Czernej. Fundatorka zobowiązała mieszkańców eremu do wykupu kobiet z niewoli tatarskiej i tureckiej. Na ten cel zapisała stały fundusz 10 000 zł zabezpieczony na Sierakowie i 3000 zł na Birkowie. Procenty z tych sum odsyłano do klasztoru w Kamieńcu Podolskim. Tam karmelici podejmowali pertraktacje w sprawie wykupu niewolników.

Oprócz wspaniałej fundacji eremu w Czernej, Firlejowa okazała swą hojność na rzecz klasztoru benedyktynek w Chełmnie, obdarzając bogatymi posagami dwie swoje córki, benedyktyнки oraz na rzecz zakonu jezuitów. Tym ostatnim pomogła nabyć dom w Krakowie przy kościele Św. Barbary, zaopatrywała ich w żywność, ufundowała dla nich w Mediolanie złoty kielich z pateną, uposażyła kolegium lubelskie, sprawiła bogaty ornat za 10 000 zł, ufundowała srebrną trumnę na relikwie św. Ignacego Loyoli, a do Loretto haftowany płaszcz z perłami. Zbudowała kaplicę w Bejskach, szpital dla chorych w Rogowie, obdarowała kościół w Tęczynku. Bractwu Miłosierdzia w Krakowie zapisała kamienicę.

Według tradycji, fundatorka przybywała do eremu na osobiste rekolekcje. Odprawiała je w eremitarzu swej patronki św. Agnieszki, pod kierunkiem swego spowiednika o. Dominika od Krzyża. Wiodła surowy tryb życia, pełny umartwień i wyrzeczeń, była „szczególnie rozrzutną dla Boga”. Odznaczała się szczególnym nabożeństwem do Niepokalanego Poczęcia NMP.

Ks. Hugo Kołłątaj, wyśmiewając jezuitów znieśliwił fundatorkę klasztoru w Czernej. W swej książce „Stan oświecenia w Polsce w ostatnich latach panowania Augusta III”,*

* Wyd. E. Raczyński w: *Obraz Polaków i Polski w XVIII w.* T. 11, Poznań 1841, s. 76-89.

przedstawił ją jako naiwną dewotkę, wykorzystywaną do ostatnich granic przez jezuitów. Nazywa ją Anną z Tęczynskich Firlejową, wojewodziną sandomierską. „Firlejowa – pisze Kołłątaj – była panią całego hrabstwa tęczyńskiego, mieszkała w Tęczynie w zamku, o trzy mile od Krakowa odległym...” Autor rozminął się z prawdą. Nie sprawdził zasadniczej faktografii. Pomylił imię Firlejowej, która nie była wojewodziną sandomierską ale krakowską. Agnieszka Firlejowa bowiem od 16 roku życia, czyli od poślubienia Mikołaja Firleja, wojew. krakowskiego (1594), rezydowała nie na Tęczynie ale w swoich pałacach w Janowcu, Balicach, Bejskach i Rogowie. Nie mogła być panią na Tęczynie, gdyż jego właścicielem w tym czasie był jej brat Jan Tęczyński (1581-1641), wojew. krakowski, ożeniony z Dorotą Mińską. Cała opowieść Kołłątaja o mistyfikacjach Firlejowej na zamku w Tęczynie opanowanym przez jezuitów, jest całkowicie zmyślona i pozbawiona podstaw historycznych.

W 1799 r. do tej opowieści ustosunkował się krytycznie o. Stanisław Kucharski, karmelita bosy z Czernej, nazywając ją „potwarzą” rzuconą na jezuitów. Na podstawie źródeł archiwalnych i tradycji klasztoru ukazał prawdziwe motywy założenia klasztoru w Czernej, jego początki i szlachetne rysy osobowości Firlejowej (rkps AKC 397 k. 6-7).

Na kanwie opowieści H. Kołłątaja sprzed 200 lat, Tadeusz Kwiatkowski napisał powieść „Siedem znacznych grzechów głównych” (Warszawa 1954, Kraków 1987), wprowadzając w błąd czytelnika stwierdzeniem, że jest ona „oparta na autentycznych wypadkach, na wielu historycznie wiernych szkicach”(!) Obyczajowa powieść jest raczej w swej fabule groteskową fikcją literacką, przesadną w swej rubasznosci, trywialności i nie pozbawioną anachronizmów.

Fundatorka zmarła w Rogowie dnia 16 czerwca 1644 r.,

w 67 roku życia. Pogrzeb jej odbył się z królewską okazałością. Staraniem o. Dominika od Krzyża ciało jej przewieziono do Krakowa. Przez trzy dni odbywały się nabożeństwa przy jej trumnie w kościele karmelitów pw. ŚŚ. Michała i Józefa, z udziałem przedstawicieli dworu królewskiego, senatorów, szlachty i mieszczan. Pogrzebowe kazanie wygłosił o. Szymon Paweł od Jezusa i Maryi. Po nabożeństwach ciało jej przewieziono do eremu w Czernej i złożono w grobowcu przy wejściu do kościoła. W pogrzebie brało udział dwóch ciotecznych braci fundatorki: Piotr Gembicki, bp krakowski i Andrzej Gembicki, bp łucki. Dwór królewski reprezentowali: Jerzy Ossoliński, kanclerz wielki koronny oraz Jakub Sobieski, kasztelan krakowski, wojewoda ruski. Na marmurowej płycie kryjącej grób wryto napis, obecnie nie istniejący z powodu wydeptania, który w przekładzie polskim brzmi:

J.† M.

PANIE

DAJ MI MIEJSCE Z OWIECZKAMI
NIE ODŁĄCZAJ MNIE Z KOZŁAMI
NA PRAWICY POSTAW ZE SŁUGAMI.
AGNIESZKA, HRABIANKA Z TĘCZYNA FIRLEJOWA,
WOJEWODZINA KRAKOWSKA,
TEJ ŚWIĘTEJ PUSTELNI FUNDATORKA,
NAJHOJNIEJSZA DOBRODZIEJKA
UBOGICH ZAKONNIKÓW I DUCHOWIEŃSTWA,
PO SZEŚCZDZIESIĄTYM SZÓSTYM ROKU
SWEGO ŻYCIA
CZTERDZIESTYM SIÓDMYM SWEGO WDOWIENSTWA,
ROZSTAŁA SIĘ Z TYM ŚWIATEM DNIA 16 CZERWCA
ROKU PAŃSKIEGO MDCXLIV
KTOKOLWIEK TĘDY PRZECHODZISZ DLA MODLITWY,
WESTCHNIJ NABOŻNIE: O ŁASKAWY JEZU PANIE,
DAJ JEJ WIECZNE SPOCZYWANIE. AMEN.

W pobliżu grobowej krypty, na ścianie pod chórem kościoła, pustelnicy wypisali na marmurowej tablicy swoje zobowiązania na rzecz fundatorki:

NA WIECZNĄ PAMIĄTKĘ
ZA NAJPOBOŻNIEJSZĄ FUNDATORKĘ
ŚWIĘTEGO EREMU:

1. CODZIENNIE TRZY MSZE ŚW. PO WIECZNE CZASY
2. W ROCZNICĘ ŚMIERCI UROCZYSTE NABOŻEŃSTWO
ŻAŁOBNE
3. WSPÓLNA DYSCYPLINA W KAŻDY PIĄTEK
4. CODZIENNIE 1 GODZINA MODLITWY MYŚLNEJ
5. CODZIENNIE PO NIESZPORACH
LITANIA DO MATKI BOŻEJ
6. UCZESTNICTWO W ZASŁUGACH MIESZKAŃCÓW
TEJ PUSTELNI.

STYL ŻYCIA PUSTELNIKÓW

Do eremu mogli przybywać za zgodą prowincjała ojcowie i bracia ze wszystkich klasztorów prowincji. Celem pobytu w pustelni było pogłębienie życia duchowego. Przewidywano, że pobyt w eremie ma trwać przynajmniej jeden rok. Oprócz okresowych eremitów, za specjalnym zezwoleniem przełożonego generalnego byli także pustelnicy stali. W eremie obowiązywała ścisła samotność, milczenie, postuszeństwo i wierność w przestrzeganiu całego regulaminu pustelniczego życia. Zakonnicy prowadzili życie wspólnotowe. Uczestniczyli w klasztorze we wszystkich aktach liturgii godzin kanonicznych, we mszy św. konwentualnej, w modlitwie myślnej, rachunku sumienia, posiłkach i tzw. kolacjach duchownych.

Pustelnicy udawali się na ćwiczenia duchowne do eremitarzy na cały Adwent i Wielki Post. Termin ten z powodu zim-

nego klimatu, kapituła generalna w 1671 r. pozwoliła przesunąć na inny okres, według uznania definitorium prowincjalnego. Mocą tego upoważnienia definitorium prowincjalne, w miejsce Wielkiego Postu i Adwentu wyznaczyło okres od oktawy Wielkanocy do Zesłania Ducha Świętego oraz 15 dni po święcie św. Teresy od Jezusa. W poniedziałek po pierwszej niedzieli Adwentu i w Środę Popielcową, po wspólnej modlitwie i konferencji przeora w chórze zakonnym eremicy udawali się do wyznaczonych eremitarzy. Tam odprawiali samotnie swoje ćwiczenia, łącząc się w porządku dnia z klasztorem przez znaki dawane dzwonkiem. Tryb życia prowadzili surowy. W nocy od godziny 24 do 2 odmawiali w kapliczkach brewiarz: matutinum i laudes. Na odgłos dzwonu z wieży klasztornej o godzinie 2 udawali się z powrotem na spoczynek. Od godziny 5 do 6 odprawiali medytację. Po rozmyślaniu pryma i tercja. O godzinie 10 seksta, msza św. konwentalna, którą odprawiał hebdomadariusz, i nona. O godzinie 11.30 obiad. W czasie pobytu w eremitarzach pustelnicy sami przygotowywali sobie posiłki. Raz w tygodniu, wyznaczony brat zakonny roznosił im żywność. Przychodząc w niedzielę do klasztoru na kapitułę konwentalną, przynosili ze sobą torby z adresem danego eremitarza, np. *Eremitorium s. Agnetis*. Torby zostawiali przy bramie klasztornej, a przełożony wydzieliał im aprowizację. Po obiedzie przez 45 minut była rekreacja. Ten wolny czas pustelnicy spędzali indywidualnie na spacerze w lesie. W eremie obowiązywało ściste i wieczne milczenie. Można było tylko rozmawiać z przełożonym. Między sobą pustelnicy porozumiewali się jedynie znakami i pismem. Po rekreacji, na odgłos dzwonu z wieży, udawali się na spoczynek południowy. O godzinie 14 odmawiali nieszpory z litaniami do Matki Bożej. Od godziny 17 do 18 odbywało się rozmyślanie, następnie kompleta, kolacja, rachunek sumienia

i modlitwy wieczorne. Porządek dnia ulegał zmianie w dni świąteczne, postne i bezpostne. Kapłani w czasie pobytu w eremitarzach odprawiali msze św. w swoich kapliczkach, nawzajem sobie usługując. Poza tym porządkiem, w rozkładzie dnia przewidziany był czas na pracę ręczną w ogródkach oraz na lekturę duchowną. W klasztorze spożywano dziennie dwa posiłki: obiad i kolację. Po obiedzie i dziękczynieniu, całe zgromadzenie z przełożonym na czele udawało się do kuchni. Tam zmywano talerze i wazy, odmawiając psalm 50: *Miserere*. Po zakończeniu tej czynności zakonnicy udawali się na nawiedzenie Najśw. Sakramentu do kościoła, a następnie w milczeniu do cel, względnie do ogrodu. W czasie od Wielkanocy do Podwyższenia Krzyża świętego odbywała się półgodzinna rekreacja. W tym czasie zakonnicy mogli wychodzić na spacer po eremie.

BUDOWA MOSTU I STUDNI

Wzgórze klasztorne z przeciwległym wzgórzem siedleckim łączył most pustelniczy, który do roku 1671 stał na wprost klasztoru, pomiędzy eremitarzem Św. Michała Archanioła i Św. Łukasza. Poniżej tego mostu były trzy stawy dostarczające ryb dla klasztoru. Do roku 1668 główna brama wjazdowa i wejściowa do eremu znajdowała się od strony południowej, w kierunku wsi Czerna. Istniejąca do dziś bramka w murze klauzurowym prowadziła do furty przy kaplicy Św. Abrahama. Przy kaplicy były mieszkania dla gości, a obok stajnia dla koni. Prokurator klasztoru odprawiał codziennie w kaplicy mszę św. dla służby; uczestniczyli w niej także mieszkańcy Czernej i okolicy.

Druga brama, tylko przejazdowa, do wyłącznego użytku

klasztoru, stała na starej drodze do Siedlca. Ponieważ brama ta – pomimo znacznego oddalenia od klasztoru – często była w użyciu, dlatego w 1668 r. postanowiono przenieść furkę w jej pobliżu. W tym celu na prośbę przeora klasztoru, prowincjała i definitorium, o. Józef od Krzyża, wizytator generalny, w dniu 21 listopada 1668 r. polecił zrobić drogę od klasztoru do bramy siedleckiej, poniżej dawnego mostu i stawów. Równocześnie nakazał wznieść most łączący wzgórze klasztorne z górą siedlecką oraz wybudować nową furkę we wskazanym miejscu. Ponieważ miała ona znajdować się przed mostem w pobliżu bramy siedleckiej, w celu zamknięcia klauzury wizytator nakazał otoczyć murem drogę prowadzącą do furty.

Gotowe plany całej inwestycji zostały zatwierdzone przez tegoż wizytatora dnia 26 stycznia 1669 r. Budowę mostu pułstelniczego rozpoczęto w 1671 r., a pralnię za rzeczką Eliaśzówką wzniesiono już w 1673 r. Postawienie tak dużego mostu było kosztowne i przeciągało się długie lata. Wizytorowie generalni ciągle polecali przeorom klasztoru doprowadzenie do końca budowy mostu i inwestycji z nim związanych. Pod klątwą i karą złożenia z urzędu nakazywali naprawę murów klauzurowych, uszkodzonych przez powódzie. W 1676 r. o. Piotr Damian od św. Tomasza, wizytator generalny, poleca naprawę stawów rybnych i dachów klasztoru oraz ukończenie pralni i mostu. Dnia 21 grudnia 1690 r., w celu zamknięcia klauzury, o. Piotr od Najśw. Maryi Panny, wizytator generalny, nakazuje przeorowi – pod posłuszeństwem – doprowadzić do końca budowę furty za rzeczką i mostem, będącym już na ukończeniu, oraz z dwóch stron drogi wybudować ochronne mury prowadzące do bramy siedleckiej furty. Celem szybszego zakończenia tych robót, poleca zapożyczyć 1000 zł. Wreszcie w 1691 r., po 20 latach,

ukończono budowę mostu pustelniczego. Most był bardzo okazały. Posiadał wiele walorów architektonicznych. Jeszcze obecnie – choć w ruinie – jest on unikatem tego rodzaju w skali europejskiej. Most łączy dwa wzgórza oddzielone głębokim jarem. Całkowita długość mostu wynosiła 120 m, szerokość 9,5 m, wysokość najwyższego przęsła 18 m. Na kamiennych filarach dwumetrowej grubości, ponad głębokim jarem budowniczy przerzucił 11 arkad z kamiennymi balustradami, figurami świętych przy wjeździe i u wylotu mostu.

W 1695 r. ukończono wreszcie mury klauzury od furty do bramy siedleckiej. Przeniesiono główną furkę za most. Przy niej również znajdowała się kaplica dla służby i okolicznych mieszkańców. W sklepionej kaplicy z początku XVIII wieku znajdował się marmurowy ołtarz z obrazem Matki Bożej Większej oraz obrazy: św. Eliasza ze św. Elizeuszem, św. Józefa jako opiekuna zakonu karmelitańskiego, św. Teresy, mały obraz Matki Bożej Loretańskiej, św. Bernarda, św. Melanii, Chrystusa ukrzyżowanego, a w bramie obraz Matki Bożej Częstochowskiej. Przed furką były obrazy proroka Eliasza, Chrystusa ubiczowanego i św. Jana od Krzyża. Z lewej strony furty dobudowano eremitarz z mieszkaniem dla pustelnika, którego opis zamieszczono w inwentarzu z końca XVIII w. Przy furcie za mostem mieściły się również pokoje gościnne oraz stajnie dla koni. Dawną furkę przy kaplicy św. Abrahama zamieniono na eremitarz.

W pierwszej połowie XVII wieku wodę dla klasztoru pustelnicy dowozili ze źródła św. Eliasza. Było to dla nich bardzo uciążliwe. W 1644 r., za poradą pewnego bernardyna z Alwerni, rozpoczęto kopanie studni na podwórzu klasztornym, od strony kuchni i czeladnicy. Kopali ją sami pustelnicy w litej skale. Po siedmiu latach pracy dotarli do wody, która trysnęła w wystarczającej dla potrzeb klasztoru ilości. Stud-

nia posiadała 21 m głębokości i 2 m średnicy. W 1652 r. o. Celestyn od Ducha Świętego, przeor klasztoru, ozdobił studnię i wycembrował marmurem. Do chwili obecnej wznosi się nad nią cebulasta kopuła z latarnią kryta gontem, wsparta na ośmiu filarkach. W 1936 r. pogłębiono studnię o 37 m przez wybicie otworu o średnicy 25 cm.

INWAZJA SZWEDZKA

Za czasów Jana Kazimierza modlitewne skupienie i budowa klasztoru przerywane były częstymi wojnami. Wskutek wojny z Chmielnickim i Tatarami uchwalono zaciągi żołnierzy. Oddziały wojsk, to na zaciąg, to na hiberne, często ścigały w majątności klasztorne.

W r. 1650 stanęła w Czatkowicach chorągiew rotmistrza Mikołaja Baala, wrogo ustosunkowanego do klasztoru. Pomimo odwołania asygnaty przez hetmana Lanckorońskiego, rotmistrz wkroczył do wiosek klasztornych siejąc zamieszanie, swawole i rabunki. Wyzyskiwał klasztor i włościan. Dzięki interwencji o. Edmunda od św. Eliasza wniesiono pozew na Baala przed komisję wojskową w Lublinie, która nakazała rotmistrzowi zapłacić odszkodowanie zakonnikom. Baal jednak umknął z Lublina i nie wrócił już do chorągwi. Przydzielony ze skarbu państwa dla jego kompanii żołd w wysokości 2500 zł, został przekazany o. Edmundowi, jako częściowe wynagrodzenie szkód wyrządzonych przez chorągiew.

Katastrofa polityczna, spowodowana okupacją Polski przez Szwedów, mocno odbiła się na życiu zacisza pustelniczego. Nie obeszło się bez kontrybucji, rekwizycji, rabunków i dewastacji. O. Bernardyn od Dzieciątka Jezus, przeor klasztoru, ulegając powszechnej panice, w obawie przed Szweda-

mi wywiózł z klasztoru cenniejszą część biblioteki i kosztowne przedmioty, umieszczając je u karmelitanek bosych w Krakowie. Składali tam swoje kosztowności mieszczanie, szlachta oraz karmelicy z klasztoru lwowskiego i lubelskiego. Opuszczając swój klasztor Św. Marcina, karmelitanki przybyły do Paczółtowic. Udając się z zakonnice na Śląsk do Gliwic, a stamtąd do Pragi, kilku ojców zabrało srebra klasztorne. W pustelni pozostali: o. Achacjusz od św. Katarzyny (Brochocki), br. Modest od św. Jana Chrzyciela i o. Joachim od Zwiastowania NMP (Marcin Gielewicz), który powrócił z Gliwic. Z Krakowa przybył o. Bazyli od Ducha Św. (Krzysztof Szczygielski), o. Jan oraz bracia: Konrad, Pachomiusz od św. Anny (Jan Sadowski) i Pafnucy.

Król Karol Gustaw uznał Nową Górę i okolice za dobre miejsce strategiczne dla założenia obozu i zdobywania zamków w Tęczynie, Pieskowej Skale, Lipowcu i Tyńcu, zapewniających mu wolną drogę do Olkusza. Nakazał zrobić szeroką drogę z Krzeszowic do Nowej Góry. Na szczycie zaś wzgórza zwanego Bartłowa Góra, we wsi Czatkowice, założył obóz umocniony potrójnym rzędem szańców. Posiadłości klasztorne stały się punktem wypraw po żywność i na rabunek. Sprytny dyplomata, br. Modest od św. Jana Chrzyciela, świetnie władający niemieckim, potrafił zdobyć względy u dowódcy wojska Wittenberga, a później u generała Pawła Würtza, od którego wyjednał list żelazny w obronie klasztoru. Dzięki tym względom potrafił uratować erem i jego dobra od zupełnej dewastacji.

Wskutek doniesień o kryjących się tu skarbach, przybył oddział stu żołnierzy z oficerami i przetrząsnięto cały klasztor. Nie znalazłszy spodziewanych skarbów, wojsko wróciło do Krakowa. Tymczasem rewizje u karmelitanek bosych w Krakowie przyniosły Szwedom olbrzymie owoce. Odkryli

zamurowane skarby wielkiej wartości. Srebro i złoto zabrano do skarbu dla wojska króla szwedzkiego. Otrzymane od Firlejowej bogate wyposażenie klasztoru pustelniczego dostało się w ręce nieprzyjaciela. Dzięki zabiegom o. Tadeusza, który przez pośrednictwo Radziejowskiego wyjednał u króla pismo nakazujące zwrot kosztowności, skarby wróciły do rąk pierwotnych właścicieli.

Po wypędzeniu Szwedów, zakonnicy wrócili do pustelni i swoich zajęć, przystępując do odbudowy zniszczonych folwarków i do dalszej budowy klasztoru. W kasie klasztornej było pusto. O. Bonawentura od św. Andrzeja (Andrzej Winkler), prowincjał, podczas wizytacji kanonicznej stwierdził w kasie deficyt 2594 zł 19 groszy. W 1658 r. z powodu bieżących potrzeb i długu sprzedano złotą koronę z drogimi kamieniami za 1150 fl., a w rok potem o. Stanisław od św. Magdaleny, prowincjał, sprzedał za 2000 zł złotą puszkę zwaną „błagalnicą”, zrobioną na kształt Arki Przymierza. Za pogwałcenie bulli papieskiej i nienaruszalności dóbr fundacyjnych, władze Rzymu wyciągnęły konsekwencje w stosunku do prowincjała.

PRZYWILEJE KRÓLEWSKIE

W roku 1660 król Jan Kazimierz wraz z żoną przybył do Krakowa. Advent postanowili spędzić w klasztorach. Królowa udała się do karmelitanek bosych w Krakowie, a król Jan Kazimierz przybył do eremu w Czernej. Ta niespodziewana wizyta króla miała olbrzymie znaczenie dla pustelni. Księga akcepty w styczniu 1665 r. posiada adnotację: *Eleemosyna a Serenissimo Rege nostro florenos trecentos* oraz *Ex eleemosyna a M. D. et Illustr. Domino Pac Cancellario M.D.L. flo-*

renos triginta. Z powyższego wynika, że królowi towarzyszył kanclerz litewski Krzysztof Pac. Na krótko przed przybyciem króla do Czernej, karmelici wnieśli do niego prośbę o przydział soli z żup Wieliczki dla zniszczonych folwarków. Specjalnym przywilejem (Kraków, 29 listopada 1660 r.), „mając wzgląd osobliwy na zniszczenie pomienionych dóbr przez różnych nieprzyjaciół”, nakazuje komisarzowi wydanie co roku, bez zapłaty skarbowej, soli po jednym bałwanie szlacheckim na każdy folwark klasztoru pustelniczego. Ponadto poleca wpisać erem w „Pensjonarz duchowny *inter bancos perpetuae foundationis*”. Rozkaz ten bezzwłocznie spełniono, albowiem w akcie lustracji żup wielickich z 1661 roku zaznaczono, iż należy się „OO. Siedleckim rocznie bałwanów trzy”.

Korzystając z odwiedzin króla, karmelici przedstawili mu swoje bolączki odnośnie do eksploatacji czarnego marmuru w Dębniku. Do roku 1644 tamtejsze łomy pozostawały pod zarządem dwóch Włochów: Bartłomieja Stopano i Szymona Spadli. Wyrabiali oni przedmioty z marmuru lub też, z grubszą obrabianymi, dostarczali innym rzeźbiarzom króla Zygmunta III. Na podstawie kontraktu dzierżawy, płacili klasztorowi po 2 zł olborego od łokcia sześciennego marmuru, od kopy posadzki trzyćwierciowej w kostkę po 8 zł, od posadzki półłokciowej po 6 zł. Roczna intrata olborego dla klasztoru wynosiła niekiedy 1000 zł. W 1644 r. zwolniono Włochów, a zakonnicy na swój rachunek rozpoczęli eksploatację marmuru. Zwolnienie to przysporzyło im wielu trudności ze strony cechu murarskiego i kamieniarskiego, które utrudniały – bojkotowały i ograniczały – rynek zbytu klasztorowi. Karmelici skorzystali z obecności króla i poprosili o opiekę i pomoc. Jan Kazimierz przychylił się do prośby i specjalnym przywilejem (Kraków, 20 stycznia 1661 r.) uwolnił kamieniarzy dębnickich od majstrów cechowych oraz pozwolił na wolny rynek

zbytu we wszystkich polskich miastach Polski i Litwy. Przywilej ten potwierdził później: Jan III Sobieski, August II (9 listopada 1720 r.) i August III (14 września 1752 r.). 14 czerwca 1788 r. król Stanisław August Poniatowski udzielił klasztorowi przywileju na targi w Paczółtowicach, które miały odbywać się we wtorki. Targi te przyczyniły się do podniesienia stopy życiowej oraz podniosły ekonomicznie Paczółtowiec.

KLASZTOR W DOBIE INWAZJI NIEPRZYJACIELSKICH W XVIII W.

Wiek XVIII rozpoczął się tragicznie dla Polski. Wstąpienie na tron Augusta II Sasa spowodowało nową inwazję szwedzką. Tragedia ta odbiła się także na życiu pustelni czerneńskiej, zwłaszcza pod względem ekonomicznym. Przez szereg lat grasowały tu na zmianę wojska szwedzkie, moskiewskie, saskie, konfederaci warszawscy i sandomierscy. Wojska nękały klasztor ustawicznymi kontrybucjami, siejąc zniszczenie i rabunek. Współczesny autor książki gospodarczej klasztoru zanotował: „Iż jedni wyszli z wiosek a drudzy przyszli, stacjami, noclegami, przechodami, zabieraniem koni, bydła, wozów, prowiantów, wniwecz chłopów obrócili”. W roku 1701 generał szwedzki Steinbock przysłał z Krakowa do dóbr klasztoru czerneńskiego nakazy płatnicze zwane paletami, wyznaczając z każdego dymu po 27 tyńfów (34 zł 6 gr), nie licząc żywności i danin w naturze. Ponieważ poddani klasztoru nie byli w stanie tego uczynić, dlatego klasztor w 1702 r. zapłacił za nich 448 zł 24 gr.

W 1705 r., z polecenia Stanisława Chomentowskiego, marszałka konfederacji sandomierskiej, zawinęła do Siedlca chorągiew Waleriana Radeckiego, starosty romanowskiego.

Choraławiew nałożyła tak wielki okup, że włościanie nie byli w stanie go złożyć. Wobec tego żołnierze spędzili wszystko bydło z Paczółtowiec i folwarków pod karczmę do Siedlca, grożąc jego uprowadzeniem. W końcu znów karmelici złożyli 660 zł okupu. Za powtórny przybyciem Szwedów do Krakowa w 1705 r., generał Sternberg rozpiisał nową kontrybucję po 27 tynfów od dymu. Oprócz tego wyznaczył z każdego domu pewną ilość chleba, mięsa, siana, owsa, mąki, masła, piwa, soli itd. Ociąganie się z oddaniem kontrybucji ściągnęło do wiosek klasztornych egzekucję wojskową. Bito włościan, wypędzano z domów, zabierano bydło itd. Widząc opłakany stan poddanych, karmelici zastawili w Krakowie kosztowności klasztorne, a Szwedom wypłacili w imieniu włościan 2517 tynfów wypożyczonych pieniędzy.

W następnym roku kontrybucje były ściągane przez wojska moskiewskie oraz saskie. Ponieważ zebranie kontrybucji w wioskach klasztornych było niemożliwe, Blünernitsch, saski komisarz wojenny, zwolnił karmelitów od danin. Z wdzięczności zakonnicy ofiarowali mu piękny stół marmurowy. Uchodząc w 1707 r. w stronę Saksonii, Sasi ograbili wioski i miasteczka, siłą egzekwując pieniądze, żywność i bogactwa. Uciekający z Krakowa pułk saskiej rajtarii pod dowództwem generała Ekstädta, chciał dłuższy czas zatrzymać się w Siedlcu i Paczółtowiecach. Karmelici zapobiegali temu przez Blünernitscha. Pułk zatrzymał się na leżach w Olkuszu. Ekstädt mszcząc się, przysłał klasztorowi palet na dostawę dla pułku owsa, siana, wołów, baranów, kur, gęsi, jaj, a oprócz tego z każdego dymu wyznaczył po trzy talary. Do pobierania kontrybucji wyznaczył sześciu rajtarów i zagroził, że w razie nieoddania kontrybucji do trzech dni, zjedzie z wojskiem na egzekucję; karmelici w pierwszym rzucie posłali do Olkusza bróg siana, 150 korcy owsa, 3 woły, kilka-

naście baranów, kur, gęsi i kilka beczek piwa. Od reszty kontrybucji uwolnił ich Blünernitsch, który wyjednał od naczelnego wodza w Siewierzu zakaz ściągania danin z majątków klasztornych.

W 1708 r., idąc do Siewierza przeciw konfederatom Stanisława Leszczyńskiego, dywizja Rybińskiego pozostawiła w dobach klasztornych chorągiew rajtarii pod dowództwem rotmistrza kalwina. Ten codziennie ściągał od wieśniaków prowianty dla wojska. Dano mu 100 tynfów w nadziei, że opuści wioski. Rotmistrz jednak tylko część chorągwi wyprowadził do Raclawic. Sam z resztą wojska przeniósł się do folwarku w Siedlcu, każąc się dobrze żywić. Karmelici dali mu znów 200 tynfów, aby się wyprowadził z majątków. Rotmistrz zażądał 3000 tynfów, grożąc, że w razie gdy nie zapłacą, sprowadzi z powrotem żołnierzy. Dzięki interwencji Elżbiety Sieniawskiej, hetmanowej w. koronnej (dziedziczki majątku po Tęczyńskich i Opałińskich), do której uciekli się karmelici, wydany został uniwersał hetmański, nakazujący Rybińskiemu odwołać rotmistrza z dóbr klasztornych i zabronić wszelkiej egzekucji.

W tym czasie zamieszek i klęsk wybuchła w Krakowie zaraza, tzw. morowe powietrze. 16 września 1707 r., chroniąc się przed zarazą, przybyli do dworu siedleckiego klerycy i lektorzy z klasztoru ŚŚ. Michała i Józefa. Tej samej nocy spłonęły w Siedlcu dwie stodoły ze zbożem. Dnia 25 września klerycy rozpoczęli w Czernej rok studiów teologii. Mieszkali w klasztorze, biorąc udział we wspólnych aktach. Jutrznię odmawiali w kaplicy przy furcie. Przebywali oni w pustelni do 20 grudnia. Stąd wyjechali do Wiśnicza. W 1707 r. w krakowskim klasztorze ŚŚ. Michała i Józefa na zarazę zmarli: o. Arnold od Jezusa (Kasper Melczerowicz), o. Wincenty od śś. Piotra i Pawła (Stanisław Klimorowski), br. Antoni od św. Remigiusza (Marcin Rybkiewicz), garbaty aptekarz, br. Jan

od śś. Zachariasza i Elżbiety (Michał Świdorski) i br. Marcjalis od Matki Bożej (Michał Romeyko). Ponieważ klasztor ten pozostał bez opieki, prowincjał zwrócił się z prośbą, aby ochotnicy z eremu udali się do klasztoru ŚŚ. Michała i Józefa do Krakowa. Zgłosił się o. Sylwester od Ofiarowania NMP, który przez 12 lat pełnił urząd podprzeora w eremie. Za towarzysza miał br. Stanisława od św. Teresy (Romeyko). Niedługo potem obaj zmarli na zarazę: o. Sylwester w wigilię Bożego Narodzenia w 1707 r., a br. Stanisław w styczniu 1708 r.

W czasie powtórnej zarazy w Krakowie, do Siedlca przybyły karmelitanki bose. Przebywały tutaj od 10 lipca do 17 października 1710 r. Dnia 26 sierpnia zmarła w Siedlcu s. Agnieszka od Nawiedzenia NMP (Petronela Mikuliczówna). Pochowano ją w grobowcu pustelników w Czernej. W tym czasie, również we dworze siedleckim, przebywał mistrz nowicjatu z nowicjuszami krakowskimi.

Kilkadziesiąt lat później, na skutek rozbiorów Polska utraciła niepodległość. Życie religijne uległo zahamowaniu z powodu prześladowania Kościoła. Zakony kontemplacyjne zostały zniesione, gdyż oceniano je jako nieużyteczne. Największe nasilenie prześladowań Kościoła i ograniczenie wolności religijnej pod zaborem austriackim miało miejsce za cesarza Józefa II. Zakony oddano pod jurysdykcję biskupów i konsystorzcy. Na mocy tego zarządzenia, w czerwcu 1783 r. przybył do pustelni ks. Stanisław Ptaszyński, delegat biskupa, jako wizytator generalny, celem przeprowadzenia wizytacji apostolskiej konwentu. O. Rafał od śś. Korneliusza i Cypriana (Walenty Grey), przeor, nie wpuścił go do eremu. Wizytator udał się na probostwo w Nowej Górze. Stamtąd przysłał do przeora pismo urzędowe (z dnia 20 czerwca), grożąc ekskomuniką w razie negatywnej odpowiedzi. Zażądał decyzji w czasie sześciu godzin. Przeor po naradzie z kapitułą zgo-

dził się na przeprowadzenie wizytacji biskupiej. Przeprowadzono ją 21 czerwca 1783 r. Wizytator zachwycony był świętością życia zakonników, zaznaczając w dekreście „Iż nic na tym nie znalazłem miejsca, co bym nie tylko nagany ale poprawy godnego osądził...” Erem spełniał szczytne zadanie pustelni przez 172 lata. Był on oazą życia duchowego całej prowincji polskiej i litewskiej. Wiele sławnych postaci przesunęło się przez cele pustelnicze, aby na samotności z Bogiem zaczerpnąć sił do niesienia światła wiary rzeszom ludzi. O wielkim dynamizmie życia duchowego świadczą księgi wizytacji prowincjalnych i generalnych, w których znajdują się pochwały i świadectwa przestrzegania karnośći zakonnej.

KOPALNIE MARMURU, ŻELAZA I OGNIOTRWAŁEJ GLINKI

Klasztor czerneński w swoich dobrach posiadał bogate złoża mineralne jak czarny, różowy i biały marmur, rudę żelaza, galmanu oraz ogniotrwałej glinki.

Czarny marmur. Według opinii Ludwika Sippela odkrycie pokładów czarnego marmuru w Dębniku przypada na 1415 r. W tym czasie Mikołaj Clauskezinger, dziedzic Trzebini, uzyskał od króla Władysława Jagiełły pozwolenie na poszukiwanie ołowiu w okolicach Trzebini. Przy tej okazji natrafił w Paczółtowicach na pokłady czarnego marmuru. Od tej pory właściciele tej wioski w większej lub mniejszej mierze korzystali z łomów marmuru. Ok. 1520 r. za poradą Seweryna Bonera, królowa Bona miała sprowadzić do Polski włoskich kamieniarzy, którzy wykonywali z marmuru nagrobki.

Rzeczywiste dzieje fabryki artystycznych wyrobów z marmuru w Dębniku rozpoczynają się w XVII w. Dębnik zasły-

nał nie tylko z eksploatacji marmuru, ale również z jego obróbki w warsztatach kamieniarskich i rzeźbiarskich. Stąd rozprowadzano ołtarze, portale, kominki, nagrobki, sarkofagi, balustrady, chrzcielnice itp. na całą Polskę i Litwę. Niektóre zamówienia realizowane były według projektów architektów Trevana, Placidiego, czy też ks. Sebastiana Sierakowskiego. Pierwszymi mistrzami i kierownikami zakładów rzemiosła artystycznego w Dębniku byli Włosi Bartłomiej Stopano i Szymon Spadi*. Dzierżawili oni kamieniołom i kierowali produkcją wyrobów artystycznych, nadając fabryce odpowiedni kierunek i wysoki poziom. Do swych zakładów przyjmowali miejscowych ludzi, wyuczając ich kamieniarskiego zawodu i artystycznego kunsztu. Pierwsza wzmianka o kamieniarzach w Dębniku znajduje się w księdze metrykalnej kościoła w Paczółtowicach w 1632 r. W dniu 2 lipca ks. Jakub Cabankowicz ochrzcił Jakuba, syna Doroty i Szymona zwanego Lepiasz albo Spatek. Chrzestnymi byli Feliks Piotrowczyk albo Kamiennik i Regina. Wynika z tego, że Spadi zwany Lepiarzem albo Spatkiem już wcześniej mieszkał w Dębniku. Oprócz syna miał również córkę Jadwigę, przebywającą w Paczółtowicach jeszcze w 1676 r. W tym samym czasie w zakładzie zatrudniony był niejaki Krzysztof Kamiennik zw. Kapiczka. Od 1644 r. sami karmelici administrowali kamieniołomem. Z powodu pijaństwa odmówili Spatkowi dalszej dzierżawy. Bartłomiej Stopano dzierżawił „górze Bartoszową” przynajmniej do 1650 r. Od 1644 działała w Dębniku Adam Negowicz pochodzący ze wsi Łęki, ożeniony z Roza-

*Temu ostatniemu, historycy sztuki przypisują włoskie pochodzenie. Miejscowe źródła nie przychylają się do tej hipotezy. Nazywają go po prostu „Lepiarzem” lub „Lepiaszem”, „Spatkiem” lub „Spadkiem” osiadłym na stałe w Paczółtowicach.

lią, utalentowany artysta rzeźbiarz, dobroczyńca ludzi i odnowiciel kościoła w Paczółtowicach. Dnia 13 XII 1680 r. wobec swoich współpracowników – Jacka Zielarskiego i Stanisława Kawala jako świadków, sporządził przed śmiercią testament, spisany ręką ks. Jędrzeja Strzałkowskiego, proboszcza z Paczółtowic. Uczynił w nim legaty i zapisy na rzecz kościoła parafialnego, obdarował brata Wojciecha i bratanka oraz innych krewnych. Zmarł 15 III 1681 r. w rzeźbiarskiej pracowni w Dębniku, należącej do klasztoru. Karmelici uważając Negowicza za swojego serwitora i dzierżawcę, postanowili zająć całe jego mienie z zamiarem wykonania zaległych zamówień, nie wykonanych przez zmarłego. Ks. Jędrzej Strzałkowski, egzekutor testamentu, twierdził, że Negowicz miał prawo rozporządzić swoim mieniem. Uprzedzając realizację planów klasztoru, włamał się w nocy 17 III do oficyny, zabrał ciało Negowicza, skrzynię z pieniędzmi i całą majątność. Pomagali mu w tym współegzekutorzy testamentu: Jacek Zielański i Stanisław Kawala, którzy schronili się na plebanii w Paczółtowicach. Zarząd klasztoru w Czernej wniósł skargę do sądu biskupiego w Krakowie na plebana, że zatrzymuje poddanych klasztoru, którzy powinni podejmować pracę w kamieniarskim warsztacie. W czasie procesu świadkami byli kamieniarze z Dębника: Franciszek Cekiera, Albert Balazy i Tomasz Cekiera (*Acta Administratorialia Nicolai Oborski*). W tym zawodzie pracował w Dębniku kamieniarz Jan Negowicz z Morawicy (1655) zwany Biały, Łukasz Kamiennik (1657) ożeniony z Reginą, Piotr Kamiennik z poślubioną Zofią oraz Jacek Zielaski i Stefan Bystrzycki, magister krakowski, który kierował fabryką przez 5 lat od 1682 r. U schyłku XVII w. kierownikami kamieniołomów byli utalentowani mistrzowie krakowscy Michał Poman i Jakub Bielawski. Kierowali fabryką marmurów przez 20 lat. Całość produkcji z tego

okresu (1691-1711) można śledzić z zachowanej w archiwum klasztoru księgi olbory: *Connotationes mensurarum marmoris...* Od XVIII aż do XX w. rzemiosło artystyczne wraz z kierownictwem z małymi przerwami przejęli miejscowi kamieniarze Bielawscy, Cekierowie, Maciejowscy, Stachowscy, Strzelichowscy, Wojciechowscy, Ziębińscy i inni.

Dębniccy kamieniarze wg ksiąg metrykalnych:

(daty oznaczają udział kamieniarzy przy chrzcie dzieci) B a b i ń s k i Franciszek (1836), B i e l a w s c y: Jakub (1679-1715), Maciej (1687), Stanisław (1704-1718), Franciszek (1736-1761), Antoni (1784), B i e l e c k i Tomasz (1854), B u c z y ń s k i Jan (1824), C e k i e r o w i e: Jan (1739-1745), Antoni (1765-1785), Maciej (1767-1779), Mateusz (1774), Krzysztof (1778), Karol (1797-1800), Jan (1814-1830), Franciszek (1821-1856), Józef (1823-1861), Kasper (1848-1864), Andrzej (1734), C e k i e r s k i Józef (1715), C z e k i e r s k i Jan (1731), D u t k i e w i c z Jacek (1734), F o r m a ń s k i Andrzej (1747), G a l l i Leonardo (1790), G i l l i (Dżigli) Odoardo (1790), G ó j Błażej (1821), G ó r e c c y: Tomasz (1741-1755), Antoni (1752), Jan (1754-1762), Szymon (1815-1844), Józef (1834), G r a b o s i e ń s k i Jakub (1812), H u d z i k Jakub (1829), J a r o ń Sebastian (1748), K a n t o r e k Franciszek (1822), K a r o l c z a k o w i e: Jan (1817), Szymon (1836), K a u z i ń s k i Paweł (1822), K l o c e k Franciszek (1829), K o b y l a ń s k i Jakub (1784), K o w a l s k i Idzi (1812), K u h n Ferdynand (1825), K u k l a Mateusz (1807), M a c i e j o w s c y: Marcin (1729-1794), Wojciech (1730), Kasper (1752-1770),

Franciszek (1755-1769), Józef (1755-1767), Błażej (1778), Paweł (1786-1793), Romuald (1790-1803), Józef (1780-1797), Jan (1801-1818), Andrzej (1810-1815), Szymon (1821-1834), Kasper (1839), M a ł o d o b r y Bartłomiej (1848), M i k o ł a w s k i Kasper (1784), M i t k o w i e: Andrzej (1808), Wojciech (1813), Franciszek (1817-1848), Józef (1853), M o l i k Szczepan (1847), M o l e k i e w i c z o w i e: Walenty – rzeźbiarz – (1798), Franciszek (1814), Mateusz (1853), N o w a k o w i e: Tadeusz (1809), Stanisław (1821), Józef (1830), P i e c h o w i c z o w i e: Wojciech (1773), Maciej (1797-1804), P i ę t a k i e w i c z o w i e: Antoni (1819), Romuald (1830), Ignacy (1851), P o z n a ń s c y: Walenty (1838), Wojciech (1850), Kazimierz (1863), P s t r u c h a Jan (1848), S c h i a n t Domenico – Włoch (1790), S z a w ł o w s k i Walenty (1789), S t a c h o w s c y: Maciej (1689), Jakub (1711-1755), Błażej (1716-1739), Kazimierz (1723-1743), Mateusz (1737-1765), Jan (1743-1786), Kazimierz – magister (1743-1746), Jakub (1755-1786), Stanisław (1759-1769), Mateusz (1768-1770), Józef (1770), Grzegorz (1789), Melchior (1792-1800), Andrzej (1794-1831), Kasper (1797), Romuald (1797-1799), Michał (1802), Marcin (1805-1815), Jan (1805-1815), Józef (1826-1833), Jakub (1836), Franciszek (1847), Andrzej (1853), S t r z e l i c h o w s c y: Marcin (1746), Kazimierz (1776), Marcin (1777), Wojciech (1798-1815), Wincenty (1804-1813), Krzysztof (1808), Jacek (1812), Andrzej (1815), Ignacy (1827), Marcin (1843), Franciszek (1847), W i t k o w s k i Franciszek (1821-1823), W o j c i e c h o w s c y: Józef (1755), Bartłomiej (1755-1776), Marcin – magister (1770), Grzegorz (1787), Józef (1791-1797), Szymon (1797), Jacek (1815), Z a g ó r s k i Jacek (1688-1726), Z i ą b e k Andrzej (1792), Z i e l a s c y: Jacek – rzeźbiarz (1672-

1698), Wojciech – rzeźbiarz (1653), Ziębinińscy: Andrzej (1782-1799), Kazimierz (1820).

W 1787 r. ostatni król Polski, Stanisław August Poniatowski, miłośnik sztuk pięknych, przebywając na kuracji u wód siarczanych w Krzeszowicach, zwiedził klasztor w Czernej (30 VI), kamieniołomy marmuru w Dębniku i porfiru w Miękini. Dębniccy kamieniarze ofiarowali mu swoje wyroby. Zdążając do Olkusza, uroczyście chlebem i solą witali mieszkańcy Nowej Góry na czele z proboszczem. Król wydzierżawił od karmelitów (w 1787 r.) łomy marmuru w Dębniku za cztery tysiące złotych rocznie. Za pośrednictwem Marcello Bacciarelliego (1731-1818), generalnego dyrektora budowy królewskich w Warszawie, sprowadził z Włoch biegłych majstrów kamieniarskich: Domenica Schianta, Leonarda Galli i Odoarda Gilli. W latach 1787-1794 dębnickie kamieniołomy z artystycznymi warsztatami pozostawały pod opieką i nadzorem ks. Sebastiana Sierakowskiego, kustosa koronnego. Okres ten dla Czernej był szczególnie pomyślny. Wyroby dębnickie zamawiano do budowli królewskich w Warszawie i pałaców magnackich. Wydarzenia polityczne spowodowały upadek przemysłu kamieniarskiego w Dębniku oraz rozwiązanie kontraktu dzierżawy w 1794 r.

W XIX i XX w. kopalnię marmuru w Dębniku dzierżawili: Leonardo Galli (1808) za 2600 zł rocznie, Mateusz Kuklewicz – majster kamieniarski w Krzeszowicach (1811) za 2000 zł rocznie, Mikołaj Galli – syn Leonarda, mistrza włoskiego (1817) za 1400 zł rocznie, Alfred Fleissner i Juliusz John (1893), Bracia Trębcecy Zakład Artystyczno-Kamieniarski w Krakowie (1931), „Schmaeidler” Zakłady Terrabona i Terrazzo w Krzeszowicach (1925-1938).

Galman, ruda żelaza i glinka ogniotrwała. W XIX w. na terenach należących do klasztoru rozpoczęto eksploatację gal-

manu, rudy żelaza i glinki ogniotrwałej. Dnia 15 marca 1823 r. odkryto w pobliżu klasztoru pokłady galmanu, a w Siedlcu glinę ogniotrwałą. W celu dalszych poszukiwań innych kruszców mineralnych o. Telesfor od św. Michała (Józef Sołtyś), przeor klasztoru w Czernej, podpisał w dniu 20 X 1849 r. umowę z Karolem Glösselem, pełnomocnikiem przedsiębiorcy pruskiego Aleksandra Schreibera. Po przebadaniu terenu ustalono występowanie rudy żelaza, galmanu i ołowiu. W 1857 roku wyżej wymienione przedsiębiorstwo przystąpiło do eksploatacji rudy, zakładając w pobliżu klasztoru kopalnię „Wandel”. Głębokość szybu wynosiła 30 m. Dla zwiększenia eksploatacji wykopano szyb pod Gorenicami, szyb „Antoni”, szyb pod Paczółtovicami i w Żbiku. Ruda dawała 40-52 % żelaza. Dowożono ją do huty „Pokój” na Śląsku. W 1914 r. eksploatację rudy prowadziło przedsiębiorstwo „Gwarectwo Rudy Żelaza i Węgla Kamiennego Czerna”.

Na terenie Siedlca odkryto w 1 poł. XIX w. złoża ogniotrwałej glinki i kamienia gipsowego. Kopalnia „Maria” dostarczała glinki do zakładów ceramicznych. W latach 1935-1939 dzierżawił ją hr. Adam Potocki dla swych zakładów ceramicznych w Krzeszowicach.

SZKOŁY W DOBRACH KLASZTORNÝCH

Klasztor czerneński popierał oświatę, miał swój udział w zakładaniu i rozwoju szkolnictwa w miejscowościach, w których posiadał swe dobra. W Paczółtowicach przez cały XVII i XVIII w. istniała szkoła parafialna. Wizyta kanoniczna kościoła w Paczółtowicach, przeprowadzona w 1598 r. z polecenia kard. Jerzego Radziwiłła przez ks. Krzysztofa Kazimirskiego, prepozyta kolegiaty tarnowskiej, stwierdza,

że przy kościele był dom z ogrodem i stodołą dla rektora szkoły, którym był Wojciech z Rudawy, ożeniony z Agnieszką. Był on równocześnie organistą. Proboszcz płacił mu 2 zł pensji rocznej, a od parafian pobierał daninę zw. klerykaturą po 4 szelągi rocznie. Paweł z Rudawy był kierownikiem szkoły do ok. 1660 r. Po nim następuje Krzysztof Łecheński (1662) i Kazimierz o nieznanym nazwisku (od 1663). W 1676 r. był na tym stanowisku Wojciech (Albert) Strzeszkowski (Strzeszkowicz lub Strzeliszkowicz), który był nauczycielem i organistą aż do 1725 r. Po nim pełnili te obowiązki Piotr Sowiński (1730), Stanisław Herodowicz, Wojciech Piechowicz (1738-1772), Tomasz Postolski (1778), Antoni Granowski (1778), Antoni Grabowski (1829).

W 1811 r. klasztor administracyjnie należał do Księstwa Warszawskiego. Na mocy ustawy Izby Edukacyjnej, podprefekt powiatu krzeszowickiego Hlebowski wezwał klasztor do założenia wiejskiej szkółki w Siedlcu lub Paczółtowicach, z obowiązkiem wyznaczenia jednego kapłana na nauczyciela szkoły. Prawdopodobnie karmelici zorganizowali szkółkę przy dworze w Siedlcu, gdzie stale rezydował jeden z kapłanów. W latach 1815-1846 klasztor znalazł się na terenie Rzeczypospolitej Krakowskiej. Szkolnictwo podlegało Radzie Uniwersytetu Jagiellońskiego, która wykazała znaczną troskę o szkolnictwo ludowe. Statut szkolny z 1817 r., wierny tradycjom Izby Edukacyjnej, zaprowadził obowiązek szkolny pod sankcją kary pieniężnej oraz nałożył dosyć wysokie podatki szkolne.

W 1819 r. wizytator Senatu Rządzącego w Krakowie stwierdził konieczność założenia szkoły ludowej w Siedlcu. Klasztor karmelitów wydzielił i przekazał 1 morgę pola pod szkołę, drzewo na budowę szkoły i mieszkania dla nauczyciela oraz zapewnił mu utrzymanie. Już w 1820 r. rozpoczęto

naukę 16 dziewcząt i 26 chłopców. Nauczycielem był Józef Majewski, zastępca kwalifikowanego nauczyciela. Za szkołę odpowiedzialny był komitet złożony z trzech osób: ks. Władysław Starczewskiego, proboszcza z Rudawy, Augustyna Gąsiorowskiego, wójta z Pisar i o. Telesfora, przeora klasztoru w Czernej. Od połowy XIX w. klasztor płacił rocznie na utrzymanie nauczyciela 100 zł reńskich, 4 sągi drzewa ze swoich lasów oraz podatek konkurencyjny na szkołę, który jeszcze w 1913 r. wynosił 320 koron 12 hal. Wioska ta liczyła w 1789 r. 177 mieszkańców (99 kobiet, 78 mężczyzn), w tym 6 kmieci, 4 zagrodników, 10 chałupników z gruntem, 18 chałupników bez gruntu i 1 młynarza.

W Paczółtowicach założono szkołę ludową w 1819 r. W 1827 r. karmelici przekazali na szkołę swój dom w pobliżu kościoła zajmowany dawniej przez leśniczego, 3 morgi 1365 sążni gruntu, a także płacili na utrzymanie nauczyciela oraz podatek konkurencyjny od 1873 r. Wioska liczyła w 1789 r. 69 dymów, w tym dwór, browar, karczma, 2 myłyny-wiatraki, 20 półrolników, 10 zagrodników, 2 chałupy o 2 gospodarzach, 4 rolników na trzech ćwierciach łana, 13 chałupników z ogrodem, 5 chałupników bez ogrodu – komorników, 10 kamieniarzy w Dębniku. Ogółem ludności 325 osób, w tym 163 kobiety i 162 mężczyzn.

W Czernej staranie o założenie własnej szkoły rozpoczęto w 1877 roku. Dotąd dzieci chodziły do szkoły etatowej w Nowej Górze. Otwarcie szkoły wstrzymał brak odpowiedniego lokalu. Dopiero Krajowa Rada Szkolna decyzją z dnia 2 maja 1883 r. postanowiła założyć filialną szkołę w Czernej i rozpocząć w niej zajęcia dydaktyczne z dniem 1 IX 1884 r. Równocześnie do utrzymania szkoły zobowiązała gminę Czerna i obszary dworskie, tj. hr. Artura Potockiego oraz klasztor karmelitów bosych. Zobowiązanie obejmowało wybudo-

wanie szkoły i jej utrzymanie oraz zapewnienie nauczycielowi mieszkania i pensji 250 zł reńskich rocznie. Klasztor corocznie płacił podatek proporcjonalnie do ustalonego prelimitarza. I tak np. w latach 1885–1891 płacił po 14 koron 11 hal. W 1890 r. wioska liczyła 146 domów i 741 mieszkańców. Założona była szkoła trywialna o trzech klasach i jednym nauczycielu. W 1892 r. program nauczania był następujący:

K l a s a I

liczba godzin	przedmiot
1	religia
5	czytanie z poglądem
4,5	pisanie
1	rachunki
0,5	śpiew

K l a s a II

liczba godzin	przedmiot
3	religia
5	czytanie z opowiadaniem i gramatyką
3	kaligrafia
3	rachunki
3,5	różne ćwiczenia pisemne
0,5	śpiew

K l a s a III

liczba godzin	przedmiot
3	religia

2,5	czytanie z opowiadaniem i gramatyką
2,5	kaligrafia
3	rachunki
3,5	różne ćwiczenia pisemne
0,5	nauka o pszczelarstwie
0,5	ogrodnictwo
1	teoria gospodarstwa
1	rys historii i geografii
0,5	śpiew

Razem godzin: klasa I – 12, klasa II – 18, klasa III – 18.

W Żbiku należącym do parafii w Krzeszowicach klasztor posiadał majątek liczący 226 morgów gruntu ornego i 60 morgów łąki. Wioska miała w 1790 r. 26 dymów, w tym 11 o 1 gospodarzu, 6 zagrodników, 8 komorników. W 1879 r. miała 302 mieszkańców. Szkołę jednoklasową założono w 1904 r. Preliminarz funduszu na rok 1906 wynosił 680 koron 58 hal. Z tego karmelitom przypadało płacić 207 koron 42 hal.

Ponadto klasztor corocznie płacił podatki konkurencyjne na szkołę w Rudawie w latach 1855-1914, w Krzeszowicach w latach 1863-1914 i na Czerwonym Prądniku w Krakowie w latach 1855-1907.

UPADEK ŻYCIA EREMICKIEGO I ZAKONNEGO

Drakońskie rozporządzenie cesarza austriackiego przekreślające istnienie zakonów kontemplacyjnych, drobiazgowo przepisy godzące w ustrój życia zakonnego, zakaz kontaktu z wyższymi przełożonymi, spowodowały upadek życia zakonnego. Dla ratowania swej egzystencji klasztory kontemplacyjne zaczęły przerzucać się na działalność apostolską. Do upadku życia zakonnego dołączyły się również przyczyny na-

tury polityczno-ekonomicznej. Wysięk narodu zmierzający do organizacji życia społeczno-kulturalnego, uwieńczony sukcesem Konstytucji 3 Maja, został nagle przekreślony przez konfederację targowicką, wojnę z Rosją, a w końcu przez drugi i trzeci rozbiór Polski. Istniejące dotychczas klasztory żyły pod ustawiczną grozą kasaty, co destruktywnie wpływało na poziom życia zakonnego. Wykonywanie władzy przez przełożonych było utrudnione. Do nowicjatu można było przyjmować za pozwoleniem konsystorza i dopiero po ukończeniu 24 lat życia. Przyczyny te skłoniły o. Adriana od św. Teresy (Ignacy Czechowicz), generała zakonu, Polaka, do wyjednania u papieża Piusa VI dla prowincji polskiej i litewskiej dyspensy od niektórych przepisów reguły na okres 3 lat. Dyspensa ta uzyskana 9 stycznia 1792 r. obejmowała następujące złagodzenia:

1. Dozwolono trzy razy w tygodniu spożywać mięso.
2. Ograniczono rozmyślanie ranne i wieczorne do pół godziny, aby zakonnicy mogli się przygotować do wypełniania obowiązków publicznych, które w tych czasach na nich nakładano.
3. W eremie czerneńskim ma być wprowadzony porządek dnia na sposób domów nowicjackich, z zachowaniem milczenia i klauzury.
4. Z powodu małej liczby zakonników, dyspensowano od nocnego wstawania na matutinum i laudes.

Po upływie trzech lat, w 1795 r. prolongowano dyspensę na 10 lat. Ten sposób życia o złagodzonej regule pozostał aż do zniesienia prowincji polskiej w 1864 r. Nowe pokolenia wychowane zostały już w tym duchu. Z braku źródeł trudno udokumentować, czy złagodzenie reguły wprowadzono do eremu od razu. W 1797 r., po kasacie klasztoru ŚŚ. Michała i Józefa w Krakowie, część zgromadzenia świętomichalskiego prze-

proceedziła się do eremu, przywożąc część biblioteki. Od tego czasu zaprzestano ćwiczęń eremickich. W myśl rozporządzenia cesarskich erem nie miał już prawa istnienia. Powoli dostosowywał styl życia do pozostałych konwentów. Wielka klauzura papieska została zniesiona w 1805 r. Aktem nr 569 z dnia 13 lipca 1805 r. konsystorz biskupi pozwolił dopuścić więnych obojga płci do uczestnictwa w nabożeństwach w kościele, dotychczas zarezerwowanym wyłącznie dla pustelników. Prawnej i formalnej zmiany eremu na konwent dokonano na kapitule generalnej w Rzymie w 1807 r.

W tym czasie w klasztorze przebywało 10 zakonników: o. Sebald od św. Gertrudy (Podlaski), o. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz), o. Edmund od św. Teresy (Sulejowski), o. Epifaniusz od św. Marcelego (Antoni Witkowski), o. Wincenty od Opieki św. Józefa (Wojciech Kłodziński), o. Stanisław od św. Jana Chrzciciela (Józef Kucharski), br. Augustyn od Dzieciątka Jezus (Kossakowski), br. Wacław od Najśw. Sakramentu (Józef Kunchort), br. Jakub od św. Józefa (Grzesicki) oraz postulant Mateusz Sojczyński.

Ostateczna klęska Napoleona sprowadziła na Polskę nowe nieszczęścia. Przejście potężnych armii przez kraj pociągnęło za sobą wielkie zniszczenie. Klasztor czerneński w 1814 r. stanął w obliczu katastrofy gospodarczej, a co za tym idzie, upadku duchowego. Rekwizycje i kontrybucje wojskowe doprowadziły do tego, że – jak zaznacza przełożony o. Kandyd od św. Władysława (Piotrowski) – „nie pozostało ani źdźbła słomy, ani ziarna, czy to pożywienia, czy to zasiewu”. Wojsko zabrało bydło, konie, wozy. Z 24 kmieci pozostało 4, których klasztor musiał żywić i zaopatrywać. Nie naprawiane kaplice i eremitoria rozpadały się. Sam kościół chylił się ku ruinie. W 1817 r. bp krakowski Jan Woronicz w liście do o. Kandyda proponuje sprzedaż marmurowego ołtarza ze

zrujnowanej kaplicy hrabinie Krasieńskiej do Warszawy. Uzyskane stąd pieniądze proponuje obrócić na remont klasztoru, ponieważ zakonnicy, w liczbie ośmiu – pozbawieni należytego okrycia i utrzymania – są niezadowoleni. Biskup krakowski Jan Woronicz składa w dużej mierze winę za taki stan rzeczy na o. Kandyda, przeora konwentu.

Dokonany w 1817 r. za poparciem biskupa krakowskiego wybór na przeora o. Telesfora od św. Michała (Józef Sołtyśnik), zapobiegł całkowitej ruinie klasztoru. Po upływie trzech lat biskup zwrócił się do definitorium prowincjalnego, znów protegując o. Telesfora na przeora w następnym trzyleciu, równocześnie relacjonując, że swoją gorliwością i zapobiegliwością przeor ten przywrócił dyscyplinę klasztorną, dokonał koniecznych napraw domu, zapewnił zakonnikom stosowne utrzymanie. Roztropny przeor rządził klasztorom przez 34 lata (1817-1851). Po jego śmierci następny przełożony, o. Alojzy od św. Kazimierza (Kluger), szedł po linii wytyczonej przez swego poprzednika.

W tych czasach przeor klasztoru był praktycznie najwyższą władzą zakonną dla zakonników w Czernej, ponieważ kontakt z generałem i prowincjałem był niemożliwy. Od 1795 do 1857 r. nie przybył do Czernej żaden wizytator generalny.

Za czasów rządów o. Alojzego mamy dość wyraźny obraz życia zakonnego, nakreślony przez samego przeora, przesłany generałowi do Rzymu z datą 4 lutego 1858 roku. Porządek dnia był zbliżony do eremickiego. Zakonnicy w dalszym ciągu korzystali z dyspensy uzyskanej przez o. Adriana w 1792 r. Czy mieli jej prawne przedłużenie do tego czasu, trudno dziś stwierdzić. Porządek dnia przedstawiał się następująco: O godz. 5 wstawanie. Do godz. 6 modlitwa myślna, następnie litanie do św. Józefa, pryma i tercja. O godz. 8 msza konwen-
tualna, po niej inne msze prywatne do godz. 10. O godz. 11

seksta i nona, rachunek sumienia i obiad. Po obiedzie wspólna rekreacja. O godz. 14 nieszpory, a o godz. 17 kompleta, matutinum i laudesy następnego dnia. Kolacja o godz. 18. O godz. 20 rozmyślanie, rachunek sumienia i modlitwy wieczorne. Postu ścisłego przestrzegano przez cały Wielki Post, adwent oraz w każdą środę, piątek i sobotę. Poza tym można było spożywać potrawy mięsne. Od komplety do prymy zachowywano ścisłe milczenie. Przeor klasztoru miał prawo przyjmować kandydatów do nowicjatu, a po trzech latach przyjmować składane przez nich śluby. Ojcowie zatrudnieni byli w duszpasterstwie w okolicznych parafiach: o. Julian od Trójcy Św. (Antoni Kozubski) w Trzebini; o. Benedykt od św. Brokarda (Wojciech Parszywka) w Nowej Górze i Morawicy, o. Wiktoryn od Opieki św. Józefa (Aleksander Jaworski) w Krzeszowicach.

Pod koniec rządów o. Alojzego zaznaczył się już upadek ducha zakonnego w klasztorze. Szczególnie jaskrawo uwidocznił się on w chwili śmierci przeora klasztoru (5 września 1860). Definitorium prowincjalne zebrane w Warszawie wyznaczyło wtedy dla Czernej nowego przeora, który jednak nie mógł objąć urzędu. Kapituła klasztorna, za zgodą prowincjała, wybrała na przeora spośród siebie o. Juliana od Św. Trójcy (Antoni Kozubski).

W wyniku reformatorskiej działalności kard. Fryderyka Schwarzenberga, arcybiskupa Pragi, mającego na celu zaprowadzenie karności i odrodzenie duchowe życia kleru zakonnego i diecezjalnego, przeprowadzona została w 1861 r. generalna wizytacja klasztoru ze strony zakonu.

Ówczesny stan klasztoru, aczkolwiek z dużą przesadą i niezajomością życia pod zaborami w Polsce, ilustruje nam relacja o. Grzegorza od św. Teresy, wizytatora generalnego, w liście (pisanym w Czernej 16 grudnia 1861 r.) do definitorium

generalnego w Rzymie. O. Grzegorz rozpoczął wizytację konwentu 12 grudnia. Po kilku dniach skonstatował, że wizytacja kanoniczna nie ma sensu, ponieważ jego władza jest za szczupła, aby klasztor doprowadzić do porządku. Całą sprawę życia zakonników w Czernej przedstawia do rozstrzygnięcia definitorium generalnemu w Rzymie. Wizytator donosi, że konwent prowadzi swoisty styl życia. Z powodu trudnych warunków politycznych prowincjał nie przeprowadza tu wizytacji, a kontakt z Rzymem nie jest możliwy. Rozporządzenia apostolskie i zakonne są tutaj w ogóle nieznane. Zakonnicy czytają, jako ostatnie, rozporządzenia apostolskie z 1694 r., zaś uchwały kapituł generalnych z 1702 r. Prowincja posiada dwa nowicjaty: jeden w Warszawie – w „Polsce ruskiej”, drugi w Czernej – w „Polsce austriackiej”. Czy te nowicjaty są ważnie erygowane, wizytator nie stwierdził. O. Julian od Św. Trójcy w 1843 r. opuścił zakon i sekularyzował się. Po śmierci o. Alojzego od św. Kazimierza powrócił do klasztoru i tutaj został obrany przeorem. Według rozporządzeń kapituły generalnej z 1853 r. (nr 13), nie należy już do tego zakonu, ale jest kapłanem świeckim. Zatem ksiądz diecezjalny piastuje urząd przeora. O. Cyryl od św. Wojciecha (Władysław Gawroński) również nieważnie pełni urząd magistra nowicjatu, a to z powodu braku dyspensy od lat, albowiem rok temu otrzymał święcenia kapłańskie. Skutkiem tego nowicjusze są nieważnie przyjęci. Nie wiadomo też czy profesje poprzednich nowicjuszy są ważne. Nowicjusze po 9 miesiącach do obłóczyn nie zostali jeszcze ani razu przedstawieni kapitule do aprobaty. Spowiednikiem sióstr karmelitanek na Wesołej w Krakowie jest o. Romeusz od św. Alojzego (Karol Brożek), rok po święceniach kapłańskich. Urząd ten pełni bez dyspensy i pozwolenia biskupa. Odnośnie do zarządu domowego wizytator konstatuje całkowite zaniedbanie. Przeor pe-

Ini również obowiązki prokuratora. Rezyduje na folwarku w Siedlcu, a do klasztoru przyjeżdża tylko na większe uroczystości. Wszystko czyni z własnej inicjatywy, bez porady dyskretów, których nie ma, i bez wiedzy kapituły. Kapituła konwenckich nie odprawia. Dochody roczne w wysokości 46 000 zł wystarczają tylko na 8 miesięcy. Zakonnicy nie mają wystarczającego ubrania ani wyżywienia. Stąd rodzi się wśród nich niezadowolenie. Życie wspólne nie jest pielęgnowane. Co miesiąc każdy otrzymuje pieniądze na swoje utrzymanie. Eremicki porządek dnia już dawno nie istnieje. Nawet regulamin dnia przewidziany dla innych konwentów nie jest zachowany. Matutinum i laudes odmawia się tu o godz. 15, a w lecie o godz. 16. Dyscypliny w ogóle nie ma, a medytacja jest odprawiana bardzo rzadko; natomiast wyjścia z klasztoru bardzo częste.

Po przedstawieniu stanu sytuacji klasztoru w Czernej, wizytator prosi definitorium generalne o uzyskanie odpowiednich dyspens i sankcji oraz zdjęcie cenzur kościelnych. Jako jedyny warunek i sposób uratowania klasztoru przed likwidacją lub całkowitą ruiną, o. Grzegorz proponuje przyłączenie go do wikariatu austriackiego. Na koniec wizytator na mocy swojej władzy pozostawił dla klasztoru odpowiedni rozporządzenia do zachowania, dopóki definitorium generalne co innego nie nakaże.

REFORMA KLASZTORU

Efektom wizytacji kanonicznej była stopniowa reforma klasztoru czerneńskiego. O. Elizeusz od Niepokalanego Pożycia NMP, generał zakonu, zwrócił się do Stolicy Apostolskiej o pozwolenie na przyłączenie konwentu czerneńskiego

do prowincji austriackiej. Papież Pius IX, przez dekret Kongregacji Biskupów z dnia 30 stycznia 1863 r. (nr 18483), przychylił się do prośby. Faktycznego przyłączenia klasztoru czerneńskiego do semiprowincji austriackiej na mocy tego dekretu dokonało dopiero definitorium generalne w Rzymie dnia 15 listopada 1875 r. Równocześnie wybrano nowy zarząd klasztoru. Przeorem został o. Józef od św. Gabriela (Jan Kanty Tyrka). W ciągu swego urzędowania w znacznej części przywrócił klasztorną dyscyplinę. Ponieważ konwent liczył tylko 9 zakonników (łącznie z klerykami), nie można było tu przywrócić pełnej obserwy zakonnej. O. Józef usilnie zabiegał o przysłanie do Czernej ojców i braci z innych prowincji. W latach 1879-1880 zgromadzenie liczyło zaledwie 5 członków. Z tego powodu klasztor z przeoratu zmieniono na wikariat. Liczne zajęcia, zwłaszcza administracja wielkim majątkiem, pochłaniały wiele czasu do tego stopnia, że zaniedbano nawet wspólnego odmawiania oficjum w chórze.

O. Józef zdawał sobie sprawę, że klasztorowi grozi wymarcie, kasata albo oddanie innemu zakonowi. Aby uratować ostatnią placówkę Karmelu w Polsce, zwrócił się ponownie o pomoc do przełożonego generalnego, prosząc o przysłanie nowych sił do odbudowy życia zakonnego. O. Łukasz od św. Jana od Krzyża, generał zakonu, przychylił się do jego prośby, popartej przez karmelitanki bosc z Łobzowa w Krakowie, wysyłając do Czernej 8 ojców i 2 braci. Dnia 7 maja 1880 r. przybyli br. Awertan od św. Józefa (Schintler), kucharz i br. Tomasz od Dzieciątka Jezus (Wagner), ekonom. A dwa tygodnie później 21 maja przybyli z Wiednia o. Brokard od św. Eliasza (Kasper Losert), o. Fulgencjusz od Najśw. Maryi Panny (Zalduogum), Hiszpan i o. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa (Bouchaud), Francuz. Dnia następnego rozpoczęto akty wspólnego życia, od dawna nie przestrzegane z po-

wodu małej liczby zakonników. Dnia 24 maja przyjechał do konwentu czarneńskiego nowy przeor o. Bertold od św. Jakuba (Mauritius Schormann), a zarazem wikariusz prowincjalny. Urząd swój objął 1 czerwca wraz z o. Brokardem od św. Eliasza, magistrem nowicjatu. Na stałe przybyli też do Czernej: o. Andrzej od św. Romualda (Karl Gatzweiler), o. Adrian od św. Józefa (Dubourdier), Francuz, o. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio), Hiszpan i o. Franciszek Ksawery od Najśw. Serc Jezusa i Maryi (August Drescher), Polak. W wigilię uroczystości św. Teresy z 14 na 15 października 1880, o północy po raz pierwszy po 85 latach przerwy zadzwoniły dzwony z wieży klasztornej zwołujące zakonników na modlitwę. Echo ich rozlegało się i odbijało od skał, niosąc w stronę Paczółtovic i Krzeszowic wieść o odnowie życia klasztornego. Nowi mieszkańcy klasztoru podjęli z całą surowością obserwację zakonną. Ten dynamizm życia wewnętrznego stał się początkiem i fundamentem wskrzeszonej później prowincji Ducha Świętego.

Pozostali ojcowie polscy: o. Cyryl od św. Wojciecha (Władysław Gawroński), o. Romeusz od św. Alojzego (Karol Brożek) i o. Marcin od św. Jana Ewangelisty (Antoni Stilger), nie przyjeźli reformy czarneńskiej. W dniu 23 października 1880 r. opuścili klasztor i zakon, udając się na wyznaczone przez biskupa parafie: o. Romeusz do Tyńca, o. Cyryl do Liszek, o. Marcin do Raciborowic. O. Józef od św. Gabriela (Jan Kanty Tyrka), główny promotor reformy, przyłączył się do obserwantów. Przez dwa lata wiernie brał udział w aktach życia wspólnego. Jednak stan zdrowia nie pozwolił mu stanąć na równi z zelantami. Nie chcąc pójść na żaden kompromis, przełożeni poradzili mu przejść do kleru diecezjalnego. W 1884 roku, po otrzymaniu dekretu sekularyzacji, udał się na parafię do Oświęcimia, gdzie pełnił urząd katechety. Do

końca życia (†1911) żywił wielką sympatię i miłość do zakonu.

Po zaprowadzeniu autentycznego ducha Karmelu w dawnym eremie czerneńskim, stopniowo przeprowadzano restaurację podupadłego klasztoru oraz zabudowań gospodarczych. Wzorowa administracja szybko przyniosła znaczne dochody z gospodarstwa. W 1892 r., staraniem o. Rafała od św. Józefa (Józef Kalinowski), powstała nowa fundacja w Wadowicach. W pierwszej połowie XX w. przeprowadzono w klasztorze szereg modernizacji. W 1923 r. wzniesiono piętro w skrzydle południowym. W 1934 r. wybudowano nad rzeczką Eliaszkówką własną elektrownię, która zasilala klasztor aż do 1943 r., kiedy to podłączono klasztor do sieci państwowej w Sierszy. W latach 1940-1943 zaprowadzono w klasztorze wodociągi. W latach 1948-1950 nadbudowano piętro w skrzydle północnym i wschodnim oraz przeprowadzono instalację centralnego ogrzewania za fundusz uzyskany ze sprzedaży folwarku w Żbiku i Siedlcu.

W czasie drugiej wojny światowej ofiarą okupacji niemieckiej padło dwóch zakonników klasztoru czerneńskiego. Dnia 24 sierpnia 1944 r. Niemcy zastrzelili nowicjusza br Franciszka od św. Józefa (Jerzy Powiertowski). W 4 dni później, tj. 28 sierpnia, gestapo zabrało z klasztoru przeora o. Alfonsa-Marię od Ducha Św. (Józef Mazurek) i dokonało na jego osobie okrutnej zbrodni w Rudawie.

W 1945 r., w ramach nacjonalizacji wielkich majątków, upaństwowiono klasztorne lasy o obszarze 600 ha, a w 1950 r. (6 marca) folwark w Paczółtowicach i kopalnię czarnego marmuru w Dębniku.

Od 1880 r. w klasztorze czerneńskim znajduje się kanonicki nowicjat, który po dziś dzień, dla wstępujących do zakonu, jest szkołą życia karmelitańskiego.

KULT MATKI BOŻEJ SZKAPLERZNEJ

W lewym ramieniu transeptu kościoła jest usytuowany ołtarz Matki Bożej Szkaplerznej. Jest on zbudowany z czarnego marmuru dębnickiego (połowa XVII w.). Antepedium rzeźbione z ornamentem roślinnym, na wzór tkaniny z motywem kwiatowym. Nad mensą nastawa z retabulum ujętym w architekturę dwóch jednolitych kolumn dźwigających regularne belkowanie. W retabulum łaskami słońcy obraz Matki Bożej. W predelli marmurowy relikwiarz w kształcie sarkofagu. W zwieńczeniu ołtarza owalny nasadnik z krzyżem między przerwany przycółkiem. W nasadniku obraz Boga Ojca. Ołtarz ku czci Matki Bożej konsekrowany 28 października 1657 r. przez bpa sufragana lwowskiego Stefana Kazimierza Charbickiego.

W arkadowej niszy retabulum ołtarza umieszczono najpierw prostokątny obraz Matki Boskiej Śnieżnej, namalowany techniką olejną na płótnie w 1 poł. XVII w. Był on darem klasztoru ŚŚ. Michała i Józefa karmelitów bosych w Krakowie dla nowego klasztoru w Czernej. Obraz ten, nieznanego malarza, o wymiarach 99,5 x 166 cm, o znacznych walorach artystycznych, pozostawał w ołtarzu do połowy XVIII w. Pomimo wysokich wartości artystycznych i ideowych był tymczasowym, nie dostosowanym do wielkości niszy retabulum. Zbyt duża wilgotność kamiennego kościoła, powodująca obtwienie i rozpad obrazów, zdecydowała o wykonaniu kopii Matki Boskiej Śnieżnej na miedzianej blasze. Wykonał ją artysta malarz Paweł Gołębiowski w połowie XVIII w., który w tym czasie realizował wiele zamówień dla klasztoru. Namalowany jest techniką olejną w kształcie stojącego prostokąta, zwieńczonego arkadą, o wymiarach szer. 107, wys. 208 cm. Zasłany łaskami w XIX w. Należy on do typu Matki Boskiej

Śnieżnej – Salus Populi Romani z byzylki S. Maria Maggiore w Rzymie. Stał się on pod koniec XVI w. typem obrazu kontrreformacyjnego i zdominował popularnością hodegetrię piekarską i częstochowską. Kopia czerneńska różni się od pierwowzoru domalowanym karmelitańskim szkaplerzem w dłoniach Madonny, gwiazdą na prawym ramieniu Jej płaszcza i złożonym krzyżykiem na welonie okrywającym głowę.

Obraz był kilka razy konserwowany: w 1886 r. przez Józefa Bogackiego, w 1904 r. przez Adama Stopę, a w 1913 r. przez Marię Kraskowską (Krostowską). Były to raczej przemalowania niż konserwacje. Dopiero w 1958 r. gruntowną konserwację przeprowadzili Rudolf Kozłowski i Adam Witkowski w Państwowej Pracowni Konserwacji Zabytków Sztuki na Wawelu w Krakowie. Konserwacja polegała na usunięciu naniesionych przemalowań, przywróceniu pierwotnego stanu, na uzupełnieniu ubytków farby i zabezpieczeniu przed dalszymi odpryskami. W tym celu przytwierdzono obraz do nowej jednolitej blachy miedzianej. Całość usztywniono mosiężnymi śrubami na kratownicy z modrzewiowego drewna. Odnowiony wizerunek uroczyście poświęcił o. Ludwik Nowak, generał zakonu paulinów z Częstochowy, w dniu 15 sierpnia 1959 roku.

Ostatnią konserwację cudownego obrazu przed koronacją papieskimi koronami przeprowadziła w 1988 r. artystka konserwator Bożena Mucha Sowińska z Krakowa przy współudziale swego ojca art. malarza E. Muchy. Rozwarstwienia podwójnej blachy, lutowanie 48 otworów i złączy ruchomych części podobrazia, prasowania i przyczepu do drewnianej kratownicy dokonał artysta rzeźbiarz Tadeusz Szpunar. Konserwatorka z wielką starannością odczyściła obraz, naprawiła liczne ubytki, wypunktowała mocno zniszczone tło i przeprowadziła właściwą kosmetykę dzieła, nie naruszając oryginalnych założeń.

W dziejach kultu Matki Boskiej Czerneńskiej można rozróżnić trzy okresy:

a) O k r e s o d 1657 d o 1805 r.

W tym okresie klasztor był eremem. Kościół, objęty papieską klauzurą, zarezerwowany był dla samych pustelników. Oni to wielką czią otaczali obraz Matki Bożej Szkaplerznej. Każdy z ojców i braci, przybywając na ćwiczenia duchowne do pustelni, polecał się tutaj opiece Królowej i Matki Karmelu. Ona była dla nich ideałem świętości, wspaniałym wzorem kontemplacji Słowa Wcielonego i zjednoczenia się z Nim. Na Jej ręce składali i odnawiali swoje śluby zakonne. Trzy razy dziennie, na głos dzwonu z wieży klasztornej, dołączały się i wtórowały sygnaturki z poszczególnych pustelni, niosąc pozdrowienie anielskie i przypominając o tym wielkim wydarzeniu, że „Anioł Pański zwiastował Pannie Maryi... i poczęła z Ducha Świętego”. Codziennie o godz. 14 pustelnicy odmawiali litanie loretańską do Najśw. Maryi Panny, a wieczorem po komplecie i po laudesach o północy przybywali przed ołtarz na osobiste spotkanie z Niebieską Matką. W każdą sobotę (z wyjątkiem świąt obowiązkowych) odprawiano tutaj mszę św. śpiewaną o Matce Bożej z paleniem kadzidła. Również we wszystkie święta maryjne i dni dopuszczające odprawianie mszy wotywnych sprawowano tutaj ofiarę eucharystyczną. Cztery razy w roku zakonnicy odmawiali oficjum i celebrowali mszę św. o Imieniu NMP. Obowiązkowo w każdą sobotę i w wigilię świąt Matki Bożej o godz. 17 zbierali się ubrani w białe płaszcze i wychodzili z zapalonymi świecami przed ołtarz dla odśpiewania antyfony *Salve Regina*. W dniu 28 maja 1678 r. wizytytor generalny o. Damian od św. Tomasza zobowiązał braci ekonomów z Siedlca i Pa-

czółtowiec do stawiania się w konwencie na każde śpiewane *Salve Regina*, pod sankcją kary usunięcia z eremu.

Z XVII i XVIII w. zachowały się księgi (protokoły) zwyczajnych i nadzwyczajnych kolacji duchownych. O ustalonej porze przybywali na nie wszyscy pustelnicy eremu. Każdy z nich miał możliwość wypowiedzenia się w dyskusji na ustalony temat z dziedziny teologii. Najczęściej omawiane tematy to zagadnienia mariologiczne, zwłaszcza z okazji świąt maryjnych: Matki Bożej Gromnicznej, Zwiastowania, Matki Bożej z Góry Karmelu, Wniebowzięcia i Niepokalanego Poczęcia. Zaprotokołowane wypowiedzi świadczą o intensywnym życiu wewnętrznym na wzór Maryi, o wielkiej czci dla Najśw. Maryi Panny i o znajomości pism ojców oraz doktorów Kościoła.

Inwentarz kościoła z końca XVII w. wymienia srebrne wotum przy obrazie Matki Bożej.

b) Od zniesienia życia eremickiego do reformy klasztoru w 1880 r.

Z chwilą zmiany stylu życia eremickiego na cenobicki, wyłączono z papieskiej klauzury kościoł i oddano go do użytku wiernych. Rozpoczęto w nim prace apostołskie i wprowadzono nabożeństwa, jakie zwykło się odprawiać we wszystkich kościołach diecezji. Najpierw zaprowadzono nabożeństwa szkaplerzne (z kazaniem i procesją) w każdą trzecią niedzielę miesiąca. Potem zaczęto odprawiać nabożeństwo różańcowe i majowe (ok. 1860 r.). Ogłoszenie dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP i objawienia w Lourdes ożywiły kult Matki Bożej. Lud Boży przyjmując szkaplerz karmelitański – „znak zbawienia” – garnął się do swej Niebieskiej Matki, która „wśród ciszy sinych borów założyła twierdzę swą”. Pod Jej opiekę oddawali się uczestnicy powstania listopadowego i styczniowego. Na uroczys-

tość odpustową Matki Bożej Szkaplerznej ściągały tłumy wiernych z sąsiednich okolic i ze Śląska.

c) O d reformy klasztoru do obecnych czasów

Z odnową życia zakonnego w 1880 r. rozpoczęła się intensywniejsza działalność religijna. Czarna stała się silnym ogniskiem życia religijnego i kultu Matki Bożej, nie tylko dla najbliższych okolic ale i dla Śląska. „Od połowy XIX w. zjawiają się liczne rzesze pątników ze Śląska, aby tutaj, u stóp obrazu Najśw. Maryi Panny Szkaplerznej, zaczerpnąć otuchy i siły do walki z germańskim naporem, pokrzepiając swe serca u konfesjonału, a wolę wzmacniając Pokarmem Anielskim. Coraz częściej odbywają się rekolekcje dla pątników, którzy w prześlicznym otoczeniu klasztoru wśród lasów, czy też na ruinach dawnych pustelni zatapiają się w lekturze religijnej i rozmyślanii”.

Ufność do Matki Bożej, podtrzymywana przez klasztor, przyczyniła się w znacznej mierze do odrodzenia Śląska i pozyskania go dla Polski. Stąd pielgrzymi zabierali ze sobą reprodukcje obrazu Matki Bożej, modlitewniki i polskie książki religijne. Dla ludzi świeckich założono przy klasztorze III zakon karmelitański. Wszystkie obłóczyny, profesje zakonne, jubileusze zarówno zakonników jak i sióstr III zakonu odbywały się przed ołtarzem Matki Bożej Szkaplerznej. Wielkim czcicielem Królowej Karmelu był o. Rafał Kalinowski, przeor klasztoru, autor broszur: „Cześć Matki Bożej w Karmelu Polskim” oraz „Maria zawsze i we wszystkim”. Niestrudzonym propagatorem Jej kultu był o. Jan Chrzyciel od Najśw. Serca P. Jezusa (Bouchaud) i o. Alfons-Maria od Ducha Św. (Józef Mazurek). Pierwszy z nich jest autorem dwóch podręczników ćwiczeń duchownych: „Zakon i Bract-

wo Matki Bożej Szkaplerznej” (Kraków 1903) i „Dzieci Matki Boskiej Szkaplerznej, czyli ćwiczenia duchowe dla członków Bractwa Szkaplerza Świętego” (Kraków 1910). Jako wieloletni mistrz nowicjatu, zapalał serca nowicjuszy miłością do Matki Bożej. O. Alfons zaś, jako świetny organizator i wizytator III zakonu karmelitańskiego w Polsce, zdobywał wiele czcicieli Matki Bożej, kształtując ich życie na wzór Maryi. Będąc przez wiele lat przeorem klasztoru, wyuczył miejscowy lud licznych pieśni maryjnych.

Dowodem wdzięczności za liczne łaski uzdrowienia i nawrócenia są wota składane już od XVII wieku wokół obrazu. Znaczna ich część uległa zniszczeniu w czasie II wojny światowej, a wiele z nich skradziono w 1969 r.

W jesieni 1969 r., dla ożywienia kultu Matki Bożej, zarząd klasztoru uzyskał od ks. kard. prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego indult na codzienne msze św. wotywnie z wyjątkiem uroczystości i świąt obowiązkowych. Zaprowadzono również wieczorną mszę o Matce Bożej w każdą sobotę, po odśpiewaniu *Salve Regina* przez zakonników. Jako wyraz wdzięczności i czci dla Królowej Karmelu, ufundowano bogatą szatę ze złożonych na ten cel ofiar i klejnotów. W dniu 15 lipca 1974 r. poświęcił ją bp Jan Pietraszko w czasie nabożeństwa na zakończenie nowenny do Matki Bożej Szkaplerznej.

Uroczysta beatyfikacja o. Rafała Kalinowskiego przez pap. Jana Pawła II na Błoniach Krakowskich w dniu 22 VI 1983 r. otworzyła nowy rozdział w dziejach tego klasztoru. Nowa kaplica z grobem błogosławionego czciciela Maryi, powstańca, sybiraka, zakonnika i kapłana, podniosła klasztor do rangi podwójnego sanktuarium. Od tej chwili wzrósł masowy ruch pątniczy do Czernej. Corocznie przybywa tutaj ponad 200 różnych, zorganizowanych grup społecznych z całej Polski. Pielgrzymi składają hołd Matce Boskiej Szkaplerznej

i Jej wiernemu czcielowi, narodowemu bohaterowi, wyniesionemu przez Kościół do chwały świętych.

Ten wzmógłony ruch pielgrzymkowy, liczne łaski uzyskiwane na tym miejscu i liczne interwencje oraz prośby pielgrzymów zdecydowały o podjęciu starań o ukoronowanie Matki Boskiej Szkaplerznej koronami papieskimi. Do tych starań zachęcał karmelitów już w 1974 r. ks. kard. Karol Wojtyła, arcybiskup i metropolita krakowski, obecny papież, który w liście do członków III zakonu karmelitańskiego napisał: „Czuję się duchowo związany z Wami, stale szkaplerz karmelitański noszę i wiele zawdzięczam temu nabożeństwu”.

Mając na uwadze większą chwałę Matki Boskiej, dowartościowanie ze strony Kościoła nabożeństwa szkaplerznego, wielokrotnie zatwierdzanego i zalecanego przez Nauczycielski Urząd Kościoła oraz racje uszpasterskie, prowincjał karmelitów bosych dnia 3 V 1986 r. skierował prośbę do ks. kard. Franciszka Macharskiego, arcybiskupa i metropolity krakowskiego, o wyrażenie zgody i o podjęcie starań na Konferencji Episkopatu Polski, zmierzających do ukoronowania papieskimi koronami łaskami słynącego obrazu Matki Boskiej Szkaplerznej w Czernej. Metropolita Krakowski przychylił się do powyższej prośby, pismem z dnia 22 VI 1987 r. powiadomił o. prowincjała, że 221 Konferencja Plenarna Episkopatu Polski dnia 20 VI we Włocławku wyraziła zgodę na podjęcie starań w Stolicy Apostolskiej o koronację papieskimi koronami cudownego obrazu. Po opracowaniu i dostarczeniu Stolicy Apostolskiej wymaganej dokumentacji, Ojciec święty Jan Paweł II, przez dekret Kongregacji Kultu Bożego z dnia 7 XI 1987 r. w postaci Apostolskiego Brewe, zezwolił na ukoronowanie cudownego obrazu i zamianował swoim delegatem ks. kard. Franciszka Macharskiego dla dokonania aktu koronacji. Uroczystą koronację ustalono na dzień 17 lip-

ca 1988 Roku Maryjnego w ogrodzie klasztoru w Czernej, przy udziale Episkopatu Polski, wyższych przełożonych zakonów, duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego oraz wiernych z okolic. Na tę uroczystość odnowiono marmurowy ołtarz wraz z cudownym wizerunkiem Matki Boskiej Szkaplerznej, wykonano nowe korony według projektu artysty plastyka Rafała Lisowicza przy współudziale i pod nadzorem dr Magdaleny Piwockiej, historyka sztuki. Zakrytą wyposażono w nowe szaty liturgiczne. Dekorację kościoła, klasztoru i placu koronacyjnego wykonały plastyczki: s. Ksawera Helena Kamocka i s. Beniamina Elżbieta Szostak-Gąsienica, ze zgromadzenia ss. karmelitanek Dz. Jezus. Ołtarz koronacyjno-polowy wykonali Józef Zemlik i Marian Kobiela według projektu inż. Mieczysława Szopy. Uroczystość koronacyjną poprzedziła dziewięciodziesięciodniowa nowenna od 14 V do 10 VII oraz nowenna szkaplerzna od 7 do 15 VII 1988 r. pod przewodnictwem wyższych przełożonych Kościoła. Zaproszeni biskupi, prałaci i wyżsi przełożeni zakonów w 30 konferencjach ukazali najważniejsze prawdy mariologii, łaski i przywileje oraz rolę Matki Boskiej w ekonomii odkupienia.

Koronacja odbyła się w niedzielę 17 lipca 1988 r. Uczestniczyło w niej 16 biskupów, 4 opatów, prowincjałowie, kustosze sanktuariów, kilkuset duchownych i sióstr zakonnych oraz kilkadziesiąt tysięcy wiernych. Koronacja stała się historycznym wydarzeniem w dziejach klasztoru o wielkim znaczeniu. Zainicjowała nowy okres w jego historii z wymiarem duszpasterstwa pielgrzymkowego. Od tego czasu znacznie się ożywił ruch pielgrzymkowy. Do końca Roku Maryjnego (8 XII 1988) przybyło do sanktuarium ok. 300 pielgrzymek. Ponad 11 000 wiernych przyjęło szkaplerz – znak zbawienia i przynależności do Maryi. W obecnym zaś roku 1989 do dnia 15 lipca przybyło już 245 pielgrzymek. Ustala się praktyka pielg-

rzemek dzieci po I Komunii św. z różnych regionów Polski, w celu przyjęcia ich do szkaplerza i oddania pod opiekę Matki Bożej.

Maryjne sanktuarium stało się szkołą kształtowania wiary, kultury i ducha narodu. Jest miejscem wybranym przez Boga dla wypełnienia Jego szczególnych planów, łask i zmiłowań.

W I rocznicę koronacji, dnia 16 lipca 1989 r., ks. bp Jan Szkołodź z Krakowa poświęcił pamiątkową tablicę z czarnego marmuru dla upamiętnienia aktu koronacji. Wykonał ją artysta kamieniarz Stanisław Cekiera z Dębника według projektu arch. Józefa Dutkiewicza. W neobarokowym obramowaniu wolutowym umieszczono ze złożonych zgłosek inskrypcję:

NA WIECZNĄ RZECZY PAMIĄTKĘ,
ZA LICZNE ŁASKI UDZIELONE PRZEZ 350 LAT,
NA PROŚBĘ DUCHOWIEŃSTWA I WIERNYCH,
POWAGĄ OJCA ŚW. JANA PAWŁA II,
W ROKU MARYJNYM – 17. VII. 1988
J. EM. KS. KARD. FRANCISZEK MACHARSKI,
ARCYBISKUP METROPOLITA KRAKOWSKI,
DOKONAŁ AKTU KORONACJI CUDOWNEGO OBRAZU
MATKI BOSKIEJ SZKAPLERZNEJ W CZERNEJ,
NA WIĘKSZĄ CHWAŁĘ BOGA
I BOGARODZICY MARYI,
KRÓLOWEJ KARMELU.

ŚWIADKOWIE BOGA

(Biogramy wybranych zakonników klasztoru)

1

O. DOMINIK OD KRZYŻA CHARBICKI

Urodził się w 1603 r. Do nowicjatu wstąpił około 1628 r. Miłośnik życia pustelniczego w Czernej. Był ceniony i poważany przez fundatorkę klasztoru Agnieszkę z Tęczyńskich Firlejową, wojewodzinę krakowską. Był jej spowiednikiem i pomocnikiem przy fundacji eremu. W Czernej przebywał od 1637 r. Wystarał się o bullę Urbana VIII z dnia 15 VI 1644 r. o nienaruszalności dóbr ruchomych i nieruchomości, pochodzących z fundacji Agnieszki Firlejowej. On też wciągnął do ksiąg grodzkich Krakowa inwentarz wszystkich dóbr pustelni.

Po śmierci fundatorki zajął się jej pogrzebem. Sprowadził jej ciało z Rogowa do klasztoru ŚŚ. Michała i Józefa w Krakowie, gdzie odbył się uroczysty pogrzeb z udziałem dworu królewskiego. Następnie przewiózł jej zwłoki do Czernej (w czerwcu 1644), które uroczyste pogrzebano w krypcie przy wejściu do świątyni.

Od 1644 r. pracował w klasztorze w Berdyczowie, a od 1652 do 1654 w Wiśniczu, na stanowisku przeora klasztoru. W 1654 r. przybył do pustelni w Czernej i pełnił urząd podprzeora eremu aż do śmierci. „Zmarł 17 marca 1673 r. o godz. 8 rano – pierwszy eremita wieczysty – w celi pod literą C od południa”. Pochowano go 18 marca w krypcie pod chórem zakonnym. Żył 70 lat, w zakonie 45.

O. JOACHIM OD ZWIASTOWANIA NMP
(Marcin Gielewicz)

Urodził się 9 listopada 1613 r. w Ujściu, w Wielkopolsce. Po ukończeniu Akademii Krakowskiej wstąpił do Karmelu. Habit otrzymał w Wiśniczu 24 marca 1635 r. Śluby zakonne złożył 24 marca 1636 r. Święcenia kapłańskie przyjął w 1641 r. Po ukończeniu studiów teologicznych przybył do Czernej z Warszawy w 1642 r. Wielki miłośnik milczenia, samotności, umartwienia i modlitwy. Od przełożonego generalnego uzyskał zezwolenie na stały pobyt w eremie. Rozpoczynając życie pustelnicze prosił Boga o dwie łaski:

- a) aby mógł tak długo żyć w pustelni, jak długo Chrystus żył na ziemi;
- b) aby nigdy nie chorował dla wiernego wypełnienia wszystkich ostrości życia w eremie.

Bóg wysłuchał jego prośby. O. Joachim przez całe życie cieszył się doskonałym zdrowiem i nigdy nie chorował. Po upływie 33 lat pustelniczego życia usłyszał pukanie do celi i głos: „*Joachime, jam triginta tres* – Joachimie, upłynęło już 33 lata”. Po otwarciu drzwi nikogo nie zauważył na korytarzu. Przypomniał sobie, że w tym dniu upływał 33 rok życia pustelniczego w Czernej. Zrozumiał, że Pan go już wzywa do siebie. Udał się zatem do o. przeora Konstantyna od św. Hieronima (Giżyckiego), przedstawił mu całą sprawę i poprosił o udzielenie św. sakramentów chorych. Przełożony widząc go zdrowym, pocieszył go i uznał sprawę za wytwór wyobraźni i melancholii.

O. Joachim, kierując się głosem łaski, odbył spowiedź i sam udzielił sobie w kościele Wiatyku. Po dziękczynieniu odprawionym w kościele udał się do swojej celi. Odmówił

modlitwy za konających i zasnął w Panu w dniu 28 stycznia 1676 r., licząc lat 64, zakonnej profesji 40, życia pustelniczego 33. Pochowano go w grobowcu pod chórem zakonnym. Był on wielkim czcicielem Najśw. Sakramentu i Matki Bożej Czerneńskiej. Przez wiele lat spełniał obowiązki zakrystiana. Świecił przykładem doskonałego pustelnika.

3

O. KONSTANTYN OD ŚW. HIERONIMA (Krzysztof Giżycki)

Był synem Mikołaja Giżyckiego, kasztelana czerskiego i Anny Czyszkówny, dobrodziejów klasztoru karmelitów bosych w Warszawie. Urodził się na Ziemi Czerskiej, na Mazowszu w 1617 r. Habit zakonny otrzymał 1 X 1634 r. Śluby zakonne złożył 1 X 1635 r. Święcenia kapłańskie przyjął w 1642 r. Dla wybitnych walorów jego umysłu i serca pełnił funkcję przełożonego w wielu klasztorach. Dwukrotnie był przełożonym klasztoru pustelniczego w Czernej (1663-1664, 1673-1676). W tym czasie kontynuował budowę mostu pustelniczego, furty i zabudowań gościnnych za rzeczką Eliaszkówką, przy bramie siedleckiej. Kochał życie pustelnicze. Odznaczał się wielką miłością bliźniego, karnością i gorliwością o chwałę Bożą. O. Onufry Ośmielski pisał o nim, że „do świętych pańskich, a szczególnie do Najśw. Maryi Panny był niezmiernie nabożny, której koronkę w ustach i rękach zawsze nosił i uroczystości Jej z osobliwym nabożeństwem obchodził [...], do niego różnymi sposobami zakonników zachęcał” (Konterfekt 213). Zmarł 4 VIII 1687 w klasztorze nowicjackim w Krakowie, licząc 70 lat życia i 53 profesji zakonnej.

4

O. TELESFOR OD ŚW. MICHAŁA

(Józef Sołtysik)

Do zakonu wstąpił w Lublinie. Profesję złożył 14 IV 1808 r. Studia teologiczne odbył w Lublinie, gdzie w 1814 r. pełnił już urząd przeora klasztoru Św. Józefa. W roku 1817 został wybrany przeorem klasztoru w Czernej i pozostał na tym urzędzie z woli zakonników i biskupa krakowskiego przez 34 lata. W tym czasie był również trzykrotnie prowincjałem prowincji Ducha Świętego Karmelitów Bosych. Jako przeor czerneński często rezydował na dworze w Siedlcu. Był przykładnym i lubianym zakonnikiem oraz roztroprnym gospodarzem. Cieszył się poważaniem ze strony ks. bpa Jana Woronicza i Konsystorza Krakowskiego. Zmarł 22 IX 1851 roku, licząc 65 lat życia i 43 profesji zakonnej. Spoczywa na cmentarzu klasztorным. W murze cmentarza umieszczono marmurowe epitafium, upamiętniającego jego zasługi dla klasztoru.

5

O. BROKARD OD ŚW. ELIASZA

(Kasper Losert)

Pochodził z Moraw. Urodził się 21 I 1912 r. w Gepperczau, archidiecezji ołomuńskiej. Gimnazjum i studia uniwersyteckie ukończył w Ołomuńcu. Kapłańskie święcenia przyjął 22 IX 1838 r. z rąk ks. abpa Józefa Barona Beeckha. Jako kapłan diecezjalny, przez 13 lat z wielką gorliwością głosił cześć Matki Boskiej Szkaplerznej i opiekował się III Zakonem Karmelitańskim. Dnia 20 IV 1851 r. wstąpił do zakonu karmelitańskiego w Grazu, otrzymując wraz z habitem imię: o. Brokard od św. Eliasza. Po odbytych nowicjacie i profesji

(20 IV 1852), za zezwoleniem przełożonych, dla pogłębienia charyzmatu karmelitańskiego udał się do kolebki zakonu na górę Karmel w Palestynie, gdzie spędził pół roku na ćwiczeniach duchowych. Kiedy w 1880 r. zaprowadzono reformę klasztoru w Czernej, ówczesny generał zakonu, o. Łukasz od św. Jana od Krzyża, przeznaczył go wraz z innymi ojcami do tegoż klasztoru w Polsce. Pozostał w nim aż do śmierci. Przez kilka lat prowadził obowiązki przeora klasztoru, magistra nowicjatu i definitora prowincji austro-węgierskiej. Odznaczał się wielką gorliwością, duchem umartwienia, obowiązkowością i umiłowaniem pracy. Zmarł w Czernej 9 III 1887 r. licząc lat życia 75, zakonnej profesji 35, kapłaństwa 49. W archiwum przechowuje się jego kazania i notatki.

6

ŚW. RAFAŁ OD ŚW. JÓZEFA

(Józef Kalinowski)

O. Rafał urodził się w Wilnie 1 IX 1835 r. jako syn Andrzeja i Józefy z Połońskich. Absolwent Mikołajowskiej Akademii Inżynierskiej w Petersburgu ze stopniem inżyniera, kapitana sztabu w wojsku carskim. W 1863 r., po wybuchu powstania styczniowego, na własną prośbę otrzymał dymisję z wojska carskiego. Na życzenie płk. Józefa Gałęzowskiego, członka Wydziału Wojny Rządu Narodowego objął stanowisko kierownika Wydziału Wojny w Wydziale Wykonawczym Litwy. W dniu 24 III 1864 r. został aresztowany. Wyrokiem sądu wojennego 2 VI skazano go na karę śmierci przez rozstrzelanie. W wyniku starań rodziny zmieniono karę śmierci na pozbawienie rang, utratę szlachectwa, praw stanu oraz dziesięcioletnią katorgę w twierdzach Syberii. Katorgę

odbył w Usolu i Irkucku. Odzyskał wolność w 1874 r. Po powrocie z wygnania przyjął obowiązki wychowawcy księcia Adama Czartoryskiego, obecnie Sługi Bożego i kandydata do beatyfikacji. 26 XI 1877 r. wstąpił do Zakonu Karmelitów Bosych w Grazu (Austria). Po odbyciu nowicjatu i studiów filozoficzno-teologicznych w Raab, otrzymał święcenia kapłańskie z rąk bpa krakowskiego Albina Dunajewskiego w Czernej dnia 15 I 1882 r. W tym samym roku 29 XI definitorium generalne wybrało go przeorem klasztoru w Czernej. Na to stanowisko powoływano go trzykrotnie: w latach 1882-1885, 1888-1891, 1894-1897. Przyczynił się w znacznym stopniu do odrodzenia życia karmelitów i karmelitanek bosych w Polsce po okresie kasat i niewoli. Trzykrotnie był również przełożonym klasztoru w Wadowicach. Tam też zmarł jako przeor w opinii świętości 15 XI 1907 r. Pochowany został na cmentarzu w Czernej.

Dnia 5 V 1934 r. został otwarty jego proces informacyjny jako pierwszy krok do beatyfikacji. W związku z tym 18 X 1937 roku dokonano ekshumacji i rekognicji jego zwłok oraz przeniesiono je do kaplicy Św. Jana od Krzyża. Proces beatyfikacyjny zakończony został dekretem o heroicznosci cnót o. Rafała, wydanym przez Stolicę Apostolską w dniu 11 X 1980 r. Uroczystej beatyfikacji dokonał pap. Jan Paweł II 22 VI 1983 r. na Błoniach w Krakowie. Natomiast jego kanonizacja odbyła się w bazylice Św. Piotra na Watykanie 17 XI 1991 r. Świątynia wypełniona była wiernymi z karmelitańskich kręgów całego świata, w tym ok. 3000 Polaków. Na uroczystość przybyła delegacja rządowa z prezydentem RP Lechem Wałęsą i jego małżonką Danutą oraz grupą oficerów Wojska Polskiego z ks. bpem polowym Sławojem Leszkiem Głodziem. Przybyły również delegacje i pielgrzymki z Białorusi, Ukrainy i Litwy z przewodniczącym parlamentu litewskiego Vytautasem Landsbergisem.

O godz. 9.30 Ojciec święty Jan Paweł II w czasie Eucharystycznej liturgii ogłosił świętym o. Rafała Kalinowskiego. W koncelebrze uczestniczyli przedstawiciele Episkopatu Polski, Litwy, Białorusi, Ukrainy i zakonu karmelitańskiego (w tym czterech z polskiej prowincji). Uroczystość była transmitowana przez telewizję polską.

W poniedziałek 18 XI o godz. 8.30 odbyło się w bazylice Św. Pawła za Murami dziękczynne nabożeństwo za kanonizację pod przewodnictwem ks. kard. Franciszka Macharskiego, metropolity krakowskiego. Homilię wygłosił ks. kard. Józef Glemp, prymas Polski. We mszy św. koncelebrowało 23 biskupów i ponad 300 kapłanów. Główna nawa bazyliki wypełniona była pielgrzymami z całego świata. Tego samego dnia o godz. 12.45 odbyła się generalna audiencja w auli Pawła VI dla ok. 8000 pielgrzymów. O. Camillo Maccise, generał Zakonu Karmelitów Bosych w imieniu całego zakonu podziękował Ojcu świętemu za kanonizację św. Rafała – Polaka z Wilna, związanego z dziejami Wadowic, z których pochodzi papież. W imieniu zaś całej Polski wyraził wdzięczność Janowi Pawłowi II – ks. kard. Józef Glemp, prymas Polski. Ojciec święty podkreślił ogromne wartości duchowe św. Rafała, aktualne na nasze czasy dla całego Kościoła, szczególnie ideę ekumenizmu – zjednoczenia chrześcijan, rolę laikatu w Kościele, pogłębienie życia religijnego, kierownictwa duchowego, świadomego angażowania się w życie Kościoła i ewangelicznego wyrzeczenia.

We wtorek 19 XI o godz. 18.00 w bazylice Św. Pankracego odbyło się dziękczynne nabożeństwo zakonu karmelitańskiego pod przewodnictwem przełożonego generalnego karmelitów bosych, definitora generalnych, prowincjałów i delegatów całego zakonu. Uczestniczyły również w tym nabożeństwie delegacje wszystkich rodzin Karmelu.

W niedzielę 24 XI w uroczystość Chrystusa Króla odbyło

się dziękczynne nabożeństwo zakonu przy grobie św. Rafała w Czernej. Całe wzgórze klasztorne pięknie udekorowano symbolami religijnymi, planszami z plastycznymi kompozycjami figuralnymi, inskrypcjami, girlandami; maryjnymi, papieskimi i narodowymi flagami i proporczykami. Dekoracje przy pomocy ss. karmelitanek Dz. Jezus i braci nowicjuszy wykonała s. Damaris Stanisława Kluska, karmelitanka Dz. Jezus. O godz. 11.00 odbyła się uroczysta liturgia Eucharystyczna pod przewodnictwem o. Camillo Maccise, generała Zakonu Karmelitów Bosych, definitarów generalnych, przedstawicieli postulacji i kurii generalnej w Rzymie oraz europejskich prowincji zakonu. W koncelebrze uczestniczyli diecezjalni i zakonni kapłani. Nabożeństwo uświetniła orkiestra Kopalni Wapienia w Czatkowicach. Po mszy św. odśpiewano dziękczynne „Te Deum” oraz odmówiono modlitwy przy grobie św. Rafała, ucałowano jego relikwie i na koniec odśpiewano „Boże coś Polskę”. Święty prezentuje dzisiejszemu człowiekowi ogromne wartości duchowe, umysłowe i etyczne, jako wspaniały człowiek: inżynier, oficer, powstaniec, katorżnik na Syberii, wychowawca, zakonnik i kapłan.

7

O. JOZAFAT OD ŚW. JÓZEFA

(Paweł Styczeń)

Urodził się 24 I 1866 r. w Mogile k. Krakowa. Po ukończeniu gimnazjum wstąpił do klasztoru OO. Karmelitów na Piasku. Studia filozoficzno-teologiczne odbył we Lwowie. Tam też otrzymał święcenia kapłańskie 10 VII 1891 r. z rąk ks. abpa Seweryny Morawskiego. Po święceniach pracował w Krakowie. Pod wpływem m. Ksawery od Jezusa Czartoryskiej, karmelitanki bosej przy ul. Łobzowej, poszedł za przy-

kładem o. Kazimierza Rybki i wstąpił do karmelitów bosych w Czernej. Dnia 7 III 1892 r. o. Henryk Styczeń otrzymał habit i nowe imię: o. Jozafat od św. Józefa. Profesję złożył 7 III 1893 r. Pełnił obowiązki prefekta młodzieży w alumnacie w Wadowicach, zachowując u wychowanków pamięć serdecznej dobroci i wielkiej pobożności. W Czernej spełniał obowiązki prokuratora i dyrektora III Zakonu Karmelitańskiego. Współczesny jemu świadek – o. Romuald od św. Eliasza (Kućka) – podaje, że o. Jozafat „odznaczał się rzadką czystością obyczajów, gorliwością o chwałę Boga i Jego Przczystej Matki, karnością zakonną i wiernym spełnianiem swoich obowiązków. Jaśniała też w nim głęboka pokora, roztropność, anielska cierpliwość, łagodne obejście się ze wszystkimi, z którymi się stykał się już to jako spowiednik, już jako długoletni prokurator klasztorny i dyrektor III Zakonu”.

W 1902 r. o. Jozafat zachorował. 17 grudnia odwieziono go do szpitala bonifratrów w Krakowie. Jego śmierć przypadła w Wigilię Bożego Narodzenia. Była niezwykła. Ogromnie kochał muzykę. W czasie agonii prosił bonifratrów, żeby mu zagrali pieśni. Sprowadzono chłopca z harmonią, który grał pieśni religijne, i przy dźwiękach muzyki oddał ducha Bogu. 27 XII sprowadzono jego zwłoki z Krakowa i umieszczono je w kaplicy Św. Jana od Krzyża. Wszyscy podziwiali jego wygląd po śmierci. Zmarły był tak piękny, jak nigdy za życia. Twarz okryta była rumieńcami, a wargi różowe jak u zdrowego człowieka. Wierni otaczali jego trumnę. Całowali jego stopy i ręce, pocierali różańce i krzyżyki o jego habit. Pogrzeb odbył się 29 XII 1902 r. przy udziale liczego duchowieństwa i wiernych. O. Jozafat liczył 36 lat życia, 9 profesji zakonnej i 11 lat kapłaństwa. Wielu zakonników przekonanych było o jego autentycznej świętości oraz wskazywano na niego, jako kandydata do beatyfikacji.

8

O. ALBERT, OD NAWIEDZENIA NMP
(Wojciech Drobniak)

Urodził się 20 IV 1877 roku w Strumianach k. Wieliczki. Gimnazjum ukończył w Krakowie. Jego kierownikiem duchownym był sławny kapucyn, o. Wacław Nowakowski, przyjaciel o. Rafała Kalinowskiego i br. Alberta Chmielowskiego. Pod wpływem kierownika duchownego wstąpił do Karmelu w Czernej. Habit otrzymał 5 VII 1895 r. z rąk o. Rafała Kalinowskiego. W rok później na ręce tegoż o. Rafała złożył śluby zakonne. Studia filozoficzne i teologiczne ukończył w Wadowicach. Święcenia kapłańskie otrzymał 26 VI 1902 r., z rąk ks. bpa Anatola Nowaka. Współczesny jemu o. Romuald Kućka tak go scharakteryzował: „W całym swoim życiu zakonnym odznaczał się duchem umartwienia, głęboką pokorą, gorliwością w głoszeniu słowa Bożego, dziwną słodyczą i uprzejmością względem wszystkich. Toteż w stosunkowo krótkim czasie zjednał sobie miłość i szacunek u wszystkich. Zaprawdę, był to prawdziwy sługa Matki Bożej, odznaczający się Jej prawdziwą miłością i anielską czystością” (*Monografia klasztoru* s. 101). Pozostawił po sobie opinię doskonałego karmelity. Zmarł w Czernej 27 XI 1910 r., licząc 33 lata życia, 14 profesji zakonnej i 8 lat kapłaństwa. Spoczywa na cmentarzu obok pierwotnego grobu św. Rafała Kalinowskiego.

9

O. ALFONS-MARIA OD DUCHA ŚWIĘTEGO
(Józef Mazurek)

Urodził się 1 III 1891 r. w Baranówce k. Lubartowa. Po

ukończeniu szkoły podstawowej wstąpił do alumnatu OO. Karmelitów Bosych w Wadowicach. W 1908 r. rozpoczął życie zakonne w Czernej. Profesję zakonną złożył 5 IX 1909 r. Studia filozoficzne odbył w Wadowicach, a teologiczne w Krakowie i w Wiedniu, gdzie 16 VII 1916 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Po święceniach przez trzy lata pracował w Krakowie, a następnie przez 10 lat w Prywatnym Gimnazjum Karmelitów Bosych w Wadowicach, najpierw na stanowisku prefekta, a później dyrektora szkoły. W roku 1930 obrano go przeorem klasztoru w Czernej. Na tym stanowisku pozostał przez 11 lat z przerwą w latach 1936-1939. W tym czasie był wizytatorem III Zakonu Karmelitańskiego w Polsce. Był gorliwym i surowym zakonnikiem. Kierował się sprawiedliwością i roztropnością. Świecił przykładem gorliwości zakonnej i tego stanowczo wymagał od podwładnych. Jako doskonały organizator i gospodarz, wiele dobrego zrobił dla klasztoru w Czernej. Dbał o wysoki poziom gospodarki leśnej i agrarnej. Przy klasztorze założył tarasowy ogród dla uprawy warzyw. Założył pasiekę, zbudował nowy wapiennik, elektrownię i zaprowadził wodociąg do klasztoru ze źródła proroka Elizeusza. Zbudował aleję Św. Józefa z kamiennym murem od strony ogrodu i kaplicami Św. Jana Chrzciciela i Św. Anny. Jako miłośnik pieśni i muzyki, założył chór przy kościele i wyuczył wiernych wielu pieśni. Wydał podręcznik do śpiewania nieszpórów oraz obszerny zbiór pieśni. Przygotowywał wydanie kilkutomowego śpiewnika kościelnego na wszystkie okresy roku kościelnego. Komponował własne melodie do pieśni religijnych (np. „Tam wśród ciszy sinych borów”). Dla odprawiających rekolekcje na nowo opracował i wydał podręcznik z XVIII w. pt. „Cedry libańskie” o. Marcina Rubczyńskiego. Poprawnie prowadził kronikę domową, ukazując życie klasztoru na tle przemian społecznych, politycznych kraju i Kościoła.

W okresie okupacji niemieckiej przyjął na przechowanie sztandar i archiwum „Bojowników o wolność Śląska”. Wspomagał żołnierzy Armii Krajowej. Spełniał urząd w okresie wielkiego terroru hitlerowskiego faszyzmu. W poniedziałek 28 VIII 1944 r. przyjechała do Czernej grupa niemieckich żołnierzy formacji SA zwanych przez ludność „żółtymi diabłami”. Po drodze zamordowali oni w Filipowicach kilka osób, to samo zrobili w Nowej Górze, gdzie nadto spalili kilka domów. W Czernej zastrzelili gospodarza Durę i jego żonę. Około godz. 11 przyjechali do klasztoru. Zapytali o Alfonsa Mazurka, dlaczego zakonnicy nie pracują przy okopach. O. przeor odpowiedział im, że duchowieństwo jest zwolnione od takich zajęć; młodzi zaś zakonnicy pracują przy żniwach na folwarku w Siedlcu. Żołnierze polecieli zwołać wszystkich zakonników i rozkazali przygotować im się do drogi. O. Alfons przekazał władzę nad klasztorem starszemu ojcu (Marianowi), pomodlił się w kościele przed Najśw. Sakramentem i przed łaskami stynącym obrazem Matki Boskiej Szkaplerznej, jakby na pożegnanie. Po obiedzie hitlerowcy popędzili zakonników wraz z ludnością z Czernej do kopania okopów w Rudawie. Po pewnym czasie nadjechało auto z resztą wojska niemieckiego. Do samochodu zabrano o. Alfonsa. W Nawojuwej Górze pobitego o. przeora wysadzili z auta i kazali mu iść w stronę łączki. Wtedy żołnierze zaczęli strzelać do niego. Podnoszącego się z ziemi o. Alfonsa dobito następną serią strzałów. Konającemu zakonnikowi żołnierze niemieccy wsyrywali do ust ziemię z kretowisk. Następnie polecieli miejscowemu sołtysowi zawieźć zwłoki na cmentarz do Rudawy i tam go pogrzebyć. Ekonom klasztoru, o. Hadrian Gut, wykradł zwłoki o. Alfonsa z cmentarza w Rudawie i przewiózł je do Czernej. W czasie przygotowania do pogrzebu zauważono, że śp. o. przeor w zaciśniętej dłoni miał różaniec. Wy-

nika z tego, że odmawiał go w czasie męczeńskiej śmierci. Pogrzeb odbył się wieczorem 29 VIII 1944 r. z udziałem zakonników i miejscowego ludu. Żył lat 53, w zakonie 36. Po wojnie na miejscu jego śmierci klasztor postawił pomnik dla upamiętnienia męczeńskiej śmierci i hitlerowskiej zbrodni.

10

BR. KAROL OD NAJSŁ. SERCA MARYI

(Józef Stolarz)

Ujrzał światło dzienne 11 III 1870 r. w Dzieckowicach (parafii Chełm) na Śląsku. Już w młodości nauczył się grać i kochał muzykę oraz śpiew. Do Karmelu wstąpił w Czernej. Śluby zakonne złożył 11 VI 1899 r. Spełniał obowiązki furtiana i organisty. Przebywał w klasztorach w Krakowie i Wadowicach, a od 1945 r. już na stałe w Czernej. Ze względu na dobrą znajomość języka niemieckiego, w czasie okupacji niemieckiej oddawał klasztorowi w Wadowicach wielkie przysługi dla obrony zgromadzenia przed okupantem. W Czernej cieszył się wielkim szacunkiem zarówno współbraci zakonnych, jak również ze strony ludzi świeckich. Przez całe życie cechowała go ujmująca radość i pogoda ducha. Kochał swoje powołanie i świecił przykładem gorliwości zakonnej. Odznaczał się wielką miłością bliźniego. Szanowali go i lubili mieszkańcy Czernej, chętnie przychodzili śpiewać w kościele kiedy on grał. Wzorowo prowadził pasiekę. Odznaczał się umiłowaniem modlitwy. Miał szczególne nabożeństwo do Męki Pańskiej. Codziennie odprawiał drogę krzyżową. Kochał Matkę Boską. Codziennie czcił Ją pieśniami i różańcem. Zmarł 26 IX 1950 roku, licząc 80 lat życia i 51 profesji zakonnej.

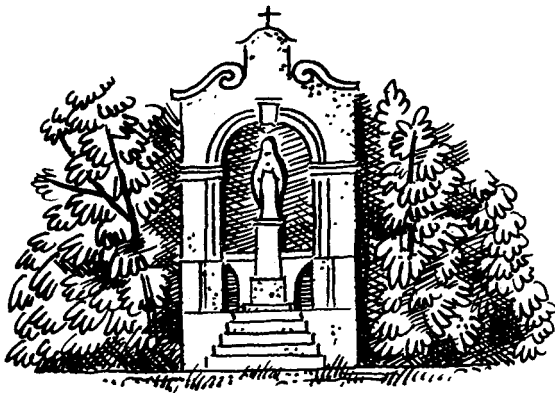
Pochodził z Baranówki k. Lubartowa. Urodził się w zamożnej rodzinie 22 VII 1874 r. W wieku młodzieńczym odbył pielgrzymkę do Ziemi Świętej i na górę Karmel – do „kolebki” zakonu karmelitańskiego. Podróż ta miała wpływ na decyzję wstąpienia do Karmelu. Do zakonu wstąpił w Wadowicach i tam odbył postulat przez trzy lata od 1901 do 1904 r. Przez dwa lata był w nowicjacie w Czernej pod opieką sławnego mistrza o. Jana Chrzciciela Boucheaud. Profesję zakonną złożył 21 XI 1906 r. Dnia 19 września 1907 r. został przeniesiony do Wadowic i przeznaczony do obsługi o. Rafała Kalinowskiego w jego ostatniej chorobie, co też wypełnił z wielką troskliwością. W czasie agonii zwołał wszystkich do celi umierającego. Z tego okresu pobytu w Wadowicach składał cenne zeznania do procesu beatyfikacyjnego o. Rafała. Dnia 3 grudnia 1909 r. pojechał na nową fundację klasztoru Niepokalanego Poczęcia NMP w Krakowie przy ul. Rakowickiej 18 wraz z o. Janem Chryzostosem Lamosiem i o. Anzelmem Gądkiem. Pełnił tam obowiązki zakrystiana i furtiana, aż do 1915 r. W czasie I wojny światowej został przeniesiony do klasztoru w Czernej, aby tutaj objąć odpowiedzialny urząd ekonomy folwarku w Paczółtowicach. Funkcję tę spełniał z wielką kompetencją, roztropnością i poczuciem sprawiedliwości, aż do upaństwowienia majątku kościelnego przez rząd komunistyczny w marcu 1950 r. Ostatnie 10 lat spędził w klasztorze pełniąc obowiązki refektarskiego i zastępując furtiana. Był zakonnikiem oddanym całkowicie Bogu i zjednoczony z Nim. Promieniował dobrocią, wiarą i miłością. Posiadał dar kontemplacyjnej modlitwy. Wszystkie godziny mo-

dlitwy rozmyślenia spędził na kolanach, bez oparcia, pogrążony w Bogu. Autentyczny naśladowca św. Jana od Krzyża – wielki miłośnik modlitwy. Był wzorem karności zakonnej na drodze rad ewangelicznych. Kochał i cieszył się swoim powołaniem. Nie przywiązywał się do stworzeń. Pielęgnował nabożeństwo do Matki Bożej i św. Józefa. Był szanowany i kochany przez wszystkich. Zmarł zaopatrzony św. sakramentami w obecności zgromadzenia 4 maja 1960 r. Na pogrzeb świątobliwego zakonnika przybyło wielu ojców i braci z całej prowincji oraz sióstr karmelitanek Dzieciątka Jezus. Przeżył lat 86, w zakonie 59. Spoczywa na cmentarzu w Czernej.

DZIAŁALNOŚĆ KLASZTORU

Erem spełniał swą zaszczytną rolę do 1805 r. Z chwilą zniesienia wielkiej klauzury i udostępnienia kościoła dla wiernych, rozpoczęto w nim zwyczajną działalność duszpasterską. Oprócz tego duszpasterstwa karmelici prowadzili apostołstwo właściwe swemu zakonowi, przez rozwijanie kultu Matki Bożej Szkaplerznej i św. Józefa, prowadzenie bractw: Dzieciątka Jezus, Matki Bożej Szkaplerznej i św. Józefa, a szczególnie przez kierownictwo duchowne i zamknięte rekolekcje. Od XIX w. ojcowie spieszyli z pomocą duszpasterską do okolicznych parafii. Udawali się tam dla słuchania spowiedzi adwentowych i wielkopostnych, przeprowadzali parafialne rekolekcje i misje. Obecnie, prócz świadczenia pomocy okolicznym parafiom, ojcowie przy własnym kościele (od wielu lat) prowadzą katechizację dzieci i młodzieży. Ponadto prowadzą rekolekcje i dni skupienia w domu rekolekcyjnym sióstr karmelitanek Dzieciątka Jezus w Czernej oraz prowadzą duszpasterstwo III Zakonu Karmelitańskiego.

Klasztor w Czernej ma szczególne znaczenie dla całej polskiej prowincji zakonu ze względu na mieszczący się w nim kanoniczny nowicjat. Jest on kolebką życia zakonnego, domem zakonnej formacji ludzi powołanych przez Boga do służby w zakonie Matki Bożej z Góry Karmel. Nowicjat istniał w tym klasztorze już w 1 poł. XIX w. Nie wiadomo jednak czy był kanonicznie erygowany. Dopiero po odnowieniu życia zakonnego w klasztorze, na prośbę o. Hieronima Marii od Niepok. Poczęcia NMP (Antonio Gotti), generała zakonu, Kongregacja do Spraw Zakonnych indultem z dnia 11 czerwca 1880 r. wyraziła zgodę na otwarcie kanonicznego nowicjatu w Czernej. Pierwszym magistrem nowicjatu został o. Brokard od św. Eliasza (Kasper Losert). W latach 1880-1972 rozpoczynały życie zakonne 702 osoby. Do nowicjatu przyjmowani są kandydaci na kapłanów po ukończeniu szkoły średniej (z maturą) lub studiów wyższych, a na braci po szkole podstawowej lub zawodowej i specjalizacji. Zasadniczym celem zakonu jest życie modlitwy. Ponadto karmelici prowadzą działalność apostołską: krzewienie życia wewnętrznego, duszpasterstwo parafialne i misyjne, działalność naukową i wydawniczą.

WYKAZ PRZEORÓW KLASZTORU

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
1.	O. Gerard od św. Łukasza (Lucas Braccelli)	1633-1634
2.	O. Eliaz od Najśw. Sakramentu (Szabłowski), wikary	1634-1635
3.	O. Cyryl od św. Franciszka, wikary	1635-1636
4.	O. Grzegorz od św. Jana Ew., wikary	1636-1640
5.	O. Ludwik od św. Józefa (Komarnicki), wikary	1640
6.	O. Michał od Zwiastowania (Michael a Vidarte)	1640-1643
7.	O. Atanazy od św. Andrzeja	1643
8.	O. Ignacy od św. Jana Ewangelisty	1643-1646
9.	O. Władysław od św. Stanisława	1646-1649
10.	O. Celestyn od Ducha Świętego	1649-1652
11.	O. Teofil od św. Eliasza (Wolczyński)	1652-1655
12.	O. Bernardyn od Dzieciątka Jezus	1655-1658
13.	O. Eliaz od Najśw. Sakramentu (Szabłowski)	1658-1661
14.	O. Baltazar od św. Macieja	1661-1663
15.	O. Konstantyn od św. Hieronima (Krzysztof Giżycki)	1663-1664
16.	O. Dawid od Najśw. Sakramentu	1664-1667
17.	O. Serafin od św. Michała (Kasper Liczner)	1667-1670
18.	O. Sykstus od św. Wawrzyńca	1670-1673
19.	O. Konstantyn od św. Hieronima (Krzysztof Giżycki)	1673-1676
20.	O. Piotr od Matki Bożej	1676-1679
21.	O. Sykstus od św. Wawrzyńca	1679-1682
22.	O. Tymoteusz od św. Damazego (Stanisław Jeżewski)	1682
23.	O. Cyryl od Matki Bożej (Jan Harcewicz)	1682-1685

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
24.	O. Walenty od św. Józefa	1685-1688
25.	O. Dawid od Wszystkich Świętych (Wawrzyniec Szymonowic)	1688-1691
26.	O. Kolumban od św. Andrzeja (Stefan Mongoli)	1691-1694
27.	O. Demetriusz od Wszystkich Św. (Piotr Chromiński)	1694-1695
28.	O. Maksymilian od św. Tomasza (Józef Frasinelli)	1695-1699
29.	O. Jan Kanty od Niep. Poczęcia (Wawrzyniec Sławek)	1699-1702
30.	O. Konstanty od św. Elizeusza, wikariusz	1702-1703
31.	O. Kolumban od św. Andrzeja (Stefan Mongoli)	1704-1706
32.	O. Dawid od Wszystkich Świętych (Wawrzyniec Szymonowic)	1706-1708
33.	O. Maksymilian od św. Tomasza (Józef Frasinelli)	1708-1709
34.	O. Augustyn od św. Gerarda (Gaspar Neüerklich)	1709-1712
35.	O. Leopold od Ducha Św. (Franciszek Kobuzski)	1712-1713
36.	O. Demetriusz od Wszystkich Św. (Piotr Chromiński)	1713-1715
37.	O. Bruno od św. Jacka (Tomasz Domaszowski)	1715-1718
38.	O. Gaudenty od Ducha Św. (Gaudenty Zacherla)	1718-1721
39.	O. Idzi od Krzyża (Michał Orliński)	1721-1724
40.	O. Onufry od Wniebowzięcia (Tomasz Ośmielski)	1724-1727

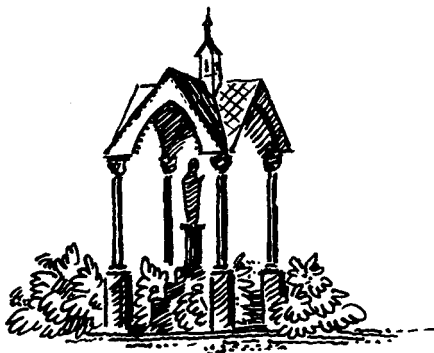
Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzęd
41.	O. Gaudenty od Ducha Św. (Gaudenty Zacherla)	1727-1730
42.	O. Jan Chryzostom od św. Andrzeja (Józef Madejski)	1730-1733
43.	O. Romuald od św. Stefana (Józef Mielczarkowicz)	1733-1734
44.	O. Konstantyn od św. Anny (Stanisław Gdowski)	1734-1736
45.	O. Gaudenty od Ducha Św. (Gaudenty Zacherla)	1736-1737
46.	O. Idzi od Krzyża (Michał Orliński)	1737-1739
47.	O. Celestyn od św. Kazimierza (Jakub Iwiński)	1739
48.	O. Szymom od św. Agnieszki (Józef Barankowicz)	1740
49.	O. Korneliusz od św. Józefa (Józef Dłuski)	1740-1741
50.	O. Grzegorz od Ofiarowania NMP (Stanisław Torosowicz)	1741-1742
51.	O. Szymon od św. Agnieszki (Józef Barankowicz)	1742-1745
52.	O. Kwinkty od Ofiarowania NMP (Jakub Malicki)	1745-1747
53.	O. Remigiusz od św. Marka Ew. (Wojciech Smolikiewicz)	1747
54.	O. Klemens od Niep. Poczęcia NMP (Franciszek Tinelli)	1747-1748
55.	O. Wacław od Oczyszczenia NMP (Jan Siemrawski)	1748-1751
56.	O. Celestyn od św. Kazimierza (Jakub Iwiński)	1751-1754
57.	O. Grzegorz od Ofiarowania NMP (Stanisław Torosowicz)	1754-1757
58.	O. Józef od św. Eliasza (Adam Ogrodowicz)	1757-1760

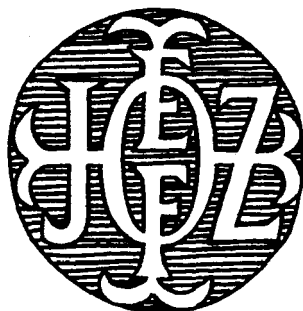
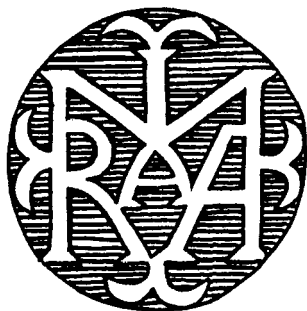
Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
59.	O. Celestyn od św. Kazimierza (Jakub Iwiński)	1760-1763
60.	O. Jerzy od śś. Szymona i Judy (Jan Niesiołowski)	1763-1766
61.	O. Michał od Nawiedzenia NMP (Kajetan Załęski)	1766-1769
62.	O. Maciej od św. Kazimierza (Maciej Nowacki)	1769-1772
63.	O. Michał od Nawiedzenia NMP (Kajetan Załęski)	1772-1775
64.	O. Maciej od św. Kazimierza (Maciej Nowacki)	1775-1778
65.	O. Bruno od św. Franciszka	1778-1779
66.	O. Placyd od Narodzenia NMP (Kudelski)	1779-1781
67.	O. Rafał od śś. Korneliusza i Cypriana (Walenty Grey)	1781-1784
68.	O. Walerian od św. Damazego (Wojciech Wyczyński)	1784-1787
69.	O. Walerian od św. Damazego (Wojciech Wyczyński)	1787-1790
70.	O. Wilhelm od Ducha Świętego	1790-1793
71.	O. Aleksander od św. Józefa (Melchior Mięszkowski)	1793-1796
72.	O. Stanisław od św. Jana Chrzciciela (Józef Kucharski)	1796-1797
73.	O. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz)	1797-1799
74.	O. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz)	1799-1805
75.	O. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz)	1805-1808
76.	O. Lambert od Najśw. Sakramentu (Bugajewicz)	1808-1811
77.	O. Kandyd od św. Władysława (Piotrowski)	1811-1817

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzęd
78.	O. Telesfor od św. Michała (Józef Sottysik)	1817-1851
79.	O. Alojzy od św. Kazimierza (Kluger)	1851-1860
80.	O. Julian od Trójcy Św. (Antoni Kozubski)	1860-1875
81.	O. Józef od św. Gabriela (Jan Kanty Tyrka)	1875-1880
82.	O. Bertold od św. Jakuba (Mauritius Schor- mann)	1880-1882
83.	O. Andrzej od św. Romualda (Karol Gatz- weiler)	1882
84.	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1882-1885
85.	O. Brokard od św. Eliasza (Kasper Losert)	1885-1886
86.	O. Franciszek od Najśw. Serc Jezusa i Maryi (August Drescher)	1886-1888
87.	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1888-1891
88.	O. Kazimierz od Niep. Pocz NMP (Józef Rybka)	1891-1894
89.	O. Rafał od św. Józefa (Józef Kalinowski)	1894-1897
90.	O. Maurycy od św. Pawła (Paweł Michalski)	1897-1900
91.	O. Bogusław od św. Jana Chrzyciciela (Jakub Jacaszek)	1900-1903
92.	O. Bartłomiej od św. Teresy (Diaz de Cerio)	1903-1906
93.	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1906-1909
94.	O. Marian od św. Józefa (Józef Goeschlber- ger)	1909-1912
95.	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1912-1915
96.	O. Andrzej od Jezusa (Franciszek Gdowski)	1915-1918
97.	O. Jan Chryzostom od Wnieb. NMP (Miko- łaj Lamoś)	1918-1920
98.	O. Antoni od Dzieciątka Jezus (Andrzej Fo- szczyński)	1920-1921
99.	O. Sylwester od św. Elizeusza (Ignacy Glec- zman)	1921-1924

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędu
100.	O. Ignacy od św. Teresy (Franciszek Bylica)	1924-1927
101.	O. Sylwester od św. Elizeusza (Ignacy Gleczman)	1927-1930
102.	O. Alfons-Maria od Ducha Św. (Józef Mazurek)	1930-1933
103.	O. Alfons-Maria od Ducha Św. (Józef Mazurek)	1933-1936
104.	O. Jacek od św. Józefa (Władysław Komendera)	1936-1937
105.	O. Tomasz od Najśł. Serca Maryi (Józef Pikoń)	1937-1939
106.	O. Alfons-Maria od Ducha Św. (Józef Mazurek)	1939-1942
107.	O. Alfons-Maria od Ducha Św. (Józef Mazurek)	1942-1944
108.	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1944-1946
109.	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1946-1948
110.	O. Bogusław od Miłosierdzia Bożego (Tadeusz Woźnicki)	1948-1951
111.	O. Alfred od św. Eliasza (Jan Jarosz)	1951-1954
112.	O. Bazyli od św. Anzelma (Stanisław Jabłoński)	1954-1957
113.	O. Achilles od Najśw. Serca Jezusa (Bronisław Bodzenta)	1957-1960
114.	O. Krzysztof od Dzieciątka Jezus (Stanisław Król)	1960-1963
115.	O. Feliks od św. Teresy (Eugeniusz Bielecki)	1963-1966
116.	O. Juliusz od Jezusa Ukrzyżowanego (Józef Marchewka)	1966-1969

Lp.	Imię i nazwisko	Lata urzędowania
117.	O. Benignus od Chrystusa Króla (Józef Wanał)	1969-1972
118.	O. Gracjan Maria od św. Teresy (Stanisław Bałys)	1972-1975
119.	O. Kajetan od Najśw. Serca Jezusa (Jerzy Furmanik)	1975-1978
120.	O. Apoloniusz od Niepokalanego Poczęcia (Hipolit Godyń)	1978-1981
121.	O. Bronisław od św. Rodziny (Marian Taraka)	1981-1984
122.	O. Bronisław od św. Rodziny (Marian Taraka)	1984-1987
123.	O. Benignus od Chrystusa Króla (Józef Wanał)	1987-1990
124.	O. Krzysztof od św. Józefa (Krzysztof Tworowski)	1990-

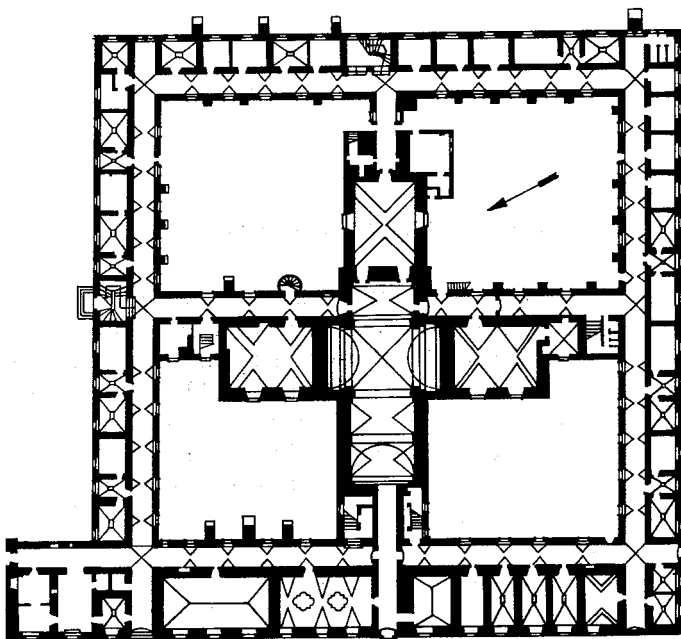

PRZEWODNIK

ARCHITEKTURA KLASZTORU I KOŚCIOŁA

Klasztor. Zbudowany według planów nieznanego architekta, w kształcie czworoboku o oryginalnym założeniu i architektonicznej jednolitości. Pierwotnie z trzech stron parterowy, zaś od strony zachodniej piętrowy. W 1923 r. dobudowano piętro od strony południowej, a w 1948 roku od wschodu i północy. Boki kwadratu mają po 70 m dł., z tym że skrzydło zachodnie przedłużone zostało o 7,87 m poza kwadrat budynku. Szerokość trzech skrzydeł czworoboku po 7,70 m, a skrzydło zachodnie ma 11,17 m szer. Budynek murowany z miejscowego kamienia i cegły, otynkowany, z trzech stron podpiwniczony, zachodni bok osadzony na skale; o czterech wewnętrznych podwórzach. Elewacje proste bez szczególnych dekoracji architektonicznych, z trzema marmurowymi portalami, wzmocnione od wirydarzy i strony wschodniej przyporowymi murami. Dachy dwuspadowe, pokryte miedzianą blachą w latach 1982-1986. Krużganki i pomieszczenia na parterze pokryte sklepieniami kolebkowymi i klasztornymi, z oknami w lunetach w ciosowych obramieniach. Z krużganków obiegających wewnętrzne dziedzińce wejścia w kamiennych obramieniach do sieni dawnych cel i pracowni pustelniczych, których w XVIII w. było 16. W korytarzach i przedsionkach cel zamurowane kominki w kamiennych obramieniach. Na piętrze skrzydła południowego i wschodniego mieszkania dla zakonników, nakryte żelbetową płytą.

Rzut przyziemia klasztoru i kościoła wg pomiarów z 1965 r.

Kościół. Zgodnie z przepisami reguły zakonu karmelitańskiego, „w środku cel” regularnego czworoboku klasztoru zbudowano kościół pod wezwaniem św. Eliasza proroka, wczesnobarokowy, na rzucie krzyża łacińskiego, połączony ze skrzydłami klasztornej czworoboku przez atinencje w przedłużeniach jego ramion. Świątynia budowana z kamienia, orientowana, z transeptem, jednoprzęsłowym prezbite-

rium i dwuprzęsłową nawą. Wymiary wnętrza: długość kościoła 23 m, szer. nawy 7,50 m, dł. nawy poprzecznej 13,42, wys. nawy 13,90 m. Elewacje, rozczłonkowane toskańskimi lizenami, w krzyżu kościoła zdwojonymi, ożywione tryglifami w regularnym belkowaniu, dźwigającym profilowany gzyms. Sklepienie kolebkowe, w skrzyżowaniu transeptu krzyżowe, pokryte sztukaterią w formie figur geometrycznych. Wnętrze oświetlone 10 oknami w lunetach. Posadzka biało-czarna, marmurowa. Architektura zewnętrzna skromna. Gładkie elewacje pokryte terraboną. Pod dachem belkowanie z gzymsem wspartym na ciosowych konsolach. Dachy dwuspadowe, pokryte blachą miedzianą. Na skrzyżowaniu dachów barokowa wieżyczka z sygnaturką, kryta miedzianą blachą. W trójkątnych szczytach kościoła okrągłe okna na strych. Kościół bez fasady, związany ramionami z czworobokiem klasztoru.

WYSTRÓJ WNEŹRZA KOŚCIOŁA

Wnętrze ozdobiono pięcioma portalami, trzema barokowymi ołtarzami, sześcioma konchowymi niszami po bokach ołtarzy, kandelabrami i balustradą, wykonanymi z czarnego marmuru dębnickiego.

Wielki ołtarz, wczesnobarokowy, ujęty w architekturę dwóch kolumn z głowicami jońskimi na podwójnych cokółkach, dźwigających regularne belkowanie z przerwany przyczółkiem. W zwieńczeniu nasadnik z prostokątnym obrazem (90 × 88 cm) proroka Elizeusza z krzyżem na szczycie. Mensa na trzech stopniach. Antepedium misternie wykonane z rytą dekoracją roślinną na wzór tkaniny. Wielkie retabulum zwieńczone oprofilowaną arkadą z kluczem, mieści olejny obraz (250 × 170 cm) proroka Eliasza na puszczy, namalowa-

ny przez Tomasza Dolabellę, nadwornego malarza króla Władysława IV. Ołtarz wykonany w warsztacie włoskich artystów Bartłomieja Stopano i Szymona Spadi (Spatka) w Dębniku, konsekrowany wraz z kościołem przez bpa Piotra Gembickiego w 1640 r.

W latach 1693-94 wykonano w pracowni Michała Pomana i Jakuba Bielawskiego tabernakulum z czarnego i różowego marmuru, w kształcie świątyni, zwieńczonej kopułką, wspartą na sześciu korynckich kolumnkach o głowicach i bazach z różu. Wnętrze tabernakulum pancerne. Ścianki złoczone. Drzwiczki mosiężne, srebrzone, z wyobrażeniem sceny spotkania Chrystusa ze św. Tomaszem apostołem i słowami „Pan mój i Bóg mój”. Pierwotne tabernakulum z fundacji Agnieszki Firlejowej całe było srebrne, w kształcie dwugłowego orła z rozwiniętymi skrzydłami do lotu. Na jego piersi drzwiczki tabernakulum, ujęte w architekturę dwu par kolumniek korynckich z aniołami na gzymsach. Na belkowaniu spoczywała srebrna kopułka z grawerowanym ornamentem kwiatowym. W jej zwieńczeniu dwa połączane anioły podtrzymywały koronę, na której był zmartwychwstały Chrystus ze zwycięskim sztandarem w złocistych promieniach. Pod koniec XVII w. tabernakulum było strzeżone w skarbcu klasztoru. W 2 poł. XVIII w. decyzją kapituły prowincjalnej zostało sprzedane, a procent z funduszu ulokowanego na nieruchomościach, pobierały klasztory krakowskie na odbudowę swych domów, zniszczonych w czasie walk konfederatów z wojskami moskiewskimi.

Równocześnie z tabernakulum wykonano 8 relikwiarzy w formie sarkofagów. Cztery z nich umieszczono w predelli i na cokołach kolumn wielkiego ołtarza. Umieszczono w nich relikwie śś. męczenników: Pamfila, Lucylli, Kandyda i Prymitywa. Przy ołtarzu dwa kandelabry z czarnego marmuru

(wys. 208 cm), wczesnobarokowe, wsparte na trzech kulach, zdobione płaskorzeźbionym roślinnym ornamentem i trzema kartuszami. Po bokach wielkiego ołtarza dwa portale z marmuru z herbem Topór (rodowym fundatorki) na nadporożach, z półokrągłymi przyczółkami i zaszklonymi nasadnikami w dekoracji wolutowej oraz krzyżami pośrodku przerywanych tympanonów. W zaszklonych nasadnikach relikwie św. Adriana męczennika. Dwa następne portale marmurowe z prezbiterium do zakrystii i magazynu kościelnego, profilowane, zwieńczone przerywanymi przyczółkami, z umieszczonymi pośrodku, puklowanymi w kształcie sarkofagów relikwiarzami śś. męczenników: Grzegorza, Maksymina, Aleksandra, Wincentego i Peregryna.

W posadzce prezbiterium po bokach ołtarza, w miejscu obecnych krat do centralnego ogrzewania były dawniej marmurowe płyty z napisami, pokrywające grób kanonika Wawrzyńca Gembickiego oraz wejście do grobowca pustelników. Na płycie grobowca wyryto napis łaciński, który w języku polskim brzmi:

TUTAJ / SPOCZYWAJĄ / KTÓRZY ZA ŻYCIA / NIE ZAZNALI SPOCZYNKU / NIE PRZESTAJĄC CHWALIĆ BOGA / I PRACOWAĆ DLA ZBAWIENIA DUSZY / NIECH ODPOCZYWAJĄ W POKOJU / AMEN.

Na środku prezbiterium postawiono w maju 1989 r. soborowy ołtarz twarzą do ludu, z dębnickiego marmuru, oraz ambonkę z wolutami po bokach pulpitu i herbem Karmelu. W cokołach neobarokowego ołtarza i ambonki wstawki z jasnego różu. Ołtarz wykonano w artystycznej pracowni kamieniarskiej Mieczysława Cekiery w Woli Filipowskiej, wg projektu arch. Józefa Dutkiewicza. Konsekrował go 25 VI 1989 r. ks. bp Kazimierz Górny z Krakowa.

Prezbiterium od nawy oddziela – w tęczy kościoła – tralkowa, pseudobarokowa, balustrada z dębniczego marmuru, inkrustowana paczółtowskim różem w płycinach cokołów, wykonana przez Andrzeja Ziębińskiego w 1936 r.

Boczne ołtarze Matki Boskiej Szkaplerznej i św. Teresy od Jezusa, usytuowane w ramionach transeptu, barokowe, wykonane pod kierunkiem Adama Negowicza, mistrza kamieniarskiego w latach 1655-1657, natomiast grawerowane antepedia z ornamentem roślinnym prawdopodobnie wykonał Wojciech Zielaski. Nastawy ujęte w architekturę dwóch kolumn z korynckimi kapitelami na tle pilastrów, stoją na podwójnych cokołach, podtrzymując regularne belkowanie z przerwanymi, uszatyimi przyczółkami i owalnymi nasadnikami z krzyżem w zwieńczeniach. Po bokach spływy z wolutami. Retabula zamknięte profilowanymi ramami arkadowymi z kluczami w środku. Ołtarz po stronie północnej poświęcony Matce Boskiej Szkaplerznej. Łaskami stynący obraz namalowany został na miedzianej blasze w poł. XVIII wieku. W owalnym zwieńczeniu obraz Boga Ojca z kulą ziemską, namalowany przez T. Konicza. W drugim ramieniu transeptu od strony południowej w retabulum obraz św. Teresy z początku XX w. Osiemnastowieczny obraz przebicia serca św. Teresy pędzla Pawła Gołębiowskiego wyjęto z ołtarza i umieszczono w starym refektarzu. Oba ołtarze konsekrował bp Stefan Kazimierz Charbicki, sufragan lwowski, w dniu 28 października 1657 r. Na pamiątkę tego aktu wmurowano obok ołtarzy marmurowe tablice.

Portal wyjściowy z kościoła. Brak fasady kościoła zrekompenrowany został wspinałym portalem wyjściowym od strony wnętrza świątyni. Postawiony został w tym samym czasie co główny ołtarz. Marmurowy, barokowy, architektoniczny z dwiema kolumnami na cokołach z jońskimi głowicami,

dźwigającymi regularne belkowanie z przerwany przyczółkiem, pośrodku którego herb Topór i orzeł dwugłowy Tęczyńskich i Firlejów. Na szczycie znajdował się pierwotnie nasadnik, usunięty w XIX w. w czasie budowy chóru muzycznego. W XVII i XVIII w. nad portalem wisiał duży portret fundatorki Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej. Na fryzie tablica w wolutowym obramieniu. Łaciński napis w polskim przekładzie taką podaje informację:

TUTAJ / GDZIE DAWNIEJ BYŁY BEZDROŻA / SKAŁY I CIERNISTE GŁOGI / NAJLEPSZEMU I NAJWYŻSZEMU BOGU NA CHWAŁĘ / WIELKIEJ MATCE I PANNIE / NA CZEŚĆ / ŚW. OJCU ELIASZOWI NA PAMIĄTKĘ / JAŚNIE OŚWIECONA PANI AGNIEZKA HRABIANKA Z TĘCZYNA FIRLEJOWA, WOJEWODZINA KRAKOWSKA / Z KRÓLEWSKĄ HOJNOŚCIĄ WYSTAWIŁA TĘ BAZYLIKĘ / W KTÓREJ / TRWAŁEJ OD SPIŻU PRZEKAZUJE POTOMNOŚCI / KRÓLEWSKĄ WSPANIAŁOMYŚLNOŚĆ WIELKICH BOHATERÓW Z TĘCZYNA. / DOPÓKI ZATEM / UTRZYMA SIĘ ZAKONNA ŚWIĘTOŚĆ KARMELITÓW BOSYCH / TRWAĆ BĘDZIE WDZIĘCZNA PAMIĘĆ DOBRODZIEJKI / R.P. MDCXL.

Na ścianie wnętrza świątyni umieszczono w 1937 r. stacje drogi krzyżowej, malowanej na miedzianej blasze przez p. Krupskiego, według wzoru M. Schmalzla. Naprzeciw ambony postawiono (1927) statuę Serca Bożego z neogotyckim baldachimem. Dębowe ławki wykonał (1937) A. Bodzenta. W tymże roku umieszczono w oknie nad głównym ołtarzem witraż Chrystusa na krzyżu, wykonany w zakładzie Romańczyka w Krakowie za 1650 zł. W lutym 1927 r. umieszczono na filarze statuę św. Teresy od Dzieciątka Jezus, z fundacji III Zakonu Karmelitańskiego.

Nad wejściem do kościoła – chór muzyczny, żelbetowy

z 1896 r. Pierwotny chór drewniany z 1 poł. XIX w. posiadał stare organy pochodzące prawdopodobnie z drewnianego kościoła w Krzeszowicach. Obecne organy zostały zakupione przez o. Rafała Kalinowskiego, przeora klasztoru, w Fabryce Organów Riegera w Jägerndorfie w październiku 1896 r. za 1500 fl. Miały 10 głosów i 464 piszczałek. Później dodano 1 register Mixtur.

PORTAL WEJŚCIOWY DO KOŚCIOŁA

Do wnętrza kościoła prowadzi z placu kościelnego marmurowy portal na poprzecznej osi zachodniego skrzydła klasztoru, wczesnobarokowy, z prostokątnym wejściem, świetlikiem ponad nim i oknem na piętrze, ujętym we wspólną ramę, ozdobioną wolutami i obeliskami. W tympanonie owalny kartusz z herbem Topór. W nadprożu tablica z napisem zaczerpniętym z dzieł św. Bernerda: „*Ipse Deus locum secretum quaerit. O beata solitudo, o sola beatitudo – Sam Bóg szuka samotnego miejsca. O szczęśliwa samotności, o jedyna szczęśliwość*”.

W przejściowym korytarzu prowadzącym do świątyni, umieszczono puklowaną kropielnicę z czarnego marmuru, drewniany krucyfiks oraz pamiątkową tablicę w kształcie epitafium z czarnego marmuru, dla upamiętnienia budowy i poświęcenia kaplicy Św. Rafała Kalinowskiego. W celu uporządkowania kruchty i nadania jej walorów artystycznych wymieniono zniszczoną posadzkę, wykonano w 1989-1990 boczne portale z dębnickiego marmuru do klasztoru, oraz dwie gabloty na ogłoszenia i historię klasztoru, wpuszczane do muru, z profilowanymi obramieniami marmurowymi. Prace kamieniarskie wykonał art. zakład Stanisława Cekiery w Dębniku, wg planów arch. Józefa Dutkiewicza, a stolarkę Julian

Plewa. Neogotycką nową bramę w portalu wejściowym, w miejsce zniszczonej przez korniki, wykonał Jan Gnojek.

KAPLICA ŚW. JANA OD KRZYŻA

Z prawej strony kruchty kościoła usytuowana jest kaplica Św. Jana od Krzyża (4,39 × 6 m), nakryta sklepieniem klasztorowym, z jednym oknem, marmurową posadzką biało-czarną i barokowym ołtarzem z 1720 r., wykonanym z dębnickiego marmuru najprawdopodobniej przez kamieniarzy Stachowskich. Mensa z wzorzystym antepedium z roślinnym ornamentem po bokach oraz tarczami na trzech centralnych polach; w środku IHS w promieniach, po bokach rodowe klejnoty: herb Topór i orzeł dwugłowy. Nastawa architektoniczna (*aedicula*) o dwóch kolumnach z jońskimi kapitelami i regularnym belkowaniem. Po bokach nastawy wolutowe i uszate okładziny. Pośrodku przerwanego, profilowanego przyczółka z kulami, nasadnik z obrazem twarzy Chrystusa z chusty św. Weroniki. W arkadowym retabulum obraz św. Jana od Krzyża, namalowany na miedzianej blasze przez Pawła Gołębiowskiego (?) w XVIII w. Ołtarz konsekrował Jan z Czekarzewic Tarło, bp kijowski, w dniu 17 XII 1720 r. Dwukrotnie był odnawiany: w 1891 r. przez kamieniarza Jana Strzelichowskiego i w 1989 r. przez art. kamieniarza Jerzego Furmanika. Obrazy odnowił i konserwował art. Zbigniew Suflita z Krakowa w 1989 r.

W ścianie z boku ołtarza nisza z drewnianą rzeźbą frasobliwego Chrystusa z XVIII w., podarowaną klasztorowi przez ss. karmelitanki bose w Krakowie przy ul. Kopernika, umieszczoną w miejscu przechowywania relikwi św. Rafała Kalinowskiego do czasu jego beatyfikacji.

Z drugiej strony umieszczono obraz Chrystusa na krzyżu (z XIX w.) po dokonanej renowacji i konserwacji przez art. Cecylię Wójtowicz z Krakowa.

W ramach rewaloryzacji kaplicy na jubileusz 400-lecia śmierci św. Jana od Krzyża, wykonano podwójny portal z dębnickiego marmuru, profilowane obramienia z marmuru do niszy fraszobliwego Chrystusa z nową kratą, cokolik wokół odnowionej posadzki, nowe okno z witrażowym przeszkleniem „plastr miodu”. Prace kamieniarskie wykonał zakład art. Stanisława Cekiery z Dębника, według projektu arch. Józefa Dutkiewicza z Krakowa. Prace stolarskie: okno, drzwi i ramę do obrazu Chrystusa ukrzyżowanego wykonał Julian Plewa. Artystyczną kratę wykuł Tadeusz Jabłoński.

KAPLICA ŚW. RAFAŁA KALINOWSKIEGO

Naprzeciw kaplicy Św. Jana od Krzyża zbudowano w latach 1981-1983, staraniem i nakładem prowincji karmelitów bosych w Polsce, kaplicę Św. Rafała Kalinowskiego. Neobarokowe wnętrze (10,90 × 6 × 6,10 m) odznacza się lekkością i czystością linii. Sklepienie kolebkowe z lunetami, podwieszane na konstrukcji stalowej i siatce Rabitza. Łuki lunet wspierają się na ośmiu barokowych konsolach z dębnickiego marmuru. Nad korytarzykiem wejściowym do kościoła muzyczny chórek, otwarty do wnętrza kaplicy dwiema profilowanymi archiwoltami, z marmurowymi parapetami. Posadzka z płytek czarnego marmuru dębnickiego i białej morawicy kieleckiej o wymiarach 40 × 40 cm, ułożona ukośnie. Wnętrze oświetla 6 okien w lunetach z marmurowymi parapetami, w dwóch kondygnacjach. Do kaplic prowadzą dwa portale obustronne, barokowe, z polerowanego marmuru dębnickiego.

go, z profilowanymi węgarami na zewnątrz i takimiż nadprożami do wnętrza.

Na centralnej elewacji prezbiterium neobarokowe epitafium (220 × 570 cm) w kształcie nastawy ołtarzowej (*aedicula*), z czarnego i różowego marmuru. Dolna część, w roli wspornika, potrymuje profilowaną mense, na której w predelli pancerne tabernakulum (wykonane w warsztacie ślusarsko-mechanicznym Stanisława Słowika) ze złożonymi drzwiczkami, snycerskiej roboty. Korpus epitafium ujęty w architekturę dwóch pilastrów z jońskimi głowicami, flankującymi retabulum i dźwigającymi regularne belkowanie, zwieńczone półkolistym, profilowanym tympanonem z kulą na szczycie. W retabulum obraz św. Rafała Kalinowskiego – pędzla Jerzego Kumali, w złożonej, profilowanej ramie. Artysta przedstawił Świętego w całej postaci, przybywającego spoza materialnego świata. W prawej ręce trzyma wzniesiony do góry krzyż, emanujący promienie tęczy na wszystkie strony kosmosu, lewą zaś rękę trzymając nad globem ziemskim, koncentruje swą uwagę na ziemiach Wschodu, wyprasza łaski i przynosi błogosławieństwo dla żyjących tam narodów.

W środku prezbiterium, na podwójnym stopniu wyeksponowano ołtarz-sarkofag o oryginalnej kompozycji. Dwa odlane z brązu anioły, wysrebrzone, w postawie klęczącej, trzymają w rękach sarkofag z doczesnymi szczątkami św. Rafała, a skrzydłami podtrzymują marmurową mense o wymiarach 256 × 85 × 15 cm, w monolicie o ciężarze ok. 960 kg.

Sarkofag o stalowej konstrukcji, wewnątrz wyłożony jest polerowaną blachą mosiężną, z łuskową dekoracją na pokrywie i od spodu. Wokół obiega wieniec reliefowych złożonych plaketek, ze scenami z życia Świętego, rzeźbionych przez artystę Bronisława Chromego. Sarkofag, precyzyjnie wykonany w warsztacie ślusarsko-mechanicznym Stanisława Słowika

w Krakowie, ma dł. 160 i szer. 65 cm oraz 14 złotych plaketek z plastycznymi kompozycjami biograficznymi o wymiarach 25,5 na ok. 29 cm.

Na środku kaplicy zwisa ze sklepienia szesnastoramienny świecznik holenderski, lany z brązu. Na bocznych elewacjach lustrzane kinkiety z tarczami o bogatym reliefie kwiatowym i owocowym na wzór bordiury, rzeźbione w lipowym drzewie i wyzłocone. Na bocznej elewacji z prawej strony umieszczono trzy duże kompozycje malarskie Jerzego Kumali z Krakowa, w wyzłoconych ramach barokowych, przedstawiające charakterystyczne momenty z życia św. Rafała: udział w powstaniu styczniowym, w drodze na Syberię i w roli kierownika dusz. Do całości wystroju wnętrza należą dębowe, barokowe drzwi, ławki i klęczniki oraz kuta krata w portalu wejściowym.

To piękne dzieło architektury i wystroju wnętrza, godne wielkiego Polaka, powstańca, sybiraka, kapłana – św. Rafała, mogło powstać dzięki pracy utalentowanych twórców i wykonawców pod kierunkiem arch. Józefa Dutkiewicza i zakonnego kierownika budowy. Prace kamieniarskie wykonali artyści Cekierowie z Dębника pod kierownictwem Mieczysława Cekiery.

Pielgrzymka Ojca świętego Jana Pawła II do Ojczyzny w Jubileuszowym Roku Odkupienia i 600-lecia obecności Matki Boskiej w obrazie na Jasnej Górze była dziejowym wydarzeniem dla wszystkich Polaków. Pomiędzy licznymi darami łaski, udzielonymi przez Chrystusowego Namiestnika, naród nasz, po raz pierwszy w swojej historii, przeżył w swej Ojczyźnie doniosłe chwile beatyfikacji Urszuli Ledóchowskiej, o. Rafała Kalinowskiego i br. Alberta Chmielowskiego. Dnia 22 czerwca 1983 r., na zakończenie pielgrzymki do Ojczyzny, papież Jan Paweł II, w obecności milionowej rzeszy wiernych, podczas eucharystycznej liturgii na krakow-

skich Błoniach beatyfikował o. Rafała Kalinowskiego i br. Alberta Chmielowskiego, bohaterów narodowych, powstańców – zakonników. Uroczystość ta zapadła głęboko w serca Polaków.

W następnym dniu, 23 czerwca, odbyło się w Czernej uroczyste poświęcenie i otwarcie nowej kaplicy ku czci o. Rafała Kalinowskiego. Aktu tego dokonał kard. Anastasio Ballestrero OCD, arcybiskup Turynu, przewodniczący Episkopatu Włoch. Mszę św. koncelebrowali o. Filip Sainz de Baranda, generał Zakonu Karmelitów Bosych, definitory generalni z Rzymu, postulator generalny spraw beatyfikacyjnych oraz prowincjałowie i delegaci zakonu.

Dla upamiętnienia tej uroczystości umieszczono w kruhcie kaplicy pamiątkową tablicę w kartuszowym epitafium z dębnickiego marmuru, z następującą inskrypcją:

J. M. J. T.
NA PAMIĄTKĘ
PRZENIESIENIA RELIKWI BŁ. RAFAŁA KALINOWSKIEGO
(7 III – 15 VI 1983)
Z TEGO MIEJSCA DO NOWEJ KAPLICY,
WYBUDOWANEJ Z FUNDUSZÓW I STARANIEM
PROWINCJI OO. KARMELITÓW BOSYCH W POLSCE
ORAZ JEJ POŚWIĘCENIA PRZEZ
J. EM. KARD. ANASTASIO BALLESTRERO OCD,
PRZEWODNICZĄCEGO EPISKOPATU WŁOCH,
W OBECNOŚCI O. FILIPA SAINZ DE BARANDA,
GENERAŁA ZAKONU,
NAZAJUTRZ (23 VI.)
PO BEATYFIKACJI DOKONANEJ PRZEZ PAPIEŻA
JANA PAWŁA II
W KRAKOWIE 22 VI 1983 R.

MUZEUM ŚW. RAFAŁA KALINOWSKIEGO I MISYJNE

Na muzeum przeznaczono pomieszczenia w zachodnim skrzydle klasztoru, na parterze, za kaplicą Św. Jana od Krzyża. Plany architektury i wystroju wnętrza; opracowane przez arch. Józefa Dutkiewicza, zatwierdziła Rada Prowincjalna w Krakowie 21 marca 1980 r. Dwa luźne pomieszczenia połączono ze sobą przez wybicie dwóch arkad przejściowych w dzielącej elewacji. Prace instalacji centralnego ogrzewania i budowlane wykonane zostały jesienią 1980 r. pod nadzorem o. Apoloniusza Godynia, przeora klasztoru. Wystrój wnętrza w posadzkę z dębnickiego marmuru i z Zalasu oraz wejściowy portal z kaplicy Św. Jana od Krzyża wykonał kilka lat później artysta kamieniarz Żbik z Nawojowej Góry, pod auspicjami o. Bronisława Tarki, przeora klasztoru, który równocześnie w bliźniaczych dwóch pomieszczeniach urządził atrakcyjne muzeum misyjne karmelitów bosych z Burundi w Afryce.

Metalowe ramy do okien i gabloty w murze wykonał warsztat ślusarsko-mechaniczny inż. Stanisława Słowika w Krakowie. Gabloty zaś do ekspozycji, wg projektu mgr Jadwigi Desage, są dziełem stolarza Juliana Plewy z Krakowa.

W muzeum zgromadzono istniejące pamiątki po św. Rafale Kalinowskim, lub też przedmioty związane z nim. Układu kompozycyjnego i opracowania graficznego ekspozycji dokonały mgr Jadwiga Desage i mgr Zofia Proszak z Krakowa. Muzeum misyjne dokumentuje pracę misyjną polskich karmelitów bosych w Burundi oraz eksponuje rzeźbę, malarstwo, artystyczne rzemiosło, stroje, ozdoby, narzędzia pracy i przedmioty codziennego użytku mieszkańców Burundi i Rwandy. Układu ekspozycji dokonał Edward Szypkowski, były pracownik karmelitańskiej misji w Burundi.

CHÓR ZAKONNY

W przedłużeniu prezbiterium, za wielkim ołtarzem zlokalizowano wewnętrzną kaplicę czyli chór zakonny (o wymiarach 7,10 × 10 m), nakryty sklepieniem klasztornym, z dwoma oknami w lunetach. Na trzech ścianach architektoniczna boazeria z łąkami, wykonana przez stolarza Adama Bodzentę. Posadzka biało-czarna z ośmiobocznych płyt czarnego marmuru z XVII w. Na ścianie prezbiterialnej marmurowy ołtarz barokowy, z mensą o grawerowanym w marmurze antepedium z ornamentem kwiatowym na wzór tkaniny i dwoma monogramami IHS oraz MARIA w promieniach słońca. Nastawę z retabulum, łączącym oratorium z kościołem za pomocą głębokiej niszy, flankują dwie kolumny z korynckimi kapitelami, dźwigające regularne belkowanie, z półokrągłym przyczółkiem w zwieńczeniu. Po bokach spływy z wolutami. W niszy retabulum rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego. Ołtarz konsekrował bp Stefan Kazimierz Charbicki w 1657 r. W nieznanych okolicznościach uszkodzone zostało sepulchrum – grób ołtarza, dlatego ponownej konsekracji ołtarza dokonał bp Mikołaj Oborski, sufragan krakowski w dniu 27 czerwca 1688 r. W lunecie nad wejściem olejny obraz z 1788 r. przedstawiający Matkę Bożą okrywającą płaszczem opieki karmelitów i karmelitanki.

Kaplica jest miejscem modlitwy zakonników. Na zewnętrznej elewacji po stronie południowej wmurowano pięć marmurowych tablic z wykazami zmarłych pustelników od 1673 do 1837 r., grzebanych w tym czasie w grobowcu pod chórem.

Od strony wschodniej do oratorium przylega zegarowa wieża o wys. 36 m, a na niej dzwony. W swej dolnej części czworoboczna, a w górnych kondygnacjach ośmioboczna, zwieńczona ce-

bulastym hełmem i latarnią z krzyżem na szczycie. Wieża połączona jest ze strychem kościoła żelbetowym pomostem, położonym w 1928 r. w miejsce pierwotnego z drewna.

Wejście na wieżę od strony klasztornej podwórza. Wewnątrz schody i konstrukcja rusztowania z drewna. Ponad dzwonami żelazny zegar z odważnikami. W XVIII w. na wieży były zainstalowane dwa dzwony i trzeci – sygnaturka, powieszony w wieżycy nad skrzyżowaniem transeptu kościoła.

a) 1. dzwon posiadał następujący napis: „*Si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra. Deo T. O. M. Cujus personat per omnem gloria mundum, hoc opus aeris campanis ad audiendam vocem laudis eius constatum erectumque sub divorum auspiciis Eliae Prophetae Eremiticae Carmelit[arum] Discalceat[orum] Basilicae indigetis – Josephi Congregat[ionis] ejusdem ordinis Protectoris, Theresiae et Joannis a Cruce Religionis Patronorum, gubernante universam Ecclesiam Benedicto XIV, regnante Poloniae Augusto III, Anno 1753 post magnum Jubilaeum*”. Na dzwonie umieszczono relief Chrystusa na krzyżu, postać proroka Eliasza i herb Karmelitów Bosych.

b) 2. dzwon, nieco mniejszy, z napisem: „*Vox Domini super aquas, Deus Majestatis intonuit. Maria ora pro nobis – 1634*”. Dzwon z fundacji Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, z płaśkorzeźbą Matki Boskiej piastującej Dzieciątko Jezus.

Na wieży znajdował się w 2. poł. XIX w. 1 dzwon pęknięty. Kapituła klasztoru w dniu 1 XII 1886 r. postanowiła zakupić nowy dzwon w miejsce pękniętego. W 1898 r. zamówiono dalsze dwa dzwony za 900 zł w odlewni Karola Schwabe. Dzwony te zabrali Austriacy w czasie pierwszej wojny światowej wraz z miedzianą blachą z dachu kościoła. W 1923 r., na zamówienie klasztoru, wykonano w odlewni Karola Schwabe

w Bielsku-Białej nowe dzwony za 45 milionów marek polskich. Mniejszy poświęcony był Aniołowi Stróżowi, z płaskorzeźbą i napisem: „*Angelus Custos. – Confici me curavit A. D. 1923 Conventus FF. Carmelitarum Discalceatorum Czernae*”. Ciężar 170 kg. Większy, o ciężarze 320 kg z wrytym obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej, posiadał napis w otoku: „*Confici ne curavit A. D. 1923 Conventus Fratrum Carmelitarum Discalc. Czernae. Regina regni Poloniae ora pro nobis*”. Dzwony te zabrali hitlerowcy w czasie II wojny światowej. Obecne dzwony istnieją od 1948 r. Największy, ok. 400 kg (?), nieznanego pochodzenia, sprowadzony został w maju 1948 r. Nie posiada metryczki odlewni. Ma tylko umieszczony napis: „Święty Józefie módl się za nami”. Dwa mniejsze dzwony zostały odlane na zamówienie klasztoru we Wrocławiu. Świadczy o tym napis metryczki: „Śląska Odlewnia Dzwonów we Wrocławiu odlała mnie. Czarna 1948 R.” Średni pod wezwaniem św. Teresy od Dzieciątka Jezus waży ok. 200 kg, a mały pod wezwaniem św. Eliasza ok. 120 kg. Dzwony wiszą na konstrukcji drewnianej i ręcznie są wprawiane w ruch za pomocą lin. Poświęcenia i konsekracji dzwonów w dniu 17 X 1948 r. dokonał ks. bp Stanisław Rospond z Krakowa.

ZAKRYSTIA

Po stronie południowej w przedłużeniu transeptu kościoła znajduje się zakrystia (7,50 × 9,60), podpiwniczona, nakryta pięknym sklepieniem klasztornym. Posadzka oryginalna z ośmiobocznych płyt czarnego i białego marmuru (XVII w.). Przy ścianie północnej marmurowy ołtarz św. Józefa, barokowy, z rzeźbionym antepedium z roślinnym ornamentem naśladowującym tkaninę. Nastawa z dwiema ko-

lumnami toskańskimi, zwieńczona przerwany przyczołkiem z krzyżem pośrodku. Po bokach woluty. W arkadowej, profilowanej ramie obraz z XVII wieku przedstawiający św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus. W predelli relikwiarz marmurowy z relikwiami śś. Adriana, Jozafata Kuncewicza i Grzegorza. Ołtarz konsekrował bp Stanisław ze Słupowa Szembek, sufragan krakowski, w dniu 14 lipca 1690 r., jak zaświadcza marmurowa tablica przy wejściu. Poniżej wmurowana druga tablica z inwentarzem zakrystii. Po przeciwnej stronie ołtarza marmurowy lawaterz, barokowy, ujęty w architekturę dwóch pilastrów z półokrągłym przyczołkiem w zwieńczeniu. Pośrodku konchowa nisza z puklowanym zbiornikiem na wodę. W profilowanej podstawie ramowej głęboka misa zlewu. Nad lawaterzem olejny obraz na płótnie z XVII w. przedstawiający stojącą postać Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, fundatorki klasztoru, w stroju benedyktyńskim. Po bokach ołtarza portretowe obrazy śś. Jana od Krzyża i Teresy od Jezusa z XVII w. Na ścianie cenne obrazy Zwiastowania NMP i Matki Bożej piastującej Jezusa, malowane na płótnie w XVII w. Pod ścianami dębowe szafy i komody na szaty liturgiczne, wykonane przez klasztornego stolarza Adama Bodzentę i Jana Gnojka. Pośród zabytkowej argenterii zakrystia posiada trzy srebrne, pozłacane kielichy i monstrancję z XVII w. oraz dwa relikwiarze z XVIII w.

a) Kielich srebrny, złożony, wys. 25 cm z podstawą (stopką) szer. 15 cm, ozdobioną główkami aniołów ze skrzydełkami i dekoracją figuralną. W kartuszach postacie św. Piotra z kluczami i księgą oraz św. Tekli z męczeńską palmą i lwem. W trzecim kartuszu monogram IHS nad sercem, z którego wychodzą trzy gwoździe. Na dolnej opasce podstawy 12 główek anielskich. Czara z czterema główkami

aniołów ze skrzydełkami w dekoracji roślinnej spoczywa na trzonie, skomponowanych z trzech stojących postaci anielskich, splecionych ze sobą ramionami, trzymających kosze z winogronami. Kielich z fundacji Agnieszki Firlejowej.

b) Kielich srebrny, złożony, wys. 26 cm z podstawą szer. 15 cm, ozdobioną trzema dekoracjami figuralnymi: św. Józef z Dzieciątkiem, Matka Boża i św. Teresa. Na czarze wśród dekoracji ornamentalnych trzy sceny (plakietki) z życia Chrystusa: Ostatnia Wieczerza, modlitwa w Ogrojcu i spotkanie z uczniami w Emaus.

c) Kielich srebrny, złożony, barokowy, wys. 25 cm, zdobiony główkami anielskimi ze skrzydełkami, koronką na czarze i grawerowanym ornamentem. Stopka szer. 13,7 cm. Nodus w kształcie gruszki z uskrzydłonymi główkami aniołów oraz wiązkami kwiatów i owoców. Na stopce znak złotnika „G”. Na kryzach stopki wszystkich trzech kielichów wycięta cecha „CE”. Kielichy te znajdują się w inwentarzu zakrystii z końca XVII w. jako pochodzące z fundacji Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej.

d) Kielich srebrny, złożony, wys. 26 cm, średnica stopki 17,5 cm, z dekoracją roślinno-linearną, nodus gotycki, odlewany z główkami aniołów. Czara ozdobiona liśćmi akantu. Na czarze, pierścieniu nodusa i kryzie stopki wycięta cecha „FK”.

e) Monstrancja srebrna, złożona, barokowa, 70 cm wys. z dekoracjami figuralnymi i ornamentalnymi. Na podstawie (26 × 22 cm) plakietki – misterne płaskorzeźby pasyjne: Chrystus przy słupie, *Ecce Homo*, Chrystus dźwigający krzyż i obnażony z różgami i biczami w rękach. Wśród płaskorzeźb cztery skrzydlate główki anielskie. Trzon zdobiony ornamentem roślinnym z dwoma ramionami, na których są umieszczone adorujące anioły. Pośrodku gloria monstrancji w kształcie dwóch kół z promieniami na przemian prostymi i krętymi.

Koło większe posiada 68 promieni, mniejsze 56. Na każdym z kół po 8 główek anielskich ze skrzydełkami. Całość zwieńczona krzyżem i rzeźbionym korpusem. Na kryzie stopki cecha złotnika „MB” oraz urzędu probierczego „CE”. Wykonana prawdopodobnie w Augsburgu na zamówienie fundatorki A. Firlejowej ok. 1640 r. za cenę 1360 zł.

f) Puszka srebrna, pozłacana, o pojemności 1000 komunikantów, wys. 33 cm, średnica czary 16 cm, średnica stopki 16,3 cm. Pokrywa zwieńczona krzyżykiem na globusie, przyozdobiona puklowanymi główkami anielskimi na obłoczkach. Na czarze symbole i narzędzia Męki Pańskiej w splotach cieniowej korony. Trzon w kształcie gruszki z dekoracją kłosów pszenicy i gałązek winorośli. Na stopce plakietki z figuralnymi kompozycjami: Matka Boska Czernańska, św. Józef z Dzieciątkiem i wizja Niepokalanej proroka Eliasza na górze Karmel. Na płycie stopki napis: „*Anno jubilaeo 1900 salutis generis humani et 300 foundationis Eremitae Czernensis sumptu Conventus 1933*”. Puskę wykonał za 650 zł. krakowski złotnik Jan Dębowski. Na stopce i na czarze cecha urzędu probierczego Krakowa i stempel złotnika „DJ”.

g) Puszka srebrna, pozłacana, wys. 35, średnica czary 17, stopki 17,5 cm. Przyozdobiona 105 koralami, 12 syntetycznymi szafirami i 24 szmaragdami z wotów ołtarza Matki Boskiej Szkaplerznej. Złocona w ogniu, figuralne plakietki oksydowane srebrem. Na pokrywie kompozycje figuralne: Wniebowzięcie NMP, Wizja Matki Boskiej Szkaplerznej w otoczeniu świętych Karmelu, objawienie Matki Boskiej w Lourdes św. Bernadecie. Na czarze repusowane plakietki śś. Teresy od Jezusa, Teresy od Dzieciątka Jezus i Jana od Krzyża. Na podstawie kompozycje reliefowe: Boże Narodzenie, Jezus w gościnie u Marii i Marty oraz fragment Wieczery Pańskiej. Puszka upamiętniająca 1900 lat Odkupienia i 300-lecie klasz-

toru w Czernej. Wykonał ją Jan Dębowski, złotnik krakowski, w 1934 r. za cenę 850 zł. Na stopce i czarze cecha urzędu probierczego oraz złotnika „DJ”.

h) Relikwiarz św. Teresy od Jezusa, srebrny, złożony, barokowy z XVIII w., wys. 40 cm. Na tle tarczy z promieniami srebrna, rokokowa plakietka z ornamentem roślinnym.

i) Relikwiarz Krzyża św. z XVIII w., srebrny, złożony, rokokowy. Tarcza z promieniami przyozdobionymi główkami aniołów.

KLASZTOR

Część mieszkalna zajmuje skrzydło południowe i wschodnie. Każdy zakonnik posiada oddzielny pokój zw. celą, z najkonieczniejszymi meblami jak stół, krzesło, łóżko, szafa na ubrania, regał na książki. Na parterze w korytarzu i w pustelniczych sionkach zachowały się zamurowane kominki w kamiennych obramieniach. W krużgankach galerie obrazów. Na parterze stacje drogi krzyżowej, malowane farbami olejnymi na deskach, prawdopodobnie przez Pawła Gołębiowskiego w latach 1754-1762. Wstępna stacja przedstawia krzyż z przybitymi rękami, stopami, sercem i cierniową koroną. Pod krzyżem czyściec z postaciami ludzkimi w płomieniach, znajdującymi ulgę i ratunek w krwi spływającej z ran Chrystusa. Obok krzyża postać modlącej się kobiety i kartusz z napisem podtrzymywanym przez aniołów: *Via crucis sive XIV stationes Domini Nostri Jesu Christi pro nobis passi.*

W 1741 r. o. Grzegorz od Ofiarowania NMP (Stanisław Toroszowicz), przeor klasztoru w Czernej, zawarł umowę z artystą malarzem Pawłem Gołębiowskim o wymalowanie furty klasztornej i kilku obrazów śś. pustelników. A więc

temu malarzowi należy przypisać także obrazy malowane na deskach: drzewo rajskie z kolebką Niepokalanej na szczycie i węzem wokół pnia (110 × 152 cm); B. Orleandus de Medicis – eremita parmensis (151 × 107cm); ofiarowanie NMP w świątyni (129 × 170 cm); karmelita obejmujący krzyż – św. Jan od Krzyża (146cm × 105cm); Niepokalana w otoczeniu aniołów depcze smoka (157cm × 105cm). Stylowo i czasowo zbliżone są do tegoż malarskiego warsztatu dwa duże obrazy św. Teresy od Jezusa (220 × 155 cm) i św. Jana od Krzyża (220 × 155 cm) wiszące w starym refektarzu, oraz dwa małe, przedstawiające św. Grzegorza Wielkiego (25 × 34 cm) i św. Onufrego pustelnika (34 × 25,5 cm), umieszczone w czytelni archiwum.

W krużgankach I piętra w skrzydle południowym i zachodnim umieszczono kolekcję portretów zakonników i obrazy świętych, namalowane przez nieznaną malarza w okresie od XVII do XIX w. Ważniejsze portrety: o. Adrian od św. Teresy (Czechowicz), generał zakonu w latach 1791-1797 (94 × 70cm) z końca XVIII wieku; o. Andrzej od Jezusa (Andrzej Brzechwa) z 1 poł. XVII w. (94 × 77cm); o. Maciej od św. Franciszka (Diaz Hurtados de Mendoza), Hiszpan, z 1 poł. XVII w. (105 × 77cm); o. Mikołaj od Jezusa (Opacki) z 1 poł. XVII w. (92 × 73cm); o. Antoni od Jezusa (de Heredia), Hiszpan, z XVIII w. (84 × 61cm); br. Baltazar od św. Agnieszki, ekonom majątku w Zegartowicach (†1735) z 1 poł. XVIII w. (114 × 82cm); o. Jerzy od św. Wojciecha (Stanisław Brzostowski) z początku XVIII w. (75 × 58cm); o. Piotr od Matki Boskiej (Villagrossa) z 1 poł. XVII w. (100 × 73 cm); o. Bonawentura od św. Stanisława (Stanisław Frezer) z XVII w. (100 × 73 cm); o. Dominik od Jezusa Maryi (Ruzzola) z XVIII w. (58 × 47 cm); o. Jacek Andrzej od Wniebowz. NMP (Stobieński † 1621) z 1 poł. XVII w. (95 × 75 cm); o. Hieronim od św.

Jacka (Andrzej Cyrus) z 1 poł.XVII w. (102 × 74,5 cm); o. Julian od Trójcy Św. (Antoni Kozubski) z XIX w. (30 × 24 cm); o. Benedykt od św. Brokarda (Wojciech Parszywka †1878) z XIX w. (80 × 53 cm); Agnieszka z Tęczyńskich Firlejowa wojew. krakowska i fundatorka klasztoru, z XVII w. (177 × 128 cm).

Obrazy: Matka Boża ze śpiącym Dzieciątkiem Jezus i św. Józefem z XVII w. (80 × 66); Chrystus w cierniowej koronie, z XVIII w. (43 × 32 cm); Matka Boska z Dzieciątkiem Jezus, z XVIII w. (85 × 73 cm); św. Maria Magdalena, na desce, z XVIII w. (40 × 53 cm), malował Paweł Gołębiowski; św. Józef z Dzieciątkiem Jezus, z XVIII w. (132 × 72 cm); św. Barbara z kielichem i mieczem z XIX w. (95 × 72cm); Matka Boska z Dzieciątkiem Jezus w dekoracji symboli i figur maryjnych ze Starego Testamentu, z XVIII w. (122 × 80 cm) na korytarzu przed zakrystią; św. Barbara na tle baszty z kielichem i palmą, z XVII /XVIII w. (190 × 105 cm); Chrystus przy słupie, mal. Włastimil Hofman w 1928 r. (227 × 140 cm); portret Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, fundatorki klasztoru, z widokiem eremu i okolicy, z XVII w. oraz na książce napisem: *Fratres mementote mei* (202 × 147 cm); św. Tekla na tle klasztoru karmelitów bosych w Przemyślu, pędzla ks. M. Tereńskiego (Tercińskiego) z 1768 r. (150 × 85 cm); Wizja Matki Boskiej Szkaplerznej, z XVIII w. (129 × 77 cm); Wizja Matki Boskiej Szkaplerznej mal. Jerzego Kumali z 1989 r. (209 × 115 cm); Portret Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, fundatorki klasztoru, z XVII w., z widokiem na klasztor w Czernej i napisem: *Agnes Comitissa de Tęczyn Palatina Cracoviensis Firlejowa, fundatrix S. Deserti Carmelitarum Discalceatorum, quibus ut perennem Deo in eo Decantent laudem hanc villam 'pro eorum sustentatione inscripsit.* Portret znajdował się w dworku karmelitańskim w Siedlcu do 1947 r.;

Portrety prowincjałów: o. J. Chryzostoma Lamosia, o. Andrzeja Gdowskiego, o. Antoniego Foszczyńskiego, o. Tomasza Pikonia, o. Anzelma Gądka, o. Józefa Prusa, o. Waleriana Ryszki, mal. s. Marcelina Jachimczak, karmelitanka Dzieciątka Jezus w 1961 r.

MUZEUM KLASZTORNE

W południowo-wschodnim narożu klasztoru na piętrze przed wejściem do biblioteki jest muzeum klasztoru. Pomieszczenie o wymiarach 6,50 × 5,25 m. Podłoga parkietowa. W narożu kominiek z czarnego marmuru z węgarami zdobionymi roślinnym ornamentem. Obok niego wmurowano barokowe kafle z herbem Topór i inicjałami: *A[gnès] De T[ęczyn] C[omitissa] F[irlejowa] P[alatina] C[racoviensis]*. Inne dwa kafle mają w polu herb karmelitański i datę 1687 r. Rokokowe biurko w stylu Ludwika XV z nastawami szufladowymi w kształcie wieżyczek, zwieńczonych metalowymi puttami. Fotel wyłożony kurdybanem. Na środku stół z inkrustowanym herbem karmelitańskim z XVIII w. Cztery krzesła i kanapa w stylu Ludwika XVI z inkrustacją masy perłowej w konstrukcyjnych częściach obramień. Na ścianie kuty zegar z emaliowanym herbem Topór – dar fundatorki klasztoru z 1 poł. XVII wieku. Drugi zegar szafkowy z XIX w. z napisem: Jan Melchior Vusin in Raab. Z donacji fundatorki Firlejowej pochodzą: 1. renesansowa płaskorzeźba z alabastru wykonana w 1586 r., przedstawiająca scenę ukrzyżowania na tle Jerozolimy; 2. połączone ampułki z cynową tacą; 3. miniaturowy portrecik św. Franciszka Ksawerego (11,7 × 8,5 cm), malowany na miedzianej blasze, z pocz. XVII w., подарowany Agnieszce Firlejowej przez jej kierownika duchownego

ks. Piotra Skargę; 4. obraz: św. Kazimierz Jagiellończyk na modlitwie przed obrazem Matki Bożej, z początku XVII w. Na odwrocie napis: „Obraz ten ofiarowany fundatorce Firlejowej przez X. Piotra Skargę S.J. 1627”; 5. obraz: Chrystus w młodzieńczym wieku z jabłkiem królewskim w ręku, malowany na miedzianej blasze (30 × 24 cm) w XVII wieku; 6. obraz: Wniebowzięcie NMP w obecności Apostołów, malowany na miedzianej blasze (40,5 × 33 cm) w XVII w.

Z innych obrazów na uwagę zasługuje obraz Matki Bożej Opiekunki Ludu Bożego, z grawerowanym tłem i roślinnym ornamentem, malowany na desce u schyłku XVI w., szkoły bizantyjskiej (76 × 54 cm). Z XVIII w. pochodzą obrazy: Niepokalana depcząca węża na kuli (120 × 82 cm); św. Tekla z atrybutami męczeństwa (48 × 33 cm) w barokowej obudowie feretronu; obraz feretronowy, obustronny, przedstawiający św. Józefa z Dz. Jezus w drodze oraz na odwrocie śmierć św. Józefa w obecności Jezusa i Maryi (80 × 70 cm); Św. Rodzina przy praniu bielizny w Nazarecie, na płycie ceramicznej z XVIII w. (24,5 × 33 cm); chrzest Chrystusa w Jordanie, na blasze, z XVII w. (40,5 × 32 cm); mały portret Agnieszki z Tęczyńskich Firlejowej, fundatorki klasztoru z XVIII w. (32 × 26 cm); z donacji ks. Jakuba Morajki, proboszcza z Krzeszowic na desce z XVIII w.; Św. Rodzina ze śś. Teresą od Jezusa i Janem od Krzyża oraz Niepokalana depcząca węża (72 × 50 cm); Matka Boska adorująca śpiące Dzieciątko Jezus, z kręgu szkoły niderlandzkiej XVII w. Olejny obraz odnowiony w ramach pracy dyplomowej z konserwacji zabytków na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie przez Bożenę Muchę Sowińską.

Z XIX w. pochodzą: Chrystus w cierniowej koronie (29 × 23 cm) namalowany w 1821 r. przez artystę rzeźbiarza Ferdynanda Kuhna, dedykowany przez autora o. Telesforowi od

św. Michała, przeorowi w Czernej; Chrztosć Chrystusa w Jordanie (190 × 82 cm) z 1882 r., Matka Boża trzymająca Dz. Jezus stojące na stole (60 × 50 cm); św. Szymon Stock otrzymuje szkaplerz z rąk Matki Bożej (47 × 40,5 cm).

Spośród grafiki na szczególną uwagę zasługuje okazały zbiór miedziorytów na pergaminie z XVII w., kolorowanych przez pustelników w eremie. Cały zbiór liczący ok. 100 miedziorytów miniaturowych odkryto pod wiązaniem dachowym w czasie prac remontowych. Treść zbioru stanowią sceny z życia Pana Jezusa, Matki Bożej i św. Józefa oraz świętych. W większości miedzioryty sygnowane są podpisem grafika T. Merlena i P. van Lisebetta, działających w połowie XVII wieku w Niderlandach.

BIBLIOTEKA

W połowie XX w. bibliotekę umieszczono na piętrze skrzydła zachodniego. (Do 1947 r. przez całe trzy stulecia mieściła się w miejscu obecnej kuchni, w przedłużeniu lewego ramienia transeptu kościoła). Obecnie zajmuje lokal o wymiarach 17,8 × 6 m. Ściany zabudowane modrzewiowymi regałami z architektoniczną dekoracją kolumniek z rzeźbionymi kapitelami korynckimi. Szafy wykonał stolarz klasztorny Władysław Brzana z Zawoi. W 1979 r. dla starodruków ustawiono pośrodku magazynu trzy rzędy metalowych regałów. W XVII i XVIII w. klasztor nabywał książki przede wszystkim z zakresu teologii życia wewnętrznego, Pisma św., hagiografii, teologii dogmatycznej i moralnej, mariologii, ojców Kościoła itd. W pierwotnym okresie swego istnienia część książek otrzymał z krakowskich klasztorów: Niepokalanego Poczęcia NMP i Św. Michała. Fundatorka eremu Agnieszka z Tęczyńskich

Firlejowa ofiarowała pustelnikom swój księgozbiór, o czym świadczą zapiski proveniencyjne. Katalog biblioteki z końca XVII wieku wymienia 925 dzieł w 990 tomach. Księgozbiór dzielił się na 13 działów w porządku alfabetycznym. Najliczniejszy był dział *libri spirituales*, czyli książek z zakresu życia duchowego, obejmujący 380 dzieł. Katalog książek z 1718 r. sporządzony za przełożęństwa o. Gaudentego od Ducha Św. (Gaudenty Zacherla) wylicza ok. 990 dzieł w 17 działach, z tego 5 dzieł z XV wieku, 54 z XVI, 868 z XVII, 81 z XVIII w. oraz 12 rękopisów.

W okresie rozbiorów Polski i likwidacji klasztorów przez zaborców, do czerneńskiej biblioteki docierały książki z innych klasztorów. W 1797 r. zasób biblioteki znacznie się powiększył o część księgozbioru ze zniesionego klasztoru ŚŚ. Michała i Józefa karmelitów bosych w Krakowie. Biblioteka krakowska uległa rozbiciu; część jej sprowadzono zaraz do Czernej, wiele książek rozkradziono. Pozostałą większą część zabrano do biblioteki kapitulnej na Wawel. W 1963 r. ok. 500 pokarmelitańskich starodruków rewindykowano i przekazano do Czernej, dzięki uprzejmości ks. prałata dra Karola Kozłowskiego. Książki te były mocno zniszczone przez wilgoć i korniki. Poddane zostały do dezynfekcji i odczyszczeniu. Zasób biblioteki znacznie powiększył i wzbogacił się pod koniec XIX wieku przez darowiznę księgozbioru o. Ferdynanda Dreschera OC z Warszawy, który wstąpił do karmelitów bosych jako o. Franciszek Ksawery od Najśw. Serc Jezusa i Maryi, ks. Jana Tyrki z Oświęcimia, ks. prałata dra Wincentego Smoczyńskiego, proboszcza w Tęczynku oraz o liczne książki niemieckie z klasztorów karmelitańskich w Austrii, przywiezione przez ojców przybyłych na odnowienie życia zakonnego w Czernej w 1880 r.

Obecnie biblioteka liczy ponad 25 000 książek wydanych po

1801 r. oraz ok. 3270 starodruków, w tym dawny księgozbiór biblioteki czerneńskiej (1080 woluminów), część biblioteki klasztoru Niepokalanego Poczęcia NMP w Krakowie (190 wol.), część biblioteki konwentu ŚŚ. Michała i Józefa w Krakowie (ponad 450 wol.), książki z różnymi proveniencjami (650 wol.), książki bez proveniencji (ponad 900 wol.).

ARCHIWUM PROWINCJI

W górnej kondygnacji zachodniego skrzydła za refektarzem zajmuje dwa pomieszczenia Archiwum Prowincji. Składa się ono z pracowni naukowej i magazynu. Pracownia (6,5 × 5,9 m) z dwoma oknami, parkietową podłogą i przejściem do magazynu posiada w zaszkłonych szafach zgromadzoną literaturę specjalistyczną, pomoce naukowe oraz książki dotyczące Zakonu Karmelitów Bosych. Magazyn o wymiarach 7 × 4,1 m wyposażony jest w metalowe regały (42 regały i ok. 250 półek). Na ścianach kilka zabytkowych obrazów: Matka Boska adorująca śpiące Dzieciątko Jezus, z XVIII w. (62 × 43 cm); Boże Narodzenie z kręgu szkoły holenderskiej z XVIII w. (51 × 66 cm); św. Apolonia, z XVIII w. (19 × 27 cm); bł. Bronisława z widokiem na klasztor norbertanek na Zwierzyńcu w Krakowie; kwasoryt i miedzioryt z widokiem eremu w Czernej z połowy XVII w., 3 krzyże z relikwiarzami z XVII i XVIII w. oraz kilka srebrnych świeczników z XVIII i XIX w. W pracowni stół rzeźbiony w stylu Ludwika XIV, nakryty płytą ze szwedzkiego marmuru.

Zasób archiwum klasztoru w Czernej należy do najbogatszych i najwartościowszych w prowincji. Zawdzięcza to swej nieprzerwanej egzystencji; jest to jedyny klasztor, który oparł się zawieruchom politycznym i kasatom. Stąd też archiwum

mieści w sobie akta od XVI do XX w. Ukazanie jego rozwoju na przestrzeni wieków jest możliwe dzisiaj dzięki zachowaniu się szczegółowych inwentarzy archiwum, czyli tzw. arki o dwóch kluczach. Inwentarze prowadzone były od 1718 do 1778 r. (AKC 20). Na ich podstawie można przeprowadzić konfrontację stanu archiwum w XVII i XVIII w. z obecnym stanem. Protokoły inwentarskie sporządzane były co trzy lata. Każdy przeor klasztoru udając się na kapitułę prowincjalną sporządzał inwentarz arki, w której również znajdowała się kasa i precjoza konwentu. Sporządzony inwentarz podpisywał przeor, podprzeor lub pierwszy dyskrét czyli radny. Nowo obrany przeor po objęciu urzędu przeprowadzał rewizję dwukluczowej arki, aby sprawdzić czy wszystko zgadza się z inwentarzem podpisanym przez poprzednika. Na podstawie tych inwentarzy można stwierdzić, że zaginęło 5 oryginalnych dokumentów na pergaminie i 7 najważniejszych rękopisów. Wśród tych rękopisów były: księga fundacji z dokumentacją budowy, dwa tomy kroniki, katalogi zmarłych zakonników, księga wizytacji prowincjalnych i akta kapituły konwentalnej. Zaginione księgi przedstawiały wielką wartość historyczną dla dziejów klasztoru. Zwłaszcza kroniki i akta kapituły dałyby nam dziś możliwie pełny obraz pustelniczego życia eremu.

Archiwum pozostawało zawsze pod opieką poszczególnych przeorów klasztoru. W listopadzie 1960 r. definitorium prowincjalne obradujące w Wadowicach erygowało przy archiwum czerneńskim Archiwum Prowincji, powierzając opiekę nad nim archiwistce prowincjalnemu. Po skoncentrowaniu i scaleniu zasobu, wyłączono z zespołu archiwum czerneńskiego akta obce. Cały zasób podzielono na 4 działy: dział I obejmuje dokumenty (pergaminowe, papierowe, formularzowe) w liczbie 142 jednostek z lat 1492-1952; dział II zawiera 24 ze-

społy archiwalne wg registratur poszczególnych klasztorów; dział III stanowi zbiory i spuścizny zakonników (skatalogowano 550 rękopisów); dział IV – kartografia, obejmuje atlasy, mapy, projekty i rysunki techniczne. Całość zbioru licząca ok. 80 mb została zinwentaryzowana, zgodnie z instrukcjami obowiązującymi w archiwach państwowych.

CMENTARZ

Do 1837 r. pustelnicy grzebani byli w grobowcu pod chórem zakonnym za wielkim ołtarzem. W latach 1843-1845 założono cmentarz z południowej strony klasztoru. Zajmuje on działkę prostokątną o wymiarach 40 × 24 m, otoczony jest z trzech stron murem, a od alei św. Józefa żelaznym parkanem na podmurówce wyłożonej płytami z czarnego marmuru.

W trzech narożach cmentarza kapliczki: św. Teresy od Jezusa z barokową statuą świętej; św. Marii Magdaleny, przedstawionej na płaskorzeźbie z czarnego marmuru, pochodzącej z kaplicy dawnego eremitarza dedykowanego św. Marii Magdalenie; św. Józefa z potężną statuą patriarchy, wykonaną w XIX w. w stylu ludowym. Na środku cmentarza umieszczono żelazny krzyż na marmurowym cokole, który 21 listopada 1687 r. postawiono na placu przed wejściem do kościoła. W XIX w. przeniesiono go na założony cmentarz, jako nagrobek zmarłego w tym klasztorze o. Dominika od św. Kajetana (Michał Horwath), autora licznych poezji łacińskich, wydanych w tomiku zatytułowanym *Jubilum coeleste et onomasticum... Wesprii 1822*. Na pomniku znajduje się marmurowa tablica z napisem ułożonym przez samego autora. W polskim przekładzie brzmi ono następująco:

NAGROBEK
 W. O. DOMINIKA (HORWATHA) OD ŚW. KAJETANA
 KARMELITY BOSEGO
 PROWINCJI POLSKIEJ KAPŁANA PROFESA.
 TU SPOCZYWA W GROBIE ZMARŁY
 DOMINIK HORWATH
 DAWNIEJ KARMELITA, OBECNIE POKARM ROBAKÓW
 KTOKOLWIEK WIĘC CIESZYSZ SIĘ DOTĄD ŻYCIEM,
 ROZWAŻ TERAZ DOBRZE, CO NAS CZEKA PO
 ŚMIERCI,
 W KOŃCU TY, CO TE PARĘ WIERSZY CZYTASZ,
 PROSZĘ:
 PRZYNIĘŚ JEGO DUSZY POBOŻNĄ ULGĘ.
 ŻYŁ W CZERNEJ, ZGASŁ R. P. 1827 DNIA 16 GRUDNIA
 W 70 ROKU ŻYCIA.

Po stronie południowej ustawiony jest nagrobek Aleksandra Błędowskiego, generała wojsk polskich, zmarłego w Krzeszowicach 25 lipca 1831 r., w 43 roku życia. Pomnik klasycystyczny, w kształcie sarkofagu, zwieńczony rzymskim hełmem, wykonany z piaskowca i czarnego marmuru przez rzeźbiarza Ferdynanda Kuhna, z następującym napisem, częściowo zniszczonym w 1836 r. na polecenie władz administracyjnych Rzeczypospolitej Krakowskiej:

NAJWYŻSZEMU I NAJLEPSZEMU BOGU
 TU LEŻY
 ALEKSANDER BŁĘDOWSKI
 GENERAŁ WOJSK POLSKICH,
 KTÓREGO NIEPRZYJACIELSKIE KULE MIJAŁY,
 A CHOLERA
 NIEODŁĄCZNA TOWARZYSZKA MOSKALI
 O ŚMIERĆ PRZYPRAWIŁA.
 KU WIADOMOŚCI POTOMNYCH
 PRZYJACIEL JEGO STANISŁAW KLIICKI
 TEN POMNIK WYSTAWIŁ.
 ŻYŁ LAT 43, UMARŁ D. 25 M. LIPCA R. P. 1831.

Obok pomnika Błędowskiego znajduje się grób Wawrzyńca Gembickiego h. Naęcz, kanonika krakowskiego, dobrodzieja klasztoru, zmarłego 9 grudnia 1652 r., pogrzebanego pierwotnie w prezbiterium kościoła. W 1948 r. przeniesiono jego prochy na cmentarz. W tym samym czasie przeniesiono prochy 60 pustelników z grobowca pod chórem zakonnym, umieszczając je we wspólnej mogile na cmentarzu. Wśród nich świątobliwością życia odznaczyli się długoletni eremici o. Dominik od Krzyża (Charbicki) (†1673), spowiednik fundatorki i o. Joachim od Zwiastowania NMP (Marcin Gielewicz) (†1676), który był eremitażem przez 33 lata.

Wraz z pustelnikami pochowana została świątobliwa s. Agnieszka od Zwiastowania NMP (Petronela Mikuliczówna), ur. w 1648 r. na Litwie, w wojew. nowogrodzkim, córka Teodora i Krystyny Kamienieckiej. Ok. 1662 r. sfalszowała osobiste dokumenty i ukrywając swą płęć, przybyła do Lublina, gdzie przez trzy lata przykładowie pełniła obowiązki zakrystiana w kościele jezuitów. Następnie z bardzo dobrą opinią zgłosiła się na brata do karmelitów bosych. Kapituła klasztoru nowickiego w Krakowie w 1665 r. przyjęła zgłaszającego się kandydata do nowicjatu i otrzymał on habit zakonny. W czasie kanonicznej wizytacji wyszła na jaw prawda z wielką konsternacją całego zgromadzenia. Młody zakonnik wyznał wizytatorowi generalnemu o. Filipowi od Trójcy Św., że jest dziewczyną, ukrywającą się przed rodzicami, którzy nie pozwolili jej na wstąpienie do zakonu i poświęcenia życia na służbę Bogu. Wizytator, widząc jej usilne powołanie, skierował ją do klasztoru karmelitanek bosych w Krakowie przy ul. Grodzkiej, które przyjęły ją 2 lipca 1667 r. Opuszczając karmelitów bosych miała powiedzieć, że jeszcze powróci do nich. I rzeczywiście, w czasie panującej zarazy karmelitanki krakowskie przeniosły się do dworu karmelitów bosych w Siedlcu, gdzie s. Ag-

nieszka zmarła 26 VIII 1710 r. Pochowana została w grobowcu karmelitów w Czernej.

Na północnej ścianie cmentarnego ogrodzenia umieszczono marmurowe epitafium zasłużonemu przeorowi klasztoru o. Telesforowi od św. Michała (Józef Sołtysik), którego grób znajduje się w środkowej części cmentarza. Inskrypcja łacińska w polskim przekładzie brzmi:

NAJLEPSZEMU I NAJWYŻSZEMU BOGU.

PRZEWIELEBNY N.O. TELESFOR OD ŚW. MICHAŁA, NA ŚWIECIE JÓZEF SOŁTYSIK, EKSPROWINCJAŁ, PRZEOR CZERNEŃSKI, KTÓRY TO URZĄD CHWALEBNI PIASTOWAŁ PRZEZ 34 LATA, WSZYSTKIM DROGI I PRZEZ WSZYSTKICH KOCHANY, WIELCE PRZYKŁADNY I DOSKONAŁY ZAKONNIK PRZEZ CAŁE SWE ŻYCIE. PRZEŻYWSZY LAT 65, PO DŁUGIEJ I CIERPLIWIE ZNOSZONEJ CHOROBIE, ZAOPATRZONY SAKRAMENTAMI ŚW., ZASNAŁ W PANU DNIA 22 WRZEŚNIA 1851 R. WE DWORZE SIEDLECKIM. DUSZĘ JEGO POLECA SIĘ POBOŻNYM MODLITWOM.

Po stronie wschodniej znajduje się pierwotne miejsce spoczynku św. Rafała Kalinowskiego. W tym samym rzędzie spoczywają inni świątobliwi zakonnicy: o. Brokard od św. Eliasza (Kasper Losert) 1812-1887, o. Andrzej Corsini od św. Romualda (Karl Gatzweiler) 1819-1883, obaj wielce zasłużeńi dla odnowy karmelitańskiego życia w Czernej, oraz o. Jozafat od św. Józefa (Paweł Styczeń) 1866-1902 i o. Albert od Nawiedzenia NMP (Wojciech Drobnik) 1877-1910. Tutaj też pochowano zasłużonego przeora klasztoru o. Alfonsa-Marię od Ducha Św. (Józef Mazurek), okrutnie zamordowanego przez hitlerowców w Rudawie, dnia 28 sierpnia 1944 r. Obok niego spoczywa nowicjusz br. Franciszek od św. Józefa (Jerzy Powiertowski) z Warszawy, zastrzelony przez niemiec-

kich okupantów w dniu 24 sierpnia 1944 r. Od strony klasztoru pochowano 86-letniego br. Bogumiła od św. Jozafata (Jan Mazurek), wzorowego zakonnika i bardzo cenionego ekonomy majątku w Paczółtowicach, zmarłego 4 maja 1960 r. Dnia 31 sierpnia 1968 r. pochowano na środku cmentarza śp. ks. kan. Stanisława Maślaka, proboszcza z Paczółtowic, zgodnie z życzeniem zmarłego i zgodą ks. kard. Karola Wojtyły, metropolity krakowskiego.

Również na tym miejscu pochowano doczesne szczątki ks. Jana Tyrki – o. Józefa od św. Gabriela, bardzo zasłużonego dla klasztoru w Czernej i dla odnowy życia karmelitańskiego w Polsce w 1880 r. Zmarł w Oświęcimiu 26 lipca 1911 r. jako katecheta. 11 listopada 1982 r. przewieziono jego szczątki do Czernej i następnego dnia odbył się jego powtórny pogrzeb na zakonnym cmentarzu. Na południowej ścianie umieszczono marmurową tablicę z wykazem wszystkich pomordowanych karmelitów bosych w Polsce w czasie II wojny światowej. 4 września 1988 r. obok pomnika gen. Aleksandra Błędowskiego umieszczono i poświęcono pamiątkową tablicę śp. majora Józefa Ryłki, dowódcy ZWZ Armii Krajowej obwodu Krzeszowice, kierownika szkoły w Czernej, oraz w dniu 17 października 1989 r. tablicę śp. por. Franciszka Górskiego, mgra filozofii Władysława Piekarczyka i ks. Jana Godzka, żołnierzy Armii Krajowej. Po uroczystej sumie za zmarłych i pomordowanych odbyło się odświeżenie i poświęcenie tablic w obecności pocztów sztandarowych AK i różnych organizacji oraz zaproszonych gości.

OTOCZENIE KLASZTORU

W północnym podwórzu przy bramie wjazdowej znajduje się zabytkowa studnia z połowy XVII w., o głębokości 21,5 m i średnicy 2 m, wycembrowana marmurem, nakryta cebulastym dachem gontowym z latarnią w zwieńczeniu, wspartym na 8 murowanych kolumnach. Obok przy murze w tym samym wieku wzniesiono zabudowania gospodarcze, restaurowane i rozbudowane w 1989 roku. Przed furką, równoległe do klasztoru, wznosi się czeladnica – budynek murowany na wysokim parterze, wzniesiony w 1 poł. XVII w. Czeladnica z klasztorem połączona jest murem z przejściową, główną bramą, prowadzącą na plac kościelny. Brama z 1640 r. marmurowa, barokowa, arkadowa, z wolutami po bokach. W zwieńczeniu nad belkowaniem nasadnik z wolutami i kulami w narożach oraz herbem Topór w kartuszu. Pośrodku tablica dedykacyjna z łacińskim napisem, który w przekładzie polskim brzmi:

NAJLEPSZEMU I NAJWYŻSZEMU BOGU.
MIESZKAŃCY ŚWIĘTEJ PUSTELNI, KTÓRZY
CHÓDZICIE
ZA BARANKIEM
NIE SZUKAJCIE GO SPOCZYWAJĄCEGO MIĘDZY
LILIAMİ:
DLA KTÓREGO ROZKOSZY,
ZNAKOMITA HRABIANKA NA TĘCZYŃCIE FIRLEJOWA,
WOJEWODZINA KRAKOWSKA,
AGNIESZKA – BARANKOWI,
W CIERNIACH TEN ŁUK MURÓW ZA ŁUK NIEBIESKI
SWYM TĘCZYŃSKIM WYCIOSAŁA TOPOREM,
R. P. 1640 DNIA 1 PAŹDZIERNIKA,
ABY PUSTELNICY ODDANI CHWALE BOGA
ZACHOWALI
NA ZAWSZE JEJ PAMIĘĆ.

W pobliżu głównej bramy przy drodze wznosi się neogotycka kapliczka Matki Bożej z Lourdes, postawiona staraniem o. Franciszka od Najśw. Serc Jezusa i Maryi (August Drescher) w 1887 r. Poniżej, nad potokiem, stoi krzyż z rzeźbionym korpusem, postawiony przez uczestników powstania listopadowego w 1830 r. Idąc drogą od klasztoru w dół, spotykamy z lewej strony kapliczkę na 4 filarkach, pokrytą czterospadowym dachem, z rzeźbą Chrystusa upadającego pod krzyżem. Dalej w stronę ruin mostu znajdują się dwie inne kapliczki: *Ecce Homo* i Chrystus na modlitwie w Ogroju.

Przed oknami południowego skrzydła klasztoru wznosi się wysoka, marmurowa kolumna z rzeźbą św. Eliasza, wg projektu arch. Stefana Świszczowskiego, wykonana przez kamieniarzy Mieczysława i Jerzego Cekierów z Dębnika w roku 1967 na pamiątkę Tysiąclecia Chrztu Polski. Nieco dalej za murem cmentarnym do grudnia 1979 roku rosła potężna lipa z XVII w., otoczona ze wszystkich stron przez młode lipy-odrośle. Według tradycji, miała ona pamiętać czasy fundacji klasztoru. U jej podnóża, pod osłoną konarów postawiono w XVII w. kapliczkę z kamiennymi ławami jako miejsce spotkań eremitów na tzw. kolacje duchowne. Były to kolokwia na ustalony temat z teologii życia wewnętrznego, dogmatyki, etyki, liturgii lub hagiografii. W eremie rozróżniano kolacje zwyczajne i nadzwyczajne. Pierwsze odbywały się co dwa tygodnie, drugie z okazji uroczystości. Jeśli pogoda sprzyjała, pustelnicy gromadzili się w ogrodzie pod starą lipą. Pulsator przynosił klepsydrę, czyli piaskowy zegar i tabliczkę z wyznaczonym tematem kolacji. Kolacje odbywały się zazwyczaj po niesporach lub litanii do Matki Bożej i trwały przez 1 godzinę. Każdy z pustelników, zapytany przez przełożonego, zabierał głos na ustalony temat. Spisane na kartkach odpowiedzi składano sekretarzowi, który wpisywał je następnie do

księgi kolacji duchownych. W czasie kolacji, pod koniec każdego miesiąca, losowano patronów na cały miesiąc z intencjami modlitwy i ascetycznymi praktykami. Po zakończeniu konferencji pustelnicy mieli jedyną okazję porozmawiać ze sobą przez 1 godzinę. Spacerowali po eremie podpierając się laskami. W czasie nadzwyczajnych kolacji spacer ten trwał dłużej.

W XVII w. klasztor i jego otoczenie wraz z 80 ha lasu opasano klauzurowym murem. Według zachowanej ikonografii, miało istnieć na tym terenie 12 eremitarzy. Do chwili obecnej przetrwały ruiny dawnej furty i pustelniczego mostu, ruiny pustelni Św. Jana Chrzyciela, Św. Abrahama, Wniebowzięcia NMP i Św. Agnieszki. Ta ostatnia została odbudowana w latach 1966-1969 za przeorstwa o. Juliusza od Jezusa Ukrzyżowanego (Józef Marchewka), z dotacji o. Alfreda od św. Eliasza (Jan Jarosz), przełożonego klasztoru karmelitów bosych w Munster (USA), jako pomnik Millenium Chrztu Polski. Zakonnicy odprawiają w niej swoje rekolekcje. Oprócz eremitarzy znajdują się na tym terenie dwie grotty skalne: św. Hilariona, za rzeczką Eliaszówką, zwana również grotą św. Magdaleny, oraz św. Onufrego, poniżej drogi do klasztoru. Ta ostatnia w XVIII w. nazywała się grotą św. Tekli. Nad klasztorem istniała jeszcze trzecia grotka, przeznaczona na czytania duchowne. W jej miejscu w 1948 r. zbudowano obecną kaplicę Niepokalanego Serca NMP. W tym też czasie przy alei Św. Józefa wzniesiono kaplicę Św. Anny, na miejscu dawnej pustelni patriarchy Abrahama, oraz kaplicę Św. Jana Chrzyciela na końcu alei.

W 1986 r., dla upamiętnienia jubileuszu 350 lat istnienia klasztoru w Czernej, kapituła konwentu, pod przewodnictwem o. przeora Bronisława od Św. Rodziny, postanowiła budowę monumentalnej drogi krzyżowej w przyległym parku

nad aleją Św. Józefa. Prace rzeźbiarskie w pińczowskim kamieniu wykonane zostały na miejscu przez artystę rzeźbiarza Alfreda Kotkowskiego, przy współudziale Augusta Pogwizda i Wojciecha Szczeciny w latach 1986-1988. Rzeźbę Chrystusa w Ogroju wykonał rzeźbiarz br. Kazimierz Szczecina, karmelita bosy z Czernej, w 1990 r. Mosiężne podpisy poszczególnych stacji wykonał artysta Andrzej Kołaczyński z Krakowa a zabezpieczające bariery z żelaza Tadeusz Jabłoński z Paczółtowic.

Droga krzyżowa składa się z XV stacji, usytuowanych na cokółach w plenerze, obłożonych łupanym kamieniem. Cała ekspozycja liczy 30 figuralnych rzeźb trójwymiarowych o wys. 2 m. Prace przy ostatniej stacji zmartwychwstania Chrystusa zakończono 15 lipca 1988 r. Fundamenty i cokoły pod rzeźby wykonał kamieniarz Franciszek Czarnik przy pomocy Andrzeja Pudełka.

Rzeźby drogi krzyżowej w swej formie artystycznej są utrzymane w tradycyjnej konwencji, nawiązującej do neoklasycyzmu. Zaznacza się w nich stopniowa ewolucja talentu artysty. Pierwsze stacje w swej formie artystycznej są nieśmiałe, statyczne, oszczędne w środkach wyrazu, kształtowane pod wpływem akademizmu. Od stacji IX rzeźby stają się swobodniejsze, bogatsze w środkach wyrazu i bardziej ekspresyjne.

Prace wykończeniowe przy aranżacji poszczególnych stacji i alejek trwały do 15 V 1990 r.

Na elewacji bramy łączącej klasztor z czeladnicą od strony placu kościelnego umieszczono w maju 1989 r. zabytkowe płaskorzeźby proroka Eliasza i św. Teresy od Jezusa, które odpadły ze zniszczonej bramy siedleckiej. Nad głównym łukiem bramy umieszczono płaskorzeźbę Matki Boskiej Czerneńskiej z kamienia pińczowskiego, wykonaną przez br. Ka-

zimierza Szczecinę. Ekspozycji rzeźb dokonał artysta przy udziale Tadeusza Jabłońskiego.

W uroczej dolinie Eliaszówki wypływają dwa źródła. Jedno, św. Eliasza, omurowane w kształcie serca ze stojącą obok kapliczką tegoż świętego proroka, oraz drugie, św. Elizeusza, z którego klasztor czerpie wodę dla swoich potrzeb.

Cały klasztor wraz z otoczeniem umieszczony jest na liście zabytków pierwszej klasy weryfikacyjnej. Ze względu na wartości architektoniczne, historyczne i kulturowe podlega opiece konserwatora zabytków.

DODATEK

1

PIEŚŃ DO MATKI BOSKIEJ SZKAPLERZNEJ Z CZERNEJ

Tekst: o. Bernard od Matki Bożej (Bernard Smyrak)

Muzyka: o. Alfons-Maria od Ducha Św. (Józef Mazurek)

The musical score is written in 3/4 time on a single treble clef staff. It consists of eight lines of music with lyrics underneath. The lyrics are: "Tam wśród ci-szy si-nych bo-rów o-to-czo-nych sre-brną mgłą, tam Kar-me-lu Ja-sna Pa--ni za-fo-zy-ła twier-dzę swą. Zcier-neń-skich niw roz-brzmie-wa dzwon, Kró-lo-wej swej cześć gło-si on. Zcier-neń-skich niw roz-brzmie-wa dzwon, Kró-lo-wej swej cześć gło-si on." The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like *p* and *mp*.

Tam wśród ci-szy si-nych bo-rów o-to-czo-nych
sre-brną mgłą, tam Kar-me-lu Ja-sna Pa--ni
za-fo-zy-ła twier-dzę swą. Zcier-neń-skich niw
roz-brzmie-wa dzwon, Kró-lo-wej swej cześć gło-si
on. Zcier-neń-skich niw roz-brzmie-wa dzwon,
Kró-lo-wej swej cześć gło-si on.

2. Czernę za swój tron obrała
Rozdawczyni Bożych łask
i jaśnieje tam w ołtarzu,
siejąc chwały swojej blask.

Z czerneńskich skał odbija dźwięk,
rozgłasza w dal swej Pani wdzięk.

3. O, cudowna Matko Boża,
co w obrazie świętym lśniesz,
do stóp Twoich się garniemy,
Ty lzy bólu nasze cisz.

Z czerneńskich pól pieśń cicha brzmi
i leczy ból, i koi lzy.

4. Szkaplerz święty w Twojej dłoni,
pragniesz go nam wszystkim dać,
a Twój słodki wzrok matczyny
zdaje się nam serce rwać.

Z czerneńskich serc, hymn wznosi się,
miłości hołd swej Matce śle.

2

OPIS PODRÓŻY
KRÓLA STANISŁAWA AUGUSTA PONIATOWSKIEGO
DO WÓD SIARCZANYCH W KRZESZOWICACH
DOKONANY PRZEZ KS. BENEDYKTA ZAMOYSKIEGO,
DZIEKANA W NOWEJ GÓRZE.

Oryg. Archiwum Parafialne w Nowej Górze. Rękopis: Monumenta Ecclesiae Novimontis seu regesta, ss. 193-199.

„Roku Pańskiego tysięcznego siedemsetnego osiemdziesiątego siódmego, dnia trzeciego miesiąca lipca, Najjaśniejszy Król Polski Stanisław Poniatowski August IV, odwiedziwszy miasto stołeczne Kraków na dniu 29-tym miesiąca czerwca, w święto śś. ap. Piotra i Pawła, roku jako wyżej, o godzinie jedenastej przed północą zjechał do Krzeszowic w hrabstwie tęczyńskim leżących, na wody zwane siarczane, gdzie od dnia jako wyżej, do wtorku, który był 3 lipca, w którym to czasie różne miejsca przy asystencji różnych senatorów i panów, i obywateli województwa wizytował, jako to w sobotę po święcie śś. ap. Piotra i Pawła klasztor XX. Karmelitów Bosych na Czerny będących, stamtąd pojechałszy konno do Dembnika, gdzie majstrowie górnicy różne sztuki z marmuru różnego gatunku wyrabiający, w znacznych sztukach swojej roboty Królowi JMci prezent dali, skąd powrócił do Krzeszowic na kąpiel. W niedzielę o rannym czasie przyjechawszy na zamek Tenczyn zwany udał się, z którego drogę obrał na Alwernię do klasztoru OO. Bernardynów, stamtąd zaproszony do JW Jmci Pana Szembeka artylerii wojskowej generała do Poręby na pałac, z którego udał się do namiotów pod lasem porębskim tam rozbitych, pod którymi Najjaśniejszy Pan Miłościwy obiad jadł. Po skończonym obiedzie ruszył się nazad do Krzeszowic na kąpiel. W poniedziałek zaś o godzinie 8-mej rannej pojechał konno z tą samą asystencją do wsi Filipowic do parafii nowogórskiej należących, gdzie tam we dwóch miejscach: 1-mo pod górą Jerzego Nowaka, 2-do w padańcu pod górą Wawrzyńca i Jana braci rodzonych Lurowców pokazane sobie węgle ziemne widział, od których miejsc ruszywszy pojechał konno ścieżką, którą do kościoła parafianie filipowscy chodzą, zjechał do gościńca, którym udał się ku Tenczynkowi na południe na gościniec śląski przez Charbielów, ciągnący się ku Krzeszowicom, na wschód mały leżących, do których przed południem powrócił. Tam zabawiwszy się nazajutrz to jest do wtorku, ze wszelkim bagażem już w drogę ruszył Król JMć a to przez miasteczko Nową Górę ku Olkuszowi. Gdy na gościńcu jeszcze przed Nową Górą, gdzie się grunta miejskie zaczynają stanał, udał się skotnicą ku zachodowi matemu do padołu Centurya

zwanego, gdzie z różnymi sobie przytomnemi Panami szedłszy pieszo, obaczył przednie kamienie koloru porfirowego, z których nie tylko przytomni Panowie ale i sam Najjaśniejszy Król JMć młoteczkim ukuwszy tegoż kamienia wziął w małej sztuce kamień, jako też i inni Panowie. Stamtąd ruszył na drugą stronę na wieś Czerną ku wschodowi wielkiemu, gdzie w skałach przykrytych i jamach niedostępnych znajduje się kamień marmuru czerwonego, różnemi kolorami przednimi przeplątany skłący, ten gdy w różnych wielkich i małych tam znajduje się od wieków gruzach, rozkazał Król JMć wziąć kilka gatunków tego marmuru, wyjechawszy z tych skał udał się Król JMć tąż drogą do gościńca idącego ku miasteczku Nowej Góry, do którego już prosto jechał, w którym to miasteczku obywatele *utriusque sexus* od X. Benedykta Zamoyskiego, na ten czas plebana tutejszego i dziekana foralnego w dobrym porządku przez całe miasteczko po obu stronach, z jednej strony mężczyźni z drugiej strony białogłowy, osobno mężatki osobno panny przystojnie przybrani urządzeni oczekiwali na przejazd Króla JMci, który gdy wjechał w miasteczko, zobaczywszy Król JMć przystojnie i w porządku lud stojący, kazał zwolnić jeździe konnej, tudzież i swojemu pojazdowi, najechawszy ku X. Plebanowi w komży, stule i z biretem stojącemu przy stoliku, na którym chleb od obywatelów nowogórskich przygotowany leżał, miał mowę ksiądz Pleban w ten sposób [...] Po zakończonej mowie zapytany był od Króla JMci X. Pleban w różnych okolicznościach jego stanu, na co z przyzwoitym uszanowaniem gdy odpowiadał roztropnie X. Pleban w miłych słowach odebrał X. Pleban od Króla JMci zawdzięczenie i na dalszy czas łaskawą dla siebie pamięć. Po tej ceremonii podali mieszczanie na serwiecie chleb Królowi JMci, który odebrawszy kazał JW JMci Xsiędzu Naruszewiczowi, biskupowi smolińskiemu *certum quantum* wyliczyć i ruszyć pojazdem w dalszą drogę, w którym to czasie za daniem znać od X Plebana zawołali w swoim porządku obywatele obojej płci stojący: vivat Najjaśniejszy Król, nie przestając dotąd póki nadal z Nowej Góry gościńcem ku Olkuszowi nie wyjechał. Co gdy ten lud obaczywszy na swe oczy monarchę swego, naród Polski jako

swój kochającego cały dzień cieszył się i radował winszując sobie, że w partykularnym mieście mogli widzieć Króla Polskiego i nim się cieszyć”.

3

PRZYWILEJ NA TARGI DO PACZÓŁTOWIC

Stanisław August Poniatowski, król polski, udziela oo. karmelitom bosym w Czernej przywileju na urządzenie we wtorki każdego tygodnia targów we wsi Paczółtowie, należącej do ich klasztoru.

Oryg. Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej. Dyplom 39.

Stanisław August z Bożej łaski król Polski, wielki książę litewski, pruski, mazowiecki, żmudzki, kijowski, wołyński, podolski, podlaski, inflantski, smoleński, siewierski i czernichowski.

Oznajmujemy niniejszym listem przywilejem wszem wobec i każdemu z osobna komu o tym wiedzieć należy. Iż czułości i dobroczynności naszej królewskiej rzeczą przywoitą jest baczyć wszelkimi sposobami i środkami pomnażać dobro i majątki poddanych naszych, chętnie więc do tego końca przychyliłiśmy się na prośbę Wielebnych w Bogu Karmelitów Bosych konwentu w Czernej będącego, przez Panów Rady Naszej przy boku Naszym będących do Nas wniesioną, abyśmy Targi do wsi Paczółtowie zwanej przy Górach Marmurowych w województwie krakowskim sytuowanej, do tegoż Konwentu należącej, nadać i naznaczyć czryli, jakoż takowe Targi na dzień wtorkowy każdego tygodnia wiecznymi czasy nadajemy i naznaczamy, bez przeszkody jednak poblizszych miasteczek i wsi, w których dawniej za przywilejami w też same dni Targi odprawować się zwykli. Na które to Targi do pomienionej wsi Paczółtowie wolno będzie wszelkiej kondycji i sta-

nu ludziom przyjeżdżać, przychodzić, zboża przywozić, konie, bydło rogate i nierogate stadami i pojedynczo przypędzać, przyprowadzać, to wszystko przedawać, kupować, zamieniać, frymarczyć i wszelkie negocjacje na Targach prawem pozwolone odprawować, pod wolności i bezpieczeństwem jadącym, idącym na tych Targach bawiącym się, i z nich powracającym w prawie opisanemi i warowanemi; takich tylko niedopuszczając, których prawa od współkowania z dobrami oddalają i onego zabraniają prawa nasze królewskie Rzeczypospolitej i Kościoła S. Katolickiego, aby te targi w przypadające święta uroczyste neodprawowały się, ale nazajutrz, ostrzegamy. Na co dla lepszej wiary przez podpisanie ręki Naszej pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XIV miesiąca czerwca Roku Pańskiego MDCCLXXXVIII Panowania Naszego XIV Roku (–) Stanisław August Król. (–) Mikołaj Sikorski J-o Kr. Mci i pieczęci mniejszej kor. sekretarz.

4

APOSTOLSKIE BREWE JANA PAWŁA II ZEZWALAJĄCE NA KORONACJĘ OBRAZU MATKI BOSKIEJ SZKAPLERZNEJ W CZERNEJ. PRZEKŁAD Z JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO.

Oryg. Archiwum Karmelitów Bosych w Czernej.

JAN PAWEŁ II

Na wieczną rzeczy pamiątkę.

Ile razy można rozbudzić i powiększyć we wspólnotach wiernych miłość i cześć ku Matce Bożej, tyle razy doznajemy głębokiego wzruszenia i przenika nas wielka radość. Jest to sprawa nie tylko szczególnie ważna i niezmiernie owocna, ale także odpowiada najgłębszym uczuciom naszego serca. Dlatego najchętniej zga-

dzamy się na to, aby podnieść do wyższej godności obraz Najśw. Maryi Panny, który jest szczególnie czczony przez wiernych we wsi Czerna, a sposobem artystycznego wyrażenia jest podobny do obrazu przechowywanego w Bazylice Matki Boskiej Większej w Rzymie.

Z tej też przyczyny, kiedy Czcigodny Nasz Brat Franciszek, Świętego Rzymskiego Kościoła Kardynał Macharski, arcybiskup krakowski, zwrócił się do nas z prośbą w liście z dnia 22 sierpnia 1987 r., aby ów Czcigodny Obraz Matki Boskiej Szkaplerznej, czyli z Góry Karmel, mógł być w Naszym imieniu i Naszą powagą ozdobiony drogocenną koroną, chętnym sercem udzielamy mu na to pozwolenia, na większą chwałę Boga i dla rozślawienia Czcigodnej Matki Chrystusa. Zatwierdziwszy wszystko co w tej sprawie postanowiła Kongregacja Kultu Bożego, Czcigodny Brat Nasz Franciszek Macharski może sam osobiście lub przez wybranego przez siebie delegata dokonać uroczystej koronacji obrazu Najśw. Maryi Panny w odpowiednie święto z zachowaniem przepisów liturgicznych, nie zważając na żadne postanowienia obecnemu przeciwnie.

Na koniec wyrażamy naszą nadzieję, że wierni dzięki temu pozwoleniu zachęcą się jeszcze bardziej do głębszego nabożeństwa do Bożej Rodzicielki i większej ku Niej czci i miłości.

Dano w Rzymie u św. Piotra pod pieczęcią Rybaka, dnia 7 listopada 1987 roku, pontyfikatu naszego dziesiątego.

L.S. (–) Augustyn Kardynał Casaroli
Sekretarz Stanu

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła rękopiśmienne

- A. Archivio Generalne dei Carmelitani Scalzi, Roma, Corso d'Italia 38.
- Plut. 90, a: P. Ignatius a s. Joanne Ev.: Fasciculus annorum provinciae Spiritus Sancti Carmelitarum Discalceatorum in regno Poloniae.
- 90, b: Pro fasciculo annorum provinciae Poloniae. Annus Christi 1649.
- Plut. 91, a: Documenta ad universam provinciam spectantia.
- bis, f: Documenta varia tempore unionis cum Austria, saec. XIX.
- Plut. 92, i: S. Eremi Siedlec (Czerna) – Origo foundationis a. 1633.
- 92, k: S. Eremi Siedlec (Czerna).
- 92, l: Czerna – Brevis descriptio a. 1858.
- B. Archiwum Prowincji Karmelitów Bosych w Czernej (APKB)
- Dyplomy: 5, 6, 11, 14, 27, 28a, 28b, 29b, 32b, 35, 39, 40, 41, 45, 49, 51, 52, 53, 60, 68.

1. Archiwum Prowincjalne (AP)
 - AP 1 Fasciculus annorum provinciae Spiritus Sancti Carmelitarum Discalceatorum in regno Poloniae (1604-1649).
 - AP 7 Acta Capituli Generalis Fratrum Carmelitarum Discalc, ab anno 1605 ad annum 1644.
 - AP 8 Acta Capitulum Generalium Fratrum Discalc. 1841-1937.
 - AP 9 Acta Definitorii Generalis et P. Generalis Fratr. Disc. (1913-1932).
 - AP 10 Acta Provinciae Sancti Spiritus ab anno 1760-1793 et 1808.
 - Ap 11 Acta Definitorii Provincialis provinciae S. Spiritus.
 - AP 12 Documenta a Sancta Sede emanata 1701-1956.
 - AP 13-14 Acta et documenta conventuum semiprovinciae Spiritus Sancti restauratae.
 - AP 104 Krótkie opisanie założenia klasztoru panieńskiego Zakonu Karmelitańskiego reformowanego w Lublinie pod tyt. S. Josepha y s. Matki Naszey Teresy. Roku Pańskiego MDCXXIV.
2. Archiwum klasztoru w Czernej (AKC)
 - AKC 1 Origo foundationis s. Deserti in Polonia A.D. 1625.
 - AKC 2-4 Chronica conventus czernensis ab anno 1880-1924.
 - AKC 12 Observationes privatae consuetudinum sanctarum...
 - AKC 13 Notata quaedam consuetudinum sanctarum quae in hoc sacra Eremo ab antiquo inviolabiliter observabantur...
 - AKC 14 Zwyczajnik eremicki.
 - AKC 15 Ordinarium liturgicum.
 - AKC 20 Epistolae primorum S. N. Congregationis Patrum nostrorum et ordinationes tam generales

- quam provinciales iuxta constitutiones in Archivio ubique asservandae 1686-1778.
- AKC 23 Liber visitationum generalium. 1659-1928.
- AKC 24 Liber visitationum provincialium. 1650-1959.
- AKC 25 Liber actuum Capituli Conventus Czernensis. 1876-1957.
- AKC 36 Acta Curiae episcopi cracoviensis ab Anno Domini 1797-1953.
- AKC 37 Akta Konsystorza Generalnego diecezji krakowskiej. 1820-1927.
- AKC 38 Varia documenta authentica conventus Carm. Disc. in Eremo 1614-1899.
- AKC 39 Jura et inscriptiones Carm. Disc. conv. S. P. Eliae eremitici 1508-1672.
- AKC 40 Authentica villarum Eremi iura ab anno 1508...
- AKC 41 Iura authentica ad villas huius conventus Eremitici Carm. Discalc. 1573-1628.
- AKC 42 Iura varia authentica... 1496-1690.
- AKC 52 Konkurencje parafialne z klasztorem Karmelitów Bosych w Czernej. 1677-1913.
- AKC 55 Świadczenia i zobowiązania klasztoru OO. Karmelitów Bosych na rzecz okolicznych szkół ludowych. 1811-1914.
- AKC 56 Konkurencje szkolne 1899-1930.
- AKC 59 Gromady i gminy Siedlec – Żbik – Paczółtowiec. 1612-1898.
- AKC 62 Inwentarz majątności... 1643-1750.
- AKC 63 Inventarium Eremi S. Eliae Czernae.
- AKC 64 Inwentarze klasztoru i posiadłości OO. Karmelitów Bosych w Czernej 1719-1900.
- AKC 69 Cathalogus librorum bibliothecae. 1718-1719.
- AKC 82 Connotationes mensurarum marmoris vulgo olborae extraditi a magistris in Dembnik, arendariis montium... 1691-1711.

AKC 83 Łomy marmuru klasztoru OO. Karmelitów Bosych w Dębniku 1670-1954.

AKC 86 Kopalnie kruszców mineralnych na terenie dominium karmelitów bosych w Czernej 1822-1938.

AKC 89 Kopaliny kruszców mineralnych i ich zużycie na terenie dominium klasztoru Karmelitów Bosych w Czernej. 1877-1939.

AKC 321-339 Libri acceptarum et expensarum conventus eremitici 1634-1891.

3. Zbiory i spuścizny zakonników

Rkps 50 Collationes ordinariae et extraordinariae eremitarum conventus S. Deserti in Czerna 1673-1685.

Rkps 51 Liber collationum ordinarium et extraordinarium conventus S. Eremi Carmelitarum Discalceatorum. 1717-1730.

Rkps 55 Zbiór traktatów ascetycznych do użytku eremitów klasztoru św. Eliasza w Czernej. XVII w.

4. Kartografia

Mapy, plany i rysunki techniczne urządzeń klasztoru. XIX-XX w.

C. Archiwum Parafii w Paczółtowicach

1. Liber baptisatorum in ecclesia parochiali sub tit. Visitationis BMV Paczółtoviensi ab anno 1622.

2. Liber baptisatorum in ecclesia parochiali Paczółtoviensi ab anno 1766.

3. Liber metries baptisatorum ecclesiae parochialis Paczółtoviensis 1797-1844.

(Odpisów powyższych metryk dokonał o. Kajetan Jerzy Furmanik OCD)

D. Archiwum Parafii w Nowej Górze

1. Monumenta historica ecclesiae Novimontis

(Opis podróży króla Stanisława Poniatowskiego do wód siarczanych w Krzeszowicach w 1787 r.)

- E. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu.
Rkps 1877/II. Acta primi capituli generalis Fratrum Carmelitarum Discalceatorum 1605-1729.

II Źródła drukowane

- Catalogus Fratrum Carmelitarum Discalceatorum provinciae S. Leopoldi in Austria, Hungaria et Galicia 1876.
Catalogus religiosorum Carmelitarum Discalceatorum Provinciae Polonae S. Spiritus in Annum Domini MDCCLXX.
Catalogus religiosorum et monialium Carmelitarum Discalceatorum provinciae Polonae S. Spiritus 1781.
Constitutiones Fratrum Discalc. Congr. S. Eliae Ordinis B. Virginis Mariae de Monte Carmelo, Romae 1931.
H o r v a t h Dominicus a s. Cajetano OCD, *Jubilum coeleste et onomasticum...* Wieszprimii 1822.
Instruções Eremitarum Discalceatorum Congregationis Sancti Eliae Ordinis Beatissimae Virginis Mariae de Monte Carmelo, Romae MDCLXIX.
Instruções Eremitarum (...) Cracoviae 1737.
Regula et Constitutiones Fratrum Discalceatorum B. Mariae Virginis de Monte Carmelo, Romae 1928.
Regula et Constitutiones (...) Venetiae 1750.
U l a n o w s k i Bolesław, *Księgi sądowe wiejskie (karmelicy w Czernej)*, w: *Starodawne prawa polskiego pomniki*, t. 12, Kraków 1921.
Volumina legum, t. 1-8, Petersburg 1859-1860.

III. Opracowania

- [B o u c h a u d] Jan Chrzyciel od Najśw. Serca Jezusa OCD, *Dzieci Matki Bożej Szkaplerznej*, Kraków 1910.
– *Nowa wojna*, Kraków 1906.
– *Zakon i Bractwo MB Szkaplerznej*, Kraków 1903.
B r y k o w s k a Maria, *Pustelnia w Czernej*, BHS, 2: 1981, s. 151-178.

- Chodyniecki Ignacy, *Wiadomość historyczna o fundacjach klasztorów Zakonu Karmelitańskiego niegdyś w Polsce i Litwie*, Lwów 1848.
- Długosz Józef, *Biblioteka klasztoru OO. Karmelitów Bosych w Czernej*, w: „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 11 (1965), s. 109-117.
- Gil Czesław OCD, *Karmelici Bosi w Polsce (1605-1655)*, Kraków 1977.
- Grabowski Ambroży, *Historyczny opis m. Krakowa i jego okolic*, Kraków 1836.
- *Kraków i jego okolice*, Kraków 1900.
- G[ustaw] B[ronisław], *Czerna*, w: *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 1, Warszawa 1880, s. 811-816.
- Kalinowski Józef [Rafał od św. Józefa OCD], *Listy 1856-1877*, t. 1, cz.1-2, opracował i wydał Czesław Gil OCD, Lublin 1978.
- *Cześć Matki Boskiej w Karmelu Polskim*, w: *Księga pamiątkowa mariańska*, t. 1, Lwów – Warszawa 1905.
- Krotoski K., *Z archiwum OO. Karmelitów Bosych w Czernej*, w: „Przegląd Powszechny”, t. 43(1894), s. 376-397; t. 44(1894), s. 76-99.
- [Kucka Stefan] Romuald od św. Eliasza OCD, *Monografia klasztoru OO. Karmelitów w Czerny*, Bytom 1914.
- Langman Jerzy, *Zabytki sztuki w klasztorze czerneńskim*, w: „Głos Karmelu”, 7(1933), s. 199-202.
- Lepiarczyk J., *Działalność architektoniczna Sebastiana Sierakowskiego. Projekty klasycystyczne i neogotyckie*, Kraków 1968.
- Lepszy Kazimierz, *Firlejowa Agnieszka*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 7, Kraków 1948, s. 17-18.
- Louis Józef, *Wieś Paczółtowiec*, Kraków 1874.
- Łepkowski Józef, *Przegląd zabytków przeszłości z okolic Krakowa*, Warszawa 1863.
- Łobczowski Józef, ks., *Rudawa. Kościół – probostwo – parafia*, Kraków 1916.
- Łopaciński H., *Wiadomości o marmurach w Polsce*, Spraw. KHS VII, Kraków 1906.

- Mańkowski Tadeusz, *Marmury dębnickie za Stanisława Augusta*, w: Prace KHS nr 6(1934).
- [Mazurek Józef] Alfons Maria od Ducha Św. OCD, *Stan obecny klasztoru*, w: „Głos Karmelu”, 7(1933), s. 195.
- [Osierda Alojzy] Jan Kanty od św. Teresy OCD, *Fundatorka klasztoru*, w: „Głos Karmelu”, 7(1933), s. 170-173.
- *Założenie pustelni w Czernej*, w: „Głos Karmelu”, 7(1933), s. 166-170.
- Ostachowski Emilian, *300-lecie Karmelu w Czernej*, w: „Głos Karmelu”, 7(1933), s. 190.
- Pagaczewski Stanisław, *Z tobołkiem za Kraków*, Kraków 1979.
- Pęczkowska Wiktoria, *Mała architektura z czarnego marmuru w Chrzanowskiem*. Chrzanów 1976.
- Polaczek Stanisław, *Powiat chrzanowski*, Kraków 1914.
- Przybyszewski Bolesław, ks., *Testament Adama Negowicza*. Odbitka ze Spraw. PAU, t. LII (1951), s. 74-75.
- [Smyrak Bernard] Bernard od Matki Bożej OCD, *Klasztor w Czernej*, Kraków 1938.
- Strzelichowski Piotr, ks., *Wiadomość o kościele parafialnym w Paczółtowicach*, Kraków 1900.
- Szablowski Jerzy, *Powiat chrzanowski*, w: *Katalog zabytków sztuki*, t. 1: *Województwo krakowskie*, zeszyt 4, Warszawa 1952.
- Tatarkiewicz Władysław, *Czarny marmur w Krakowie*, Kraków 1953.
- Tomkowić Stanisław, *Zielascy, kamieniarze-artyści w Dębniku pod Krzeszowicami*, Spraw. KHS VIII 1912.
- Wanat Benignus Józef OCD, *Zakon Karmelitów Bosych w Polsce. Klasztory karmelitów i karmelitanek bosych 1605-1975*, Kraków 1979.
- *Matka Boska Szkaplerna w Czernej*, Studium ikonograficzno-historyczne, Kraków 1988.
- Więckowska Jolanta, Myczkowski Zbigniew, *Erem w Czernej – wybitny przykład dawnej myśli urbanistycznej*, Teka

- Komisji Urbanistyki i Architektury, t. XVI(1982), s. 163-170.
Ziemia chrzanowska i Jaworzno. Monografia, Kraków 1969.
Z i m m e r m a n n Benedict OCD, *Les saints déserts des Carmes Dechaussés*, Paris 1927.
Z i n k o w Julian, *Krzeszowice i okolice*, Przewodnik turystyczny, Warszawa – Kraków 1988.

SPIS ILUSTRACJI

1. Ogólny widok eremu Św. Eliasza. Kwasoryt Jerzego Forstera z poł. XVII w. Fot. S. Michta
2. Ogólny widok eremu Św. Eliasza. Fot. S. Michta
3. Widok na klasztor. Fragment kwasorytu Jerzego Forstera. Fot. S. Michta
4. Piotr Gembicki, biskup krakowski, konserwator kościoła w Czernej. Fot. S. Michta
5. Klasztor pośród lasów. Fot. S. Michta
6. Agnieszka z Tęczuńskich Firlejowa, fundatorka klasztoru w Czernej. Fot. S. Michta
7. Portret o. Andrzeja od Jezusa, Brzechwy (1584-1639), pierwszego z Polaków karmelity bosego. Fot. S. Michta
8. Chrystus w młodzieńczym wieku. Obraz olejny na miedzianej blasze, dar fundatorki. Fot. S. Michta
9. Matka Boska adorująca śpiące Dzieciątko. W wieńcu girlandy z róż, goździków i tulipanów (XVII w.). Fot. S. Michta
10. Niepokalana. Obraz olejny z XVIII w. Fot. S. Michta
11. Miniatura z pergaminowego modlitewnika z pocz. XVI w. Fot. S. Michta
12. Fundacyjna monstrancja z XVII w. Fot. S. Michta
13. Zabytkowe kielichy z XVII w. Fot. S. Michta
14. Most pustelniczy łączący dwa wzgórza nad rzeką Eliaszówką. Akwarela Z. Fogla z 1787 r. Fot. S. Michta
15. Brama na plac kościelny. Akwarela Z. Fogla z 1787 r. Fot. S. Michta
16. Zabytkowa studnia z XVII w. Fot. S. Michta
17. Cmentarz przyklasztorny. Fot. S. Michta
18. Marmurowy ołtarz z relikwiami św. Rafała Kalinowskiego. Fot. S. Michta
19. Jerzy Kumala, Józef Kalinowski w drodze na Syberię. Fot. S. Michta

20. Stacja VI drogi krzyżowej, miłosierdzie św. Weroniki. Fot. K. W. Mroziowski
21. Stacja IX, trzeci upadek Chrystusa. Fot. K. W. Mroziowski
22. Stacja XI drogi krzyżowej, obnażenie z szat. Fot. K. W. Mroziowski
23. Portret o. Konstantyna od św. Hieronima (Krzysztof Giżycki) z XVII w. Fot. S. Michta
24. Alabastrowa renesansowa płaskorzeźba Chrystusa ukrzyżowanego z 1586 r. Fot. S. Michta
25. O. Józef od św. Gabriela, Jan Kanty Tyrka – przeor klasztoru w latach 1875-1880.
26. Br. Bogumił od św. Jozafata, Jan Mazurek (1871-1960).
27. O. Alfons-Maria od Ducha Świętego, Józef Mazurek (1891-1944) – przeor klasztoru, okrutnie zamordowany przez hitlerowców.
28. Brewe apostolskie Jana Pawła II, zezwalające na koronację obrazu Matki Boskiej Szkaplerznej w Czernej. Fot. S. Michta
29. Łaskami słynący obraz Matki Boskiej Szkaplerznej z połowy XVII w., malowany na blasze miedzianej. Fot. S. Michta
30. Procesja z obrazem Matki Boskiej w dniu koronacji 17 lipca 1988 r. Fot. S. Michta
31. Koronacja obrazu Matki Boskiej Szkaplerznej. Fot. S. Michta
32. Magnifikat – akt uwielbienia i wdzięczności. Fot. S. Michta
33. Nowe korony Dzieciątka Jezus i Matki Boskiej. Fot. S. Michta
34. Tenże obraz Matki Boskiej w haftowanej sukni z koralami. Fot. S. Michta
35. Marmurowy ołtarz Matki Boskiej Szkaplerznej z 1657 r. Fot. S. Michta
36. Jerzy Kumala, wizja szkaplerzna św. Szymona Stocka, namalowana na pancernej zasuwie ołtarza Matki Boskiej Szkaplerznej. Fot. S. Michta
37. Rzym 17 listopada 1991 r. Kanonizacja św. Rafała Kalinowskiego. Wejście papieża do Bazyliki Watykańskiej przed rozpoczęciem uroczystości kanonizacyjnej. Na zdjęciu od lewej prezydent Litwy, Vytautas Landsbergis oraz prezydent Polski, Lech Wałęsa z małżonką. Fot. A. Mari
38. Msza św. kanonizacyjna. Prefekt kongregacji ds. Świętych, kard. Angelo Felici prosi Ojca św. o dokonanie kanonizacji o. Rafała Kalinowskiego. Fot. A. Mari

39. O. Camillo Maccise, generał Zakonu Karmelitów Bosych, bezpośrednio po Mszy św. kanonizacyjnej dziękuje Ojcu św. za wyniesienie do chwały świętych o. Rafała Kalinowskiego. Fot. A. Mari
40. Czerna, 24 listopada 1991 r. Uroczystości dziękczynne po kanonizacji o. Rafała Kalinowskiego. Mszy św. przewodniczy o. Camillo Maccise, generał Zakonu Karmelitów Bosych. Fot. K. W. Mroziwski

SPIS TREŚCI

Przedmowa do II wydania	5
Wstęp	8
I. Zarys dziejów klasztoru	
Położenie i topografia klasztoru	13
Geneza pustelniczego klasztoru	14
Budowa klasztoru	14
Fundatorka klasztoru	18
Styl życia pustelników	22
Budowa mostu i studni	24
Inwazja szwedzka	27
Przywileje królewskie	29
Klasztor w dobie inwazji nieprzyjacielskich w XVIII w.	31
Kopalnie marmuru, żelaza i ogniotrwałej glinki	35
Dźbownicy kamieniarze wg ksiąg metrykalnych w Paczóftowicach	38
Szkoły w dobrach klasztornych	41
Upadek życia eremickiego i zakonnego	45
Reforma klasztoru	51
Kult Matki Boskiej Szkaplerznej	55
a) Okres od 1657 do 1805	57
b) Od zniesienia życia eremickiego (1805) do reformy klasztoru w 1880 r.	58
c) Od reformy klasztoru do obecnych czasów	59
Świadkowie Boga	
1. O. Dominik od Krzyża Charbicki	65
2. O. Joachim od Zwiastowania NMP	66
3. O. Konstantyn od św. Hieronima	67
4. O. Telesfor od św. Michała	68
5. O. Brokard od św. Eliasza	68
6. Św. Rafał od św. Józefa	69
7. O. Jozafat od św. Józefa	72

8. O. Albert od Nawiedzenia NMP	74
9. O. Alfons-Maria od Ducha Św.	74
10. Br. Karol od Najśłod. Serca Maryi	77
11. Br. Bogumił od św. Jozafata	78
Działalność klasztoru	79
Wykaz przeorów klasztoru	81
II. Przewodnik	
Architektura klasztoru i kościoła	91
Wystrój wnętrza kościoła	93
Portal wejściowy do kościoła	98
Kaplica Św. Jana od Krzyża	99
Kaplica Św. Rafała Kalinowskiego	100
Muzeum Św. Rafała Kalinowskiego i misyjne	104
Chór zakonny	105
Zakrystia	107
Klasztor	111
Muzeum klasztorne	114
Biblioteka	116
Archiwum Prowincji	118
Cmentarz	120
Otoczenie klasztoru	125
Dodatek	
1. Pieśń do Matki Boskiej Szkaplerznej	131
2. Opis podróży króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do wód siarczanych w Krzeszowicach	132
3. Przywilej na targi dla Paczółtovic	135
4. Apostolskie brewe Jana Pawła II, zezwalające na koronację obrazu Matki Boskiej Szkaplerznej	136
Bibliografia	139
Spis ilustracji	147

